

Danijel Turina

Mogućnost novog

Danijel Turina

Mogućnost novog

Copyright © Danijel Turina, Zagreb, 2010.

Sva prava pridržana.

Ova knjiga se ni cjelovito ni djelomično ne smije umnožavati, fotokopirati ili na bilo koji način reproducirati bez pismenog dopuštenja autora.

Sadržaj

“Ne” ateizmu.....	5
O skepticima.....	6
O znanosti i scijentizmu.....	16
O temeljima zapadne civilizacije i znanstvene misli.....	21
Iskustvena baza duhovnosti.....	34
Sumrak materijalizma.....	41
Promjena paradigme.....	51
“Ne” religiji.....	61
Pascalova psihoza.....	62
Rađanje Logosa.....	67
Ekam sat, ...	75
Etika Daršana.....	80
The Sims V: “The Reality”	83
“Ne” tuđim planovima.....	89
Složenosti.....	90
Tvornica Bogova.....	95
Pluralnost duhovnog.....	103
Kosi hitac.....	109
Vrag.....	114
Sloboda za novo.....	126

“Ne” ateizmu

O skepticima

U zadnje vrijeme sam primjetio pojavu popriličnog broja knjiga i propagandnih filmova ateističke tematike, i teško bih mogao reći što me u tome više čudi: razina argumentacije ili ciljana publika takvih materijala.

Neovisno o mogućim uzrocima, činjenica da ateističke ideologije izazivaju kontroverzu jak je indikator razine na kojoj se kreće filozofska misao i spektar duhovnog iskustva populacije. Zbog toga osjećam potrebu zapisati svoje reakcije na ateističke argumente s jedne strane, i iznijeti svoja razmišljanja o pitanju racionalne utemeljenosti svjetonazora koji s Božjim postojanjem radi kao s činjenicom, a ne pukom hipotezom.

Da, razumijem da je određenom profilu ljudi Božje postojanje upitna ili čak apsurdna hipoteza, ali određenom broju ljudi je i evolucija upitna ili apsurdna hipoteza. Nekima je let na Mjesec upitna ili apsurdna hipoteza. To što neki postotak populacije misli o nekoj ideji vrlo često govori više o toj populaciji nego o ideji.

Ja sam se svojedobno našao okružen primjercima populacije koja nije znala za prioritet operacija, pa me je tako tridesetak ljudi uvjeralo da su $2+3*5=25$, dok sam ja tvrdio da je rezultat 17. Kad nisam popuštao, rekli su mi da sam tvrdoglav i da ne želim prihvatiti istinu; čak su mi pokazali i kalkulator koji računa 25. To se desilo prije jako puno godina, i to je bila točka u kojoj sam doživio specifičnu vrstu "prosvjetljenja": da je potpuno nebitno koliki postotak populacije u nešto vjeruje i koliko se međusobno uvjeravaju u gluposti. Što se toga tiče, apsolutno svi bi mogli

vjerovati isto i svi bi mogli biti potpuno u krivu, ukoliko ne znaju matematiku. Jedna osoba koja zna matematiku može biti protiv svih njih i imati potpuno pravo, a istina ni u kojoj mjeri nije ni na kakvoj sredini. Istina je tamo gdje je znanje, istina nije nešto što se izglasava demokratskim metodama, pa tko ima više glasova taj je u pravu. Istina je tamo gdje je najdublje opažanje spojeno s najdubljim razumijevanjem, a tamo gdje je plitko opažanje spojeno s plitkim razumijevanjem, a sve skupa prezentirano kroz debeli sloj demagogije, tamo je rezultat obično strava i užas.

Nego, da se vratimo na naše "skeptike", ideologe ateizma i borce za znanost. Pokušat ću ukratko iznijeti argumente koje koriste u raspravama.

1) Maherova zamjerka religiji glasi da religija naprosto govori previše detaljno i specifično za razinu ponuđenih dokaza, dakle govori o hrpi detalja o raj, paklu i sličnim stvarima, a sve to zapravo spada u sferu koju skeptici smatraju nedostupnom ljudskom iskustvu, i na temelju toga te priče smatraju izmišljotinama.

2) Maher također često koristi argument unificirane iskustvene baze. Po tom argumentu, svi ljudi imaju u osnovi istu iskustvenu bazu i perceptivni raspon, i ukoliko netko od vjernika veli da je razgovarao s Bogom, to je automatski dokaz da je ta osoba luda, jer da je moguće razgovarati s Bogom to bi svi mogli.

3) Dawkinsov argument protiv religije je da postoje tisuće koncepata Boga, i većina ljudi su "ateisti" po pitanju $n-1$ tih koncepata, a razlika između njih i njega je u tome što je on ateist po pitanju svih n koncepata.

4) Carlinov argument je da je religija inherentno prijevarena

djelatnost, oblik socijalne manipulacije koji koristi izmišljotine kako bi svećeničku klasu stavila u položaj moći u odnosu na ostale.

5) Hitchens tvrdi da su religije izvor etičke iskvarenosti i na tom temelju ih odbacuje, dakle veli da religija stimulira iracionalnost, nasilnost prema manjinama, prezir prema ženama itd., dakle zastupa stav da je religija izvor etičkih kriterija koji su protivni onome što on percipira kao zdravu prirodnu etiku, i smatra da bi se uklanjanjem religije ljudi više oslanjali na svoj osobni etički osjećaj i da bi rezultat bio bolji svijet.

Uglavnom, svi navedeni u nekoj mjeri koriste sve navedene argumente, ali u svojem izlaganju stavljaju naglasak na različite aspekte problematike.

Za početak je bitno naglasiti da su dotični svojevrсна reakcija na religiozne bedake - američke kršćane i muslimanske fanatike, prije svega. Njihova argumentacija je primjerena toj razini religijske "misl" i na nju daje adekvatan odgovor; dakle, kad nekakvi pustinjiski idioti vele da će onaj tko se raznese bombom u autobusu punom ljudi ići u raj gdje će jebati 72 djevice, reakcija od strane određenog profila ljudi odraslog u kontekstu zapadne humanističke civilizacije je očekivana. Jedni će reći da je to etički neispravno, drugi će reći da je suludo vjerovati u takvu vrstu raja, a treći će se pitati odakle ovima takvi detalji, odakle baš 72 djevice a ne recimo 71 ili 73. Dakle, u osnovi ta vrsta skeptika reagira na religijske ludake.

Problem s tom argumentacijom je u tome što njeni zastupnici gube iz vida granice njene primjenjivosti. Naime, većina tih argumenata je demagogija koja koristi prije svega "straw-man argument", argumentaciju u kojoj protivnika prikazuješ kao strašilo od slame, smiješnu karikaturu koja pada od najblaže racionalne kritike.

Religija je, po takvima, apsurdna stvar u kojoj je potrebno vjerovati u zmiju koja govori ili raj sa 72 djevice po fanatiku, i ukoliko se primjeni minimum skepse cijelu stvar se mora odbaciti kao potpunu ludost.

Nezgodna stvar s tom vrstom demagogije je u tome što se ona sastoji od "sound biteova" koji dobro zvuče kad ih se veli na televiziji, ali osporavanje takvih izjava zahtijeva dublji ulazak u problematiku i ozbiljnije razmišljanje, što nije toliko televizično, pa se stvara pogrešan dojam da ovima zapravo nitko nema ništa za odgovoriti.

Dakle, idem se malo pozabaviti njihovim argumentima.

1) *Prigovor pretjerane specifičnosti za razinu ponuđenih dokaza* se u osnovi ne razlikuje od argumenta koji koristi druga vrsta skeptika, ona koja veli da nije bilo 11/9 napada nego da je to zavjera američke vlade¹, ili da nije bilo leta na Mjesec², ili da teorija evolucije iznosi previše specifičnih detalja za razinu ponuđenih dokaza. Argument "zar stvarno želite da povjerujemo u tvrdnju x na temelju dokaza y?" je bezvrijedan. Ukoliko netko odbije prihvatiti ponuđene dokaze, može sumnjati u bilo što, a odbijanje prihvaćanja dokaza je vrlo star i isproban način obrane neobranjivih svjetonazora. Metoda selektivnog odbijanja dokaza koji nekome ne odgovaraju i selektivnog prihvaćanja dokaza koji mu odgovaraju, i to neovisno o snazi dokaza, inherentno je nepoštena i onaj tko je koristi ne može se pozivati na razum. Recimo, još sedamdesetih su dati čvrsti znanstveni dokazi postojanja parapsiholoških fenomena, a nekakav mađioničar Randi još nudi milijun dolara da mu netko dokaže parapsihološki

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/9/11_conspiracy_theories#No_plane_theories

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Moon_landing_conspiracy_theories

fenomen¹. Kad imaš milijun dolara razloga za ne vidjeti dokaz, vrlo je očekivano da ti nitko neće uspjeti ništa dokazati, pa predviđam da bi taj zadržao svojih milijun dolara taman da dođe neki Darth Vader i pridavi ga. Osim toga, sam koncept vjerovanja u nešto tek kad netko tebi osobno to dokaže je rezultat iznimne bahatosti. *Meni* nitko nije dokazivao da je sletio na Mjesec, a pogotovo nije slijetao na Mjesec kad sam ga ja izazvao, pa da bih ja u to vjerovao. Isto tako, biološki organizmi nisu preda mnom evoluirali pa da bih ja zbog toga vjerovao u evoluciju. Naprosto, vjerodostojni dokazi koje su ponudili i prikupili drugi ljudi su izloženi, a ja sam ih proučio i na temelju toga prihvatio da se radi o autentičnim fenomenima. Ponuditi milijun dolara da ti netko dokaže parapsihološki fenomen možda zvuči kao autentični izraz skepse, ali da vam netko ponudi milijun dolara da mu dokažete da je Zemlja okrugla, da su ljudi bili na Mjesecu ili da postoji evolucija, rekli bi mu da je idiot, i to s pravom. Ali takav idiot nikad neće priznati da je u krivu, taj se kladi u milijun dolara da mu nitko neće moći dokazati da je u krivu, i uvijek dobiva, zato što je *on* taj koji bi morao priznati da je u krivu. Iz istog razloga nije realistično očekivati da će bilo koja vrsta argumenta uvjeriti “skeptike” da je druga strana u pravu i natjerati ih da promijene mišljenje. To treba imati na umu kako bi se izbjegla zamka vrednovanja argumenata po kriteriju uvjerljivosti skepticima.

Ako dakle netko a priori negira mogućnost iskustva transcendentalnog područja, time može dovoditi u pitanje apsolutno bilo što iz tog područja kao previše specifično i upitno, po kriteriju da ako je to njemu upitno i nespojivo s njegovim shvaćanjem mogućih dosega iskustva, onda toga nema, a oni koji o tome pričaju su ili luđi, ili varalice, ili obmanuti. Ako on odbija vidjeti i najmanju mrvicu dokaza, kako netko može govoriti o

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/James_Randi_Educational_Foundation#The_One_Million_Dollar_Paranormal_Challenge

planinama znanja iz tog područja? Ta argumentacija je identična onoj koju koriste teoretičari zavjere koji između ostalog osporavaju znanstvena otkrića. Dakle izjavu "nema dokaza" zapravo treba čitati kao "odbijam prihvatiti ponuđene dokaze". Činjenica da netko dokaze ili svjedoke odbija prihvatiti ne govori da su oni loši. Razni "skeptici" odbijaju prihvatiti snimke aviona koji se zabijaju u WTC i izjave astronauta koji su bili na Mjesecu, pa što. Jesu li Armstrong i Aldrin zato varalice ili shizofrenici koji hoće poštene ljude uvjeriti u gluposti poput toga da ljudi hodaju po Mjesecu, kad svi znaju da je to nemoguće? Nitko ne može naprosto pokretom ruke odbaciti duhovna iskustva svetaca ili svjedočanstva ljudi reanimiranih iz kliničke smrti, reći da za to "sigurno" postoji neko "racionalno" objašnjenje (kao da je Bog iracionalno objašnjenje) i nastaviti tvrditi da za postojanje Boga nema dokaza. Mislim, on to može napraviti ali ja ga onda mogu ne shvatiti ozbiljno. Govoriti da ne postoje dokazi za postojanje Boga je isto kao govoriti da ne postoje dokazi za postojanje evolucije, a i pobuda za takvo odbacivanje dokaza je ista, samo što ljudi različitog svjetonazora odbacuju različite stvari, ovisno o tome koji točno korpus dokaza obara njihov svjetonazor.

2) *Argument unificirane iskustvene baze* temelji se na činjenici poznatih intelektualnih i osjetilnih ograničenja ljudske vrste, ali ta ograničenja nisu univerzalna i nepremostiva. S jedne strane, moguće je načiniti pojačala za intelekt (računalo) i osjetila (sav znanstveni instrumentarij od mikroskopa do teleskopa) kojima se neka od tih ograničenja mogu zaobići. Isto tako, ono što je neizvježbanom intelektu nemoguće, izvježbanom je moguće. Neizvježbani čovjek ne može na temelju podataka dobivenih iz detektorske komore akceleratora zaključiti ništa, a školovani fizičar može zaključiti mnogo toga, i štoviše vidjeti neporecive dokaze tamo gdje neivježbani čovjek ne vidi ništa. Isto tako, iz pada lopte i jabuke te gledanja Mjeseca većina ljudi kroz povijest

nije zaključila ništa, a Isaac Newton je zaključio hrpu stvari o gravitaciji i inerciji, i na temelju toga izradio cijeli teorijski model. Dakle prepoznavanje obrazaca i principa u prividnom kaosu nije univerzalna kategorija nego svojstvo koje se ostvaruje dugotrajnom vježbom intelektualnih kapaciteta u određenom smjeru. Također, razvoj u tom smjeru podrazumijeva razvoj terminološkog i intelektualnog aparata koji će omogućiti komunikaciju između ljudi koji posjeduju adekvatnu razinu treninga. Ostali će slušati o čemu oni pričaju i zaključiti da se radi o luđacima koji pričaju o nepostojećim stvarima, jer je ludo pričati o tome da je materijalni svemir nastao hlađenjem smjese čudnih i šarmantnih kremastih sireva i ljepila¹. Tko normalan bi u to mogao povjerovati, jednako smisleno je vjerovati da postoje ružičasti jednorozzi. Isto važi za nevidljive entitete koji postoje u 11 dimenzija i njihovim titranjem nastaju sve materijalne pojave². Najbolje da bi još vjerovali i u muziku sfera.

Dakle kriterij perceptivne i iskustvene baze je neprimjenjiv jer se lako da demonstrirati mogućnost velikih razlika u perceptivnoj i iskustvenoj bazi između istreniranih stručnjaka i obične populacije. Analogno je moguće pretpostaviti slične razlike u duhovnoj percepciji i tako shvatiti određeni postotak autentičnih duhovnih fenomena. Dakle reći da su svi koji su imali iskustvo Boga ljudi je potpuno isto kao reći da su svi, koji misle da kamenje pada s neba, ili da ljudi mogu letjeti ili ići na Mjesec, ljudi. Reći da je netko lud ili varalica, a bez ikakvog drugog razloga osim što njegovo svjedočanstvo obara tvoj teorijski model, bezobrazno je i intelektualno nepošteno.

---

1 [http://en.wikipedia.org/wiki/Quark \(cheese\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Quark_(cheese))

<http://en.wikipedia.org/wiki/Quark>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Gluon>

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Superstring_theory

3) *Broj teoloških koncepata* bitno je manji od broja simbola kojima se ti koncepti pokušavaju pripočiti. Ako u vidljivom svijetu postoji mnogo različitih riječi za obične predmete poput jabuke, kamena ili oblaka, ovisno o jeziku i kulturi koja je te predmete percipirala, onda je jasno da i za duhovne fenomene može postojati mnogo različitih jezičkih ili intelektualnih struktura koje u osnovi opisuju jako mali broj stvarnih fenomena. Kad dakle apstrahiramo sloj interpretacije od sloja iskustva, dobivamo bitno manji broj stvarnih teoloških koncepata, koji nisu svi proturječni, nego često govore o različitim aspektima stvarnosti, a tek neki su posve pogrešni i potpune izmišljotine. Za očekivati je, pak, da većina teoloških koncepata predstavlja vrstu primitivnog tumačenja duhovne stvarnosti, jer ako su ljudi tisućljećima ispravno opažali fizički svijet i njegove fenomene, a tek prije stotinjak godina su otkrili principe elektriciteta, magnetizma, gravitacije i prirode svjetlosti, a prije tog vremena su imali svakakva blesava tumačenja, za očekivati je da u duhovnosti važi slična situacija. Postoji autentična percepcija, ali interpretacijski sloj nije znanstveno posložen i zbog toga u duhovnosti postoji puno loših modela, analognih Ptolomejevom astronomskom modelu, te flogistonu i impetusu. Treba dakle uvažiti činjenicu različitosti percepcije i modela, a ne jedno i drugo stavljati u isti koš. To što ljudi u kamenom dobu nisu znali za gravitaciju i inerciju ne znači da nisu znali da kamenje pada. Naprosto nisu imali adekvatni teorijski model koji bi opisao ono što percipiraju. Moguće je dakle biti skeptičan prema modelima ali treba uvažiti percepciju.

4) *Institucionalizirana religija je doista u velikoj mjeri instrument socijalne manipulacije i u velikoj je mjeri prijevarna.* S druge strane, u sferi religije postoji veliko mnoštvo motivacijskih struktura, od želje za transcendencijom do želje za pljačkom. Te pojave treba razlikovati.

5) *Religije su prije sredstvo i posljedica nego uzrok etičke iskvarenosti.* Naime, ukoliko netko mrzi pedere, jednostavnije mu je reći da Bog mrzi pedere i da ih treba ubiti zato što tako piše u Bibliji, nego reći da je ta njegova mržnja njegova osobna, da je utemeljena u njegovim osobnim svojstvima. To je dakle oblik generalizacije, projekcije svojih svojstava u neki širi entitet, po premisi da što je veća gomila koja nešto tvrdi, ili što je veći autoritet koji nešto tvrdi, tim je vjerojatnije da je tako, i na taj način se maskiraju osobne želje pojedinca. Dakako, takvi sustavi posjeduju inerciju, i ali to nije problem religije nego problem tradicije. I bez religije postoje tradicije koje sadrže etički katastrofalne običaje, od obrezivanja žena preko maltretiranja svih grupa koje su na neki način slabije. Religije su obično samo kanonizirale takve grozne običaje, dale im "božanski mandat". Religije u tom smislu doista jesu dio problema, ali sam problem je u naravi ljudskih zajednica i ljudskoj psihologiji koja je daleko od toga da bi bila inherentno etična i dobra. Dakle nisu ljudi bili izvorno dobra i divna stvorenja, a onda je netko izmislio religiju kako bi ih učinio neetičnima, nego su ljudi svinje koje će recimo zlostavljati žene i držati ih u podređenom položaju i raditi im svakakve gadosti, a kako bi opravdali to svoje gnjusno ponašanje izmislit će si religiju koja veli da to tako Bog zapovijeda. Većina svih religijskih propisa je nastala sankcioniranjem društveno prihvaćenog ponašanja onog doba. Kako je ljudsko shvaćanje etike evoluiralo, tako su evoluirali i vjerski propisi. Religija je dakle prije svega odraz ljudskog shvaćanja etike, i činjenica je da ljudi modificiraju religiju kad kanonizirana etika počne odudarati od socijalno prihvaćene, pa npr. više nije uobičajeno kamenovati preljubnicu nego se pitanje preljuba rješava razvodom, a religijska pravila koja propisuju zastarjelo ponašanje se ignoriraju. S druge strane, kad neka grupa želi činiti nasilje nad nekom grupom, činit će ga neovisno o tome može li se u tome pozivati na neki religijski spis ili ne. Recimo, kad skinheads žele tući pedere reći će da Bog

mrzi pedere i tako piše u Bibliji. Ali oni će tući i ljude koji slušaju narodnjake makar o njima ništa ne piše u Bibliji; tući će i navijače Hajduka makar ni o njima ne piše ništa u Bibliji. Ako netko želi tući ženu, sigurno će naći neku racionalizaciju za to. Pozivanje na religiju je tu dakle samo prozirna racionalizacija vlastitih želja. Ali istina je da inercija socijalnih običaja i religijskih pravila proizvodi frustracije kod velikog broja ljudi i da je u tom smislu religija izvor raznih problema.

O znanosti i scijentizmu

Kad pogledam kakve ideologije i njihovi zagovornici su u opticaju, nalazim se u situaciji da u preko 90% slučajeva moram stati na stranu ateista a protiv vjernika, jer vjernici trabunjaju takve apsolutne besmislice i vjeruju u stvari koje su toliko suprotne istini i razumu, da mi naprosto ne ostavljaju nikakvu drugu opciju nego da stanem na stranu bilo čega što razum i istinu brani od takvih.

Uzmimo za primjer američke kreacioniste, koji pričaju o fosilima dinosaura starim tri tisuće godina, Zemlji staroj 6000 godina, koji vjeruju u apsolutnu točnost Biblije (koja je po svim kriterijima upitan tekst) a s druge strane evoluciju smatraju nedokazanom teorijom, pri čemu uopće ne razumiju što u kontekstu znanosti znači "teorija". To nije rasprava između ateizma i teizma, to je rasprava između čobanskog talibanstva i znanosti. Kad vidim da netko ozbiljno dovodi u pitanje stvari poput evolucije, i kad vidim koliko su se razne čobanske i talibanske ideologije infiltrirale u sam vrh politike odakle formiraju javno mnijenje i obrazovni program, obuzme me strava i sjetim se bedaka iz Afrike koji bi AIDS liječili češnjakom i seksom s djevicama, jer to smatraju pozitivnom alternativom zapadnoj znanosti. To je nešto strašno. Nema nikakve razlike između američkih kreacionista i afričkih šamana. U Americi postoji veliki rezervoar duhovnog mraka, skoro jednako velik kao u Africi.

Kad se dakle raspravlja s takvima, praktički bez ograde stajem na stranu ateista koji ih kritiziraju. Način na koji ih ovi kritiziraju posve je primjeren situaciji, i tek u rijetkim okolnostima se zapravo razotkrivaju problemi na drugoj strani, u ateističkoj ideologiji koja

se prezentira kao prosvjetiteljska i znanstvena.

Problem je u tome što se znanost prezentira ne kao istina, nego kao sveukupnost, totalitet istine. Tome je tako sa znanstvenicima i apologetima znanosti još od doba prosvjetiteljstva, zbog čega je znanost zapravo neodvojiva od specifične, iznimno arogantne ideologije scijentizma¹. Scijentizam smatra da s jedne strane postoji znanost, a s druge hrpa gluposti i besmislica. Zagovornici scijentizma su često vrlo pametni ljudi, poput Lavoisiera, a svojstvo scijentista nije glupost, budući da su oni u stanju jako dobro shvatiti složene stvari, nego uvjerenje da izvan onoga što su oni u stanju shvatiti ne postoji nikakva istina, dakle da je na suprotnoj strani od njihove samo laž, neznanje i besmisao, a oni su svjetlo smisla i reda. To uvjerenje može dati smiješne rezultate, poput onog kad je dotični Lavoisier ustvrdio da nikakvo kamenje ne može padati s neba zato što na nebu nema kamenja, s čime su se slagali tadašnji astronomi koji su dijelili Newtonovo mišljenje da u međuplanetarnom prostoru ne mogu postojati mali predmeti. Čuvši takav znanstveni zaključak, kustosi muzeja pohrlili su pobacati sve svoje zbirke meteorita, i iz tog razloga muzeji danas ne posjeduju uzorke meteorita sakupljene prije 1790. godine. Do toga je dovelo uvjerenje da izvan znanosti ne postoji istina. Dakako, znanstveno shvaćanje istine o meteorima evoluiralo je nakon što je godine 1803. meteorski pljusak od preko 2000 meteorita zasuo grad L'Aigle, i probudio francusku akademiju znanosti iz uvjerenja da koncept meteorita pripada praznovjernoj, predznanstvenoj prošlosti. Muzeji su tada ponovo počeli prikupljati meteorite, bez straha od izrugivanja od strane znanstvenog establishmenta².

Znanost, naime, nije nikakva sveukupnost istine. Znanost je sveukupnost do sada obrađenih podataka i do sada neoborenih

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Scientism>

2 http://www.mysteriousnewzealand.com/featurearticles/featart_meteorites.html

modela koji te podatke tumače. Vrlo često, znanost je samo interpretacija lokalnog fenomena. Primjerice, Newtonova nebeska mehanika je sasvim dobra aproksimacija, sve dok važi pretpostavka Euklidovskog prostorvremena. Ukoliko se klasičnom mehanikom pokušavaju vršiti proračuni kretanja objekata u zakrivljenom prostorvremenu, primjerice u blizini jako masivnog objekta, ona će dati pogrešne rezultate. Zbog toga je Newtonova mehanika povijesno davala točna predviđanja kretanja svih planeta u sunčevom sustavu osim Merkura. Merkur je, naime, dovoljno blizu Suncu koje svojom masom krivi prostor, tako da u tom području prostorvrijeme odstupa od Euklidovskog koje je pretpostavka klasične mehanike. Do Einsteina nije bilo moguće razumjeti to odstupanje niti dati ispravni proračun¹. Što to znači, da je trebalo ignorirati opažanje odstupanja Merkurove orbite od Newtonovih predviđanja? Je li trebalo to opažanje proglasiti halucinacijom, prijevarom, ludošću?

Takvi primjeri daju povijesnu lekciju o nužnosti uvažavanja opažanja koja se protive znanstvenom tumačenju. Čak i kad je znanstveni model stvarnosti lokalno dobar, i kad lokalno daje dobra predviđanja, treba imati u vidu da su moguća otkrića koja ta lokalna zbivanja stavljaju u posve drugačiju perspektivu, kao što npr. opća teorija relativnosti stavlja Newtonovu mehaniku u drugačiju perspektivu, shvaćajući je kao aproksimaciju relativističke mehanike za slučaj zanemarive zakrivljenosti prostorvremena u lokalnim inercijskim sustavima. Ukoliko znanost vrši opažanja lokalno, u ograničenom rasponu, sasvim je moguće da radi sve ispravno a da joj unatoč tome promiču jako veliki dijelovi stvarnosti, poput kamenja na nebu.

To nije problem sa znanošću. Znanost je korektan princip. Problem

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Tests_of_general_relativity#Perihelion_precession_of_Mercury

su scijentisti i njihov arogantni stav koji oduvijek glasi da je trenutni rezultat primjene znanstvene metode zapravo model koji potpuno tumači cjelokupnost stvarnosti, a da ostaje tek nekoliko sitnih detalja koje treba riješiti. To nije tako samo u slučaju scijentizma, nego je to svojstvo ljudske psihologije. U prvom stoljeću n.e. Sextus Julius Frontinus je slavno izjavio da su izumi odavno došli do svojih granica i da ne vidi mogućnost bitnih pomaka¹.

Što to sad u praksi znači? Jasno je da nije za očekivati znanstvene "proboje" koji će dokazati biblijski kreacionizam po kojem je Zemlja stara 6000 godina a dinosauri 3000. Jasno je da će teorija evolucije ostati stajati neovisno o novim otkrićima. Ono što spada u domenu u kojoj bih očekivao otkrića jest ono u čemu je znanost "tanka". Tu se radi o parapsihologiji, o duhovnim fenomenima poput vizija Boga, NDE iskustava i sličnog, što spada u domenu današnjeg "kamenja na nebu" za koje scijentizam tvrdi da ne može postojati, a da su svi koji vele da postoji luđaci ili varalice. Tu dolazimo do moje zamjerke Dawkinsu i sličnima: iz činjenice da znanost uspješno osporava budalaste religijske modele, oni izvlače zaključak da bi znanost na jednak način osporila i sve drugo povezano s religijom. Nije tako. Problem sa sferom duhovnosti jest u tome što je ona u svojevrsnoj proto-znanstvenoj fazi, dakle u fazi u kojoj je bila fizika prije Newtona. Postojalo je opažanje velikog broja stvari, ali raspoloživi modeli nisu držali vodu. Iskorak se nije desio tako što je netko rekao da je sve to beskorisno smeće kojim se ne treba baviti, nego tako što je netko uvažio opažanja, ali je napravio bolji model. Povijest znanosti se sastoji upravo od situacija u kojima je opažanje bilo točnije od tumačenja, što je stvorilo intelektualni pritisak prema stvaranju novih modela. Tako je nastala Newtonova mehanika i optika, Darwinova teorija

---

1 <http://www.etni.org.il/quotes/predictions.htm>

evolucije, Einsteinova teorija relativnosti, i općenito sve od vrijednosti što postoji u znanosti. Najveća greška koju znanost pravi jest pokušaj racionalizacije ili ignoriranja stvari koje se ne uklapaju u trenutno važeći model.

Ono što meni ide na živce s materijalistima i njihovim scijentističkim svjetonazorom jest taj što cijelo vrijeme pokušavaju ugurati četvrtasti klin u okruglu rupu, a kad ne ide, onda im je kriv klin. Dakle, ako netko ima opažanje koje njima ne paše u model, on je ili lud ili pokvaren, ali njihov model nikako ne može biti krivi. Ako netko veli da kamenje pada s neba, lud je. Ako donese kamen kao dokaz, to je sigurno krivotvorina. Naprosto nema kamenja na nebu.

Postoje tisuće NDE svjedočanstava za koja je jedino logično tumačenje da ljudska duša nadživljava smrt tijela i ima iskustvo nadfizičkog svijeta. Postoje tisuće duhovnih osoba - yogina, svetaca, mistika - koji svjedoče o Bogu i duhovnom svijetu, a sve njih materijalisti pokušavaju na silu ugurati u materijalistički svjetonazor kao četvrtasti klin u okruglu rupu, nanoseći im svima nepravdu uvredljivim izjavama koje ih sve portretiraju kao luđake i varalice samo zato da bi se materijalistički svjetonazor kojeg oni toliko vole mogao održati. Niti su oni luđi i varalice, niti su to bili ljudi koji su svjedočili o postojanju meteora u doba kad je francuska akademija sve to smatrala praznovjerjem, ludošću i prijevarom. Bojim se da se materijalistima mora desiti da im i u ovom slučaju na glavu padne povećí broj kamenja s neba, i da će ih jedino to prisiliti da revidiraju svoj pogrešni model i prestanu klevetati svjedoke duhovnog svijeta.

Znanost će u nekom trenutku shvatiti materijalnu egzistenciju samo kao lokalnu pojavu, važeću u određenom rasponu rubnih uvjeta, ali do tada neka se svima ostalima Bog smiluje s njima i njihovom bahatošću.

O temeljima zapadne civilizacije i znanstvene misli

U prethodna dva poglavlja sam se pozabavio argumentima modernih ateista, te scijentizmom kao svjetonazorom iz kojeg oni kao kritičari religije potječu i iz kojeg crpe svoje argumente.

U svemu tome ostaje otvoreno pitanje održivosti ateizma i religije u kontekstu moderne civilizacije i trenutnog stanja znanstvenog napretka i društvenog uređenja.

Ateizam, odnosno vjerovanje da ne postoje bogovi, nije nova ideja. Ateistički koncepti se javljaju u staroj Grčkoj (Diagora, Demokrit, Epikur) i u staroj Indiji (Carvaka), ali ateizam u antici nije bio održiv svjetonazor, naprosto zato što su teistički sustavi davali bitno uvjerljivije tumačenje stvarnosti. Naime, ukidajući koncept bogova, ateizam je ostao s problemima tumačenja nastanka svijeta, funkcioniranja svijeta i njegovih zakonitosti, nastanka i prirode života, te ljudske svijesti i duhovnog iskustva. Ateisti su se oduvijek pozivali na slučaj, kaos i automatizam materijalnih zakonitosti, ali u usporedbi s odgovorima koje su davale religije, ti odgovori su zvučali kao šuplji pokušaji izvlačenja, i ateisti nisu imali odgovora praktički ni na što. Što god bi ih čovjek pitao, njihov odgovor bi bio da je to ili slučajno ili automatizam prirodnih zakonitosti, a kad bi ih pitao odakle prirodne zakonitosti, i kako to da eksperimentalnom demonstracijom slučajnosti nastaje jedino nered i redukcija smisla na besmisao, a u prirodi se opaža red, smisao i sklad, ateisti ne bi imali nikakvog odgovora, i zato je ateizam kroz povijest imao ulogu marginalnog, iracionalnog

svjetonazora kojeg zastupaju fanatici protivno činjenicama i razumu, što je otprilike ona niša koju danas zauzimaju fundamentalistički vjernici koji vjeruju u doslovnu istinitost kreacijskih mitova.

Paradoksalno, upravo je katolička crkva u Europi pokrenula liniju razmišljanja koja je u konačnici ateizam po prvi puta u povijesti dovela u poziciju intelektualno održivog svjetonazora. Naime, ukoliko bolje pogledate, humanizam, prosvjetiteljstvo i scijentizam su isključivi izum europske, katoličke civilizacije. Ništa slično se nije razvilo ni u Bizantu, ni u Perziji, ni u Indiji, ni u Kini, ni u islamskom svijetu. Ukoliko su negdje postojali začeci znanosti, oni se nikad nisu razvili dalje od točke u kojoj je Europa bila u doba Rima - postojali su tehnološki izumi poput tiskarskog stroja, papirnatog novca, baruta i što ti ja znam čega sve ne, ali ta tehnologija je u osnovi bila od iste vrste kao u doba Rimskog carstva, do koje točke se neovisno razvila u različitim dijelovima svijeta, ali specifična duhovna eksplozija koja je dovela do stvaranja intelektualnih struktura, u koje su smještene takva nastojanja u okviru katoličke zapadne civilizacije, je jedinstvena pojava do koje nije došlo nigdje drugdje u svijetu.

Ljudi obično znanstvenu misao prate unazad do renesanse, u doba Medicija, i žive u uvjerenju da je iz mračnog srednjeg vijeka nekim čudom izronila renesansa, pa humanizam, pa prosvjetiteljstvo, i eto nas u svemirskom dobu. I ja sam neko vrijeme razmišljao iz pozicije te radne hipoteze, i zaključio da bi konverzija iz mračne religijske močvare, kako si ljudi predstavljaju zatucani kršćanski srednji vijek, u nešto toliko suprotno, bila moguća samo ukoliko je sama kršćanska civilizacija u svojoj jezgri nosila sjeme transformacije, sjeme racionalnosti koje je u određenim okolnostima palo na plodno tlo i prokljalo u tom obliku.

Bojim se da je katolička crkva nepravедno oklevetana u doba prosvjetiteljstva, i da iz tog razloga ljudi ne razumiju njene stavove i unutarnja previranja kroz povijest, iz kojih se rodila moderna znanost. Katolička crkva je od svojih početaka prožeta unutarnjim konfliktima, i ono što ljudi o njoj ne razumiju jest da katolička verzija kršćanstva nije samo religija, odnosno vjera zasnovana na Bibliji kao "svetom spisu". Katolička crkva je nastala kao službena religija zapadnog Rimskog Carstva. Ukoliko želite razumjeti što to znači, bojim se da ćete morati pročitati nekoliko tisuća stranica Augustina, jer drugačije nije moguće shvatiti u kakvim vatrama i previranjima se talila i čeličila katolička filozofija. Ljudi si obično katoličko kršćanstvo zamišljaju kao nešto na temu Tertulijana, koji bi rekao da vjeruje zato što vjeruje, unatoč razumu, iracionalnim i isključivo emotivno-duhovnim činom prihvaćanja vjere, ali katoličku teologiju, filozofiju i u konačnici kulturu i civilizaciju nije izgradio Tertulijan, nego intelektualni divovi poput Jeronima, Origena i Augustina.

Temeljna razlika između Tertulijana i Augustina je u tome što Tertulijan smatra da je nešto istinito zato što vjeruje, dok Augustin vjeruje zato što smatra da je istinito. Tertulijan prezire grčke filozofe - Sokrata, Platona i Aristotela. Origen i Augustin su s druge strane u svoja promišljanja utkali jako puno antičke filozofije, pogotovo Platona. Augustinovu osobnu filozofiju su formirali utjecaji stoicizma, platonizma, neo-platonizma, Vergilija, Cicerona i Aristotela, te osobni svjetonazorski konflikti konverzije s manihejstva na kršćanstvo. Augustin vjeruje zato što je istinito. On je do svoje vjere došao tako što je težio većoj istini.

Augustin je dao finalnu rekapitulaciju filozofije antike, formulirao je finalnu verziju kršćanske filozofije i postavio temelje onoga što će biti jezgra kršćanske misli kroz srednji vijek. To je s jedne strane okrenutost od tjelesnog i materijalnog prema duhovnom, u

kojem po Augustinu leže sva praiszborna dobra, a od tijela dolaze samo poroci i iskušnja, kako o tome govori i Pavao. Po toj filozofiji, svijet je dolina suza, mjesto kušnji i poroka, i samo Božja milost je uzrok spasenja i svjetlo koje vodi u onaj svijet, u vječnost nakon prolaznosti, u koju treba položiti sve nade. U svim područjima, od koncepta pravednog rata, koncepta poduke, koncepta vladanja državom, koncepta spasenja duše, intelektualnog vrednovanja i intuitivnog spoznavanja, Augustin je obilježio zapadnu civilizaciju na tako temeljan način, da se njegove premise implicitno podrazumijevaju u praktički svemu što nas okružuje, s tim da se zaboravilo na njihov izvor. Ono čime je Augustin zapravo predodredio zapadno kršćanstvo za kasniju eksploziju znanosti jest njegov teološki stav o prioritarnosti istine u vrednovanju stvari. Augustin ne prihvaća Bibliju zato što je Biblija, nego zato što smatra da je istinita. On smatra da je to zbirka tekstova koje je Bog nadahnuo kako bi vodio ljudsku savjest, mišljenje i vjeru kroz stoljeća. On nema naivne protestantske ideje o tome da je Biblija "Božja riječ", nego smatra da je svo Pismo nadahnuto od Boga i korisno za duhovnu poduku. To je onaj dio koji se smatra neupitnim - a je li nešto doslovno točno, ili se radi o metafori koja služi tome da ljude pouči duhovnim istinama, to je Augustinu zapravo manje bitno. On je svjestan da Isusov govor sadrži metafore i slike, i kad Isus govori o sijaču ili o dobrom Samaritanu, on ne misli na konkretne ljude, nego koristi apstraktne slike. Kriterij istinitosti koji se koristi za vrednovanje svetih spisa nije, dakle, kriterij činjenične istinitosti, po kojem bi morao postojati Samaritanac koji je pomogao ranjenom Židovu, nego moralne ispravnosti i duhovne usmjerenosti prema Bogu koja proizlazi iz priče o dobrom Samaritanu. Priče iz Biblije su dakle istinite zato što Bog kroz njih otkriva istine o svojoj naravi i smjeru u kojem se nalazi, te o dobrom i ispravnom djelovanju.

Zapadno kršćanstvo, dakle, u samoj jezgri svoje filozofije ima nešto što ljudi tamo ne očekuju naći, zatrovani primitivnim protestantskim teologijama i prosvjetiteljskom propagandom. Jezgra zapadne civilizacije sadrži Augustinov koncept po kojem se Bog očituje kroz sve stvari koje nas okružuju i pokušava nas podučiti svojoj istini. Bog govori kroz alegorijske slike svetih spisa, Bog govori kroz fizičku stvarnost i zakone po kojima je ustrojen svijet, Bog govori kroz snove, nagovještaje i podudarnosti, Bog vodi ljude kroz svijet prostora iz vremena, privlačeći ih sebi u Vječnost, u stanje izvan vremena i prostora, istovremeno prisutan kao slutnja i nagovještaj u svijetu, ali potpuno prisutan izvan svijeta, izvan vremena i prostora. Da, koncept relativističkog prostorvremena nije izmislio Einstein, nego Augustin.

Ukratko, katolička filozofija u sebi sadrži tako apstraktne, mudre i profinjene intelektualne koncepte, da oni u sebi sadrže i obuhvaćaju sjeme onoga iz čega je kasnije izrasla moderna znanost, i što je u svojoj ekspanziji otkrila. Znanost je, iz pozicije crkve, samo još jedan način čitanja Augustina, isto kao što je Aristotel Tomi Akvinskom bio samo još jedan način čitanja Augustina. Većina ljudi to ne zna, ali renesansa i humanizam nisu bili revolucija u odnosu na srednji vijek. Crkva nikad ne bi dopustila revoluciju. Razlog zašto su te stvari zaživjele, i zašto nisu zaživjele drugdje, jest taj što ih je Crkva doživjela kao još jedan način tumačenja Augustina. Postoji magična formula kojom je svatko oduvijek mogao utjecati na katolike, ali njome nije mogao utjecati na druge kršćane ili vjernike većine drugih religija: dokazao si im da je ono što govoriš istina. To je ono što katolike razlikuje od svih ostalih: oni vjeruju zato što je istina, a ne zato što piše u Bibliji. Katolici smatraju da ih Bog vodi kroz vrijeme, vjerni Augustinovoj filozofiji. Oni smatraju da su na putu istine, ne smatraju da su na cilju. Vjera je njima put, način da slijede Božje

putokaze kroz relativni, materijalni svijet vremena i prostora do vječnosti iz koje ih k sebi doziva Bog. U tom smislu "točka Omega" koju uvodi Pierre Teilhard de Chardin predstavlja samo odjek Aurelija Augustina. Katolici smatraju da je istina način na koji ih Bog vodi k sebi, k većoj spoznaji i većem dobru. Ako katolicima dokažeš da je nešto istina, to nad njima ima magičnu moć koju ne mogu shvatiti oni koji istinski ne razumiju Augustinovu filozofiju i utjecaj koji je ona imala na katoličku crkvu. I tu dolazimo do razloga zašto je katolička crkva prihvatila Aristotela kad su Arapi ponovo otkrili tekstove koji su u mračnom dobu borbi barbarskih plemena i uništenja svake kulture bili izgubljeni - vidjeli su ga kao veću istinu u odnosu na Platona.

Tu opet dolazimo do nečega što "prosvjetitelji" ne žele da ikad saznate, i što sakrivaju kao zmija noge: crkva nikad nije progonila znanost i znanstvenike. Nikad. Crkva je progonila *šarlatane*, ali znanost i znanstvenici ne da nisu bili opozicija crkvi, nego su izrasli iz same crkve. Zna li kako je izgledao inkvizicijski sud na kojem se našao Galileo? Taj sud je de facto bio ono što bi se danas zvalo "peer review" od strane znanstvene zajednice. U tom sudu su bili najpametniji astronomi, znanstveni establishment onog doba, a ne nekakvi zatucani glupani kako vam "prosvjetitelji" bezobrazno lažu. I zna li kako je izgledao proces? Galileo je izložio svoje vjerovanje, i sud je zaključio da to vjerovanje zahtijeva, pazite sad ovo, "drugačije tumačenje određenih dijelova Pisma", ali da su to spremni učiniti, dakle promijeniti službeno tumačenje Biblije, ukoliko im Galileo dokaže da ima pravo. Da, dobro ste čuli. Način na koji su oni njega dočekali je potpuno identičan tretmanu koji bi neki znanstvenik danas imao u slučaju da s kontroverznom teorijom izađe pred komisiju sastavljenu od svojih kolega znanstvenika, koji bi ispitali njegove zaključke, prošli kroz njegove sirove podatke i pogledali drži li to sve skupa vodu, pa ako drži vodu, rušili bi postojeću teoriju i usvojili njegovu. To je ono što

prosvjetitelji ne žele da znate: crkva se ponašala znanstveno, zato što je po svojoj unutarnjoj filozofiji tako ustrojena da istina nad njom ima vrhovnu moć, moć veću od Biblije, moć koja crkvu tjera da mijenja svoje shvaćanje Biblije i svoje shvaćanje svijeta, ako im se pokaže veća istina od one koja im je sada poznata. To je ono što o crkvi ne razumiju njeni neprijatelji, koji nisu čitali Augustina i ne razumiju način na koji crkva osluškuje Božje nagovještaje kroz vrijeme i prostor: da crkva Božju objavu doživljava kao proces, da Božji glas osluškuje u svim stvarima, i da ne smatra da je punina istine nešto što je već poznato i objavljeno, nego nešto što će tek na kraju biti poznato, u Bogu, koji je u vječnosti s one strane prostora i vremena.

Niste to znali o katoličkoj crkvi? E, pa niste jedini. To znanje nije rasprostranjeno. Ni većina svećenika to ne zna, ne na ovaj način, ali to je svejedno velika istina. Što mislite, zašto je Galileo završio u zatvoru? Zato što nije mogao dokazati ono što tvrdi. Bio je bahat i bezobrazan a nije mogao dokazati da ima pravo, i zato su mu naredili da šuti. Što mislite, zašto službena crkva prihvaća teoriju evolucije? Zašto službena crkva prihvaća teoriju "velikog praska"? Zašto poziva vrhunske fizičare da u Vatikanu drže predavanja? Zašto crkva uvijek svoj nauk prilagođava novim znanstvenim otkrićima? Ne zato što se promijenila i modernizirala, nego upravo zato što doslijedno slijedi Augustinovu filozofiju, zato što smatra da je znanost način na koji im Bog objavljuje istinu o svijetu, i skromno odbacuju svoje neznanje kad se pojavi veća istina. Dakako, crkva je po svojoj naravi inertna i konzervativna i teško prihvaća promjene, ali kao da je znanstveni establishment u tom smislu različit. Ali ako crkvi dokažete da je nešto istina, imate nad njom magičnu moć, kakvu ne biste imali nad nekom protestantskom sljedbom ili nad islamom. Kad crkva vidi da je nešto istina, makar joj se ne dopadalo, ona iz toga čuje Augustinov daleki šapat, koji je opominje na Boga koji je istinom vodi kroz

vrijeme i prostor, kao svojevrsnom Arijadninom niti. To je razlog zašto je crkva toliko sofisticirana i prilagodljiva, to je razlog zašto je u njenoj civilizaciji nastala znanost, a ne negdje drugdje - zato što crkva unutar sebe ima imperativ slijediti istinu, čak i onda kad boli, kad treba prihvatiti da Zemlja nije centar svemira, kad treba prihvatiti da su ljudi nastali evolucijom a ne Božjim stvaralačkim činom, kad treba prihvatiti da je svemir nastao prije desetak milijardi godina, kad treba prihvatiti da je Biblija alegorijski tekst a ne doslovna istina.

Ali, koliko god se činilo da znanost zapravo mijenja crkvu, čini mi se da je crkva ta koja u sebi sadrži šire, kvalitetnije razumijevanje, i koja je zapravo filozofski nadskup znanosti, a ne puki atavizam koji ima odumrijeti pojavom novih razumijevanja stvarnosti, kako to "prosvjetitelji" oduvijek propovijedaju. Crkva se, naime, kroz povijest bavila oslušivanjem istine objavljene kroz više izvora. S jedne strane je to znanost, koja je bitno modificirala crkveno shvaćanje materijalnog svemira, ali s druge strane su to sveci i mistici, koji su učitelji crkve u duhovnom onoliko koliko je znanost učiteljica crkve u materijalnom. Crkva, naime, slijedi Augustinov drevni nauk ne samo u materijalnoj sferi, nego i u duhovnoj, modificirajući svoje viđenje transcendentnog ovisno o objavama svetaca poput Terezije Avilske i Ivana od Križa, koji objavljuju sakrivene istine o stvarnosti jednako kao što su to činili Kopernik, Kepler, Brahe, Newton, Einstein ili Darwin. Crkva osluškuje Božji glas u cjelokupnosti stvarnosti, a ne samo u materiji, koja je u tom smislu samo jedan fragment šire slike.

Ovo sad zvuči kao apologija katoličanstva, što je s jedne strane smiješno imajući u vidu da s crkvom nemam nikakve veze i imam bitno različita uvjerenja o hrpi stvari, ali za razliku od naivnih ateista poput Dawkinsa ja imam bitno kvalitetnije razumijevanje dublje povijesne pozadine i momenata unutar crkve, na njenoj

duboko filozofskoj razini. Materijalisti su pojavom konzistentnih znanstvenih modela stvarnosti po prvi puta u povijesti došli u poziciju da njihov svjetonazor na intelektualnoj razini naizgled ima smisla i da ne pada na prvoj ozbiljnijoj kritici, dok s druge strane većina religija u svjetlu konzistentnih sustava poput teorije evolucije, moderne kozmologije ili fizike elementarnih čestica izgleda smiješno, kao hrpa primitivnih praznovjerja.

To sad otvara višeslojno područje. Nisu sve religije u jednakoj mjeri ugrožene znanošću. Budizam, primjerice, ne samo da nije ugrožen znanošću nego znanost zapravo jača njegovu relativnu poziciju u odnosu na druge religije; njegova apstraktna filozofija bitno bolje podnosi znanstveni pogled na svijet od mitološke menažerije drugih sustava. Religije koje su se u stanju odvojiti od doslovnog, mitološkog pogleda na svijet općenito će prolaziti bolje; unutar kršćanstva, primjerice, katolička crkva nema problema sa znanošću, ali razne naivne protestantske teologije nalaze se u situaciji egzistencijalne ugroženosti, naprosto zato što su glupe i plitke, stvorene na doslovnom tumačenju Biblije koje se ne može održati u svjetlu novih spoznaja. Ti oblici religije su neodrživi i suočeni s izumiranjem, i to je dobro. Proces uklanjanja besmislenih i neodrživih teologija iz opticaja je konstruktivan, budući da te teologije ne služe ničemu korisnome i samo zaglupljuju ljude. Uklanjanje takvih teologija iz opticaja analogno je uklanjanju mrtvog tkiva s pacijenta, u kontekstu iscjeljenja.

Ono što je u svemu tome problematično ilustrirao sam u prethodnom poglavlju primjerom Lavoisierove akademije i meteorita. Ponekad se, u primitivnom obliku znanosti, može činiti da neka iskustvena znanja pripadaju u domenu praznovjerja, dok se znanost ne razvije u dovoljnoj mjeri da pokaže da se tu nije radilo ni o praznovjerju, ni o prijevari, ni o halucinacijama, nego o autentičnom opažanju stvarnih stvari i pojava koje naprosto nije

znanstveno obrađeno, ali zbog toga nije ništa manje istinito. Znanost, naime, nije sinonim za istinu. Istina je bitno širi pojam od znanosti, i ljudi vrlo često u svojem iskustvu imaju istine koje nisu "znanstvene", ali zbog toga nisu ništa manje istinite. Recimo, svi u iskustvu imaju činjenicu da prehlada nastaje zbog izlaganja hladnoći. Par "znanstvenih" pametnjakovića se sjetilo svima prati mozak pričom da prehlada nema veze s hladnoćom nego s virusima, pa su neki lakovjerni ljudi počeli mijenjati svoje ponašanje i usvajati te krive ideje. Dakako, prehlada i te kako ima veze s hladnoćom - virusi su tu cijelo vrijeme, ali od izlaganja hladnoći čovjeku padne imunitet, dolazi do sužavanja perifernih krvnih žila i slijedom toga slabije prokrvljenosti tkiva, zbog čega je sposobnost organizma za imunološki odgovor na uzročnike bolesti smanjena, pa uzročnici bitno lakše prodiru u organizam i uzrokuju bolest. Uzrok su dakle doista virusi, ali u kombinaciji s hladnoćom. Problem nastaje kad "znanstveni talibani" pokušavaju iskorijeniti sve takve "narodne mudrosti" kao predrasude i praznovjerja, i tako iz opticaja eliminiraju korisna tradicionalna znanja koja pomažu u borbi protiv problema koje znanost još nije ni otkrila. Dakle, znanost nije uvijek korisna stvar. Koji puta zbog "znanstvenih spoznaja" ljudi iz muzeja pobacaju dragocjene uzorke meteorita zato što "to ne postoji", a to je još bitno manji problem od onoga koji može nastati kad ljudi na temelju "znanstvenih spoznaja" modificiraju svoje shvaćanje etike na takav način da svoje ponašanje konformiraju trenutnoj "znanstvenoj" modi, da bi se za desetak godina pokazale katastrofalne posljedice. Primjer toga je recimo popustljivi odgoj djece, koji je proizveo ogromnu pošast iskvarene mladeži, a samo zato što je usvojena "znanstvena" teorija "moderne psihologije" po kojoj je fizičko kažnjavanje nešto loše i po kojoj treba izbjegavati bilo što, što bi djeci stvorilo traume. Dakako, takvi "znanstvenici" nisu proučavali neovisnu oblast teorije neuronskih mreža, jer bi inače znali da za ispravno treniranje neuronskih mreža treba osigurati i pozitivnu i negativnu

povratnu informaciju - "nagraditi" ispravnu stazu i "kazniti" neispravnu. Stvar je dakle u tome da su "traume" zapravo dobra i pozitivna stvar, i da je poanta odgoja upravo u tome da se djeci usade traume kad rade nešto krivo, kako bi im se blokirao razvoj u krivom smjeru i kako bi se ohrabrilo ispravno ponašanje. "Znanstvena psihologija" je puna beznadno glupih ideja, recimo sadrži pretpostavku da će se djeca sama od sebe ispravno razvijati, samo treba izbjegavati bilo što, što će im uzrokovati traume. Ukoliko djecu pustimo da se sama razvijaju, izrasti će u potpune divljake, neodgojene i neobrazovane. To se i desilo, a stoga što su ljudi slušali budale s diplomama, umjesto da su se držali tradicionalnih metoda odgoja koje su usavršavane tisućljećima, metodom pokušaja i pogreške kroz silne generacije, a što je zapravo prava znanstvena metoda. Moderna psihologija odgoja je u usporedbi s tim totalno šarlatanstvo, ad hoc kreirano zato što je nekome zvučalo ugodno, a ne zato što postoje bilo kakvi dokazi da je to dobra metoda. Znanost, dakle, u svojim nezrelim oblicima može biti zastranjenje, krivi put koji uništava dobre tradicije a umjesto njih uvodi budalaštine.

U duhovnoj sferi, pretjerano uvažavanje "znanstvenog" dovodi do ignoriranja svih aspekata iskustva za koje ne postoji "racionalni temelj", odnosno koja se ne daju uklopiti u trenutnu znanstvenu paradigmu koja objašnjava od čega se sastoji svijet i što se smije percipirati, a što "ne postoji". Manje-više svi ljudi imaju neki stupanj osjeta za transcendentalno. Kod nekih je taj osjet dublji i suptilniji, kod nekih je rudimentaran, a kod nekih skoro nepostojeći, ekvivalentan sljepilu ili gluhoći. Netko ima sposobnost predosjetiti da netko od njegovih bližnjih ima problema, pa osjeti potrebu pitati ga i pomoći, što je rudimentarni oblik osjetljivosti na duhovne stvarnosti, a netko ima osjet za Božju prisutnost koja ga prati cijelog života, u različitim stupnjevima očitovanosti, kao npr. sveti Augustin. Reći da su takvi

sveci luđaci ili prevaranti je toliko bezobrazno, da praktički ne postoji veći stupanj drskosti. Čovjek koji je postavio temelje cijele zapadne civilizacije, koji joj je postavio temelje, zidove i krov, imao je jak osjećaj za transcendentalno i cijeli život se bavio osjećanjem Božje volje, osjećanjem niti ispravnosti koju je Bog postavio za njega kako bi ga vodio od neznanja prema znanju i istini. To nije usamljena ili jedinstvena pojava: ogroman broj ljudi ima takav osjećaj za transcendentalno vodstvo, a materijalistička znanost predstavlja smetnju u korištenju tog osjeta posve usporedivu sa smetnjom kakvu kreacionističko kršćanstvo predstavlja obrazovanju o evoluciji. Znanstveno talibanstvo nije ništa manje zlo od religijskog.

Zašto sam rekao da je u sadašnjem dobu znanstvenih otkrića ateizam "naizgled" ima smisla? Pa ne mislite valjda da su ljudi unatoč svoj toj znanosti religiozni zato što su baš svi toliko neobrazovani? Stvar je u tome što većina ljudi posjeduje osjećaj za transcendentalno, posjeduju nekakav stupanj onog istog osjećaja za Božju prisutnost kakav je vodio svece kroz povijest. U kontekstu posjedovanja osjećaja koji vam jasno govori da Bog postoji, većina ljudi će prije uvažiti bilo kakvu paradigmu koja je konzistentna s tim dubokim osjećajem, nego paradigmu koja taj osjećaj ne uvažava ili govori stvari koje se percipiraju kao nespojive s time. Biste li vi uvažili paradigmu koja vam govori da vidljiva svjetlost ne postoji i da su to sve halucinacije, koliko god ta paradigma zvučala smisleno i racionalno? Stvar je u tome da je ateizam dosljedan svjetonazor samo iz pozicije određenog postotka ljudi koji nemaju razvijen osjet za transcendentalno, koji ne osjećaju Božju prisutnost na način na koji je osjeća većina ljudi. Kroz povijest, takvi su vjerovanje u postojanje bogova temeljili na racionalnim razlozima, zbog nemogućnosti drugačijeg tumačenja nastanka svemira ili nastanka života, i takvi će danas biti skloni napustiti religiju, ali ono što je zanimljivo u svemu tome jest da

Ljudi unatoč gubitku interesa za klasične, institucionalizirane religije, a na temelju svojeg osjeta za transcendentalno, traže neki oblik duhovne paradigme koja će biti u stanju obuhvatiti istodobno i taj osjećaj, i znanstveno shvaćanje svijeta. Takvi u tome ne vide nikakvu kontradikciju ili dualizam - prihvaćaju znanstveno shvaćanje svijeta zato što vide da ima smisla i da funkcionira, ali istodobno prihvaćaju i duhovno viđenje svijeta zato što im i to funkcionira; u svojem iskustvu imaju potvrdu da te stvari postoje i da nisu nikakva iluzija ili halucinacija, kako ih to materijalisti pokušavaju uvjeriti. Naime, meteori su padali i onda kad su učeni znanstvenici smatrali da je vjerovanje u kamenje koje pada s neba stvar praznovjerja, prijevare ili halucinacije, isto kao što sada smatraju o duhovnosti.

Činjenica je da svaka baba može imati bolju percepciju stvarnosti od najpametnijeg znanstvenika ukoliko ona govori o stvarima koje ima u iskustvu, a znanstvenik nagađa na temelju onoga što on smatra mogućim. To se puno puta pokazalo, i zbog toga svi trebaju zadržati svoje meteorite u muzejima neovisno o izrugivanju "pametnih" koji "znaju da je znanost dokazala da toga nema". Oni koji ih pod pritiskom "znanosti" pobacaju u smeće i tako se naprave pametni i moderni, dugoročno će se pokazati kao povodljivi, lakovjerni i glupi.

Iskustvena baza duhovnosti

Argument identične iskustvene baze je jedan od najčešćih argumenata koje ateisti koriste u raspravama s vjernicima, i po nepoštenom, bezobraznom načinu na koji ga koriste, praktički pokušavajući zastrašiti svoje oponente, jasno je da sami ateisti smatraju da je to ključna točka na kojoj ateizam stoji ili pada. Naime, ukoliko postoje ljudi koji percipiraju Boga, Bog postoji, a ateističko vjerovanje je krivo.

Za početak, jasno je da većina vjernika nisu vjernici zato što su svoj svjetonazor odabrali aktivnim činom volje, nego po svojevrsnom automatizmu, zato što su svi oko njih takvi. Ukoliko se netko rodio u Pakistanu najvjerojatnije je da će biti musliman, a ukoliko se rodio u Hrvatskoj najvjerojatnije će biti katolik. Netko tko se rodio u Sovjetskom Savezu najvjerojatnije će biti ateist. Većina ljudi, dakle, naprosto imitira svoju okolinu po svemu, bojeći se isticati na bilo koji način, da ne bi bili izolirani, izvrgnuti ruglu ili čak napadnuti.

Ipak, kad apstrahiramo "duhovne kameleone", osobe koje poprimaju boju svoje okoline, preostaje nam onaj maleni postotak pojedinaca koji biraju vlastita duhovna svojstva aktivnim činom volje - to su oni koji u kršćanskom okruženju odaberu biti Hare Krišne ili ateisti ili muslimani ili u muslimanskom okruženju odaberu biti kršćani. Vrlo često je takav izbor povezan s ozbiljnim neugodnostima ili opasnostima, a ipak, neki ljudi odaberu plivati protiv struje na način koji im sa iskustvene razine ne nosi ništa osim neugodnosti i patnje. Postavlja se pitanje: što te ljude motivira? Koja sila mora nekoga nagnati da odabere progonstvo ili

izrugivanje kad mu je alternativa bio ugodan život "bez talasanja"? Što je takva osoba prepoznala u svojem odabranom svjetonazoru, da je bilo od takve kvalitete da je alternativa izboru tog svjetonazora bila nepodnošljiva? Isto tako, zašto su ljudi toliko osjetljivi na svoju religiju, da reaguju defanzivno i agresivno kad se ona dovede u pitanje?

Pravi odgovor na to pitanje se može sažeti u protupitanju: zašto je zlato tako cijenjeno kroz povijest? Što zlato, a ne recimo bakar, čini tradicionalnim temeljem vrijednosti i materijalom od kojeg se izrađuje novac? Odgovor je djelomično u stabilnosti i postojanosti zlata kao materijala, ali i kamen je stabilan i postojan - traje milijunima godina ako treba - pa svejedno tek rijetki oblici kamenja imaju ikakvu vrijednost. Razlog vrijednosti zlata je prije svega u njegovoj rijetkosti, odnosno ograničenoj dostupnosti. Kad bi zlato svatko mogao imati u neograničenim količinama, ono bi imalo istu vrijednost kao recimo zrak ili voda. Ograničena dostupnost, dakle, nešto definira kao dragocjeno. To je, dakle, odgovor na pitanje zašto ljudi toliko drže do Boga. Postoji mnogo stvari koje su im od životne važnosti, poput zraka, vode i hrane, ali tek ukoliko se dostupnost tih resursa smanji, one dobivaju veliku percipiranu vrijednost. Zrak je nešto što je apsolutno nužno za ljudski život, ali ljudi ga naprosto implicitno podrazumijevaju i uglavnom ne razmišljaju o njemu. Nešto slično važi za osjetila - sluh, vid i ostala. Tek ukoliko ostanemo bez nekog od osjetila ili ono bude bitno oštećeno, počinjemo ozbiljno razmišljati o njegovoj dragocjenosti.

Razlog, dakle, iz kojeg je ljudima Bog toliko centralno pitanje da se zbog toga međusobno ubijaju i spremni su žrtvovati ne samo svoju udobnost nego i život, jest u tome da oskudica nekog resursa definira njegovu percipiranu vrijednost, ali tek ukoliko postoji percipirana potreba za tim resursom. Recimo, stare američke

civilizacije nisu zlato percipirale kao posebno vrijedan materijal, za razliku od Europljana, koji su se radi njega bili spremni ubijati i činiti zlodjela. Postoji mnoštvo materijala koji su istovremeno trajni i ograničeno dostupni ali to im ne daje posebnu vrijednost. Ukoliko za nekom stvari ne postoji nikakva percipirana potreba, tada ni oskudica nije dovoljna da bi toj stvari dala vrijednost.

Na što ja tu zapravo ciljам?

Ateisti nemaju percepciju vrijednosti Boga. Oni uopće ne razumiju o čemu bi se tu radilo. Njima je Bog bitan kao ribama bicikl. Budući da nemaju nikakvo iskustvo Boga i nikakvu predodžbu o tome što bi to bilo, dakako da im ni ne nedostaje. To je usporedivo sa situacijom u kojoj nekog dečka pitate nedostaje li mu cura x, koju nikad nije vidio niti o njoj išta čuo. On će vam odgovoriti da je posve indiferentan prema njoj, nema nikakvih osjećaja u tom smjeru, niti osjeća bilo kakvu prazninu zbog njenog odsustva. Ali recimo da je upozna, da se apsolutno zaljubi u nju, da između njih tako zaškri da shvate da su si sve na svijetu, i onda ona iz nekog razloga nestane. On će biti promijenjena osoba. Ono što mu prije par trenutaka nije značilo ništa, sad je centralni fokus njegovog života, ta žena mu je naglo najbitnija osoba na svijetu i cijeli njegov život se vrti oko nje. Njeno odsustvo stvara ogromnu rupu u njegovoj duši, ali rupu od one vrste koju ne želi začepiti ničim drugim osim prisustvom te osobe, jer je ta rupa nešto plemenito, zbog čega osjeća da je bogatiji nego što je bio kad je bio "cjelovit", a nije ni znao što mu nedostaje.

Stvar je u tome da ja riječ "Bog" koristim kao generički pojam, kao varijablu kojoj se može pripisati bilo koji teološki koncept koji su ljudi smislili, ukoliko taj koncept pokazuje na dublju, transcendentálnu razinu stvarnosti. Problem s ateistima je u tom smislu isti kao s većinom vjernika; oni ne razumiju da Bog u većini uporaba

pojma nije osoba, pa da bi bilo bitno "koji" Bog je u pitanju, nego se radi o tome da je "Bog" točka prodora višeg reda veličine stvarnosti u spektar iskustva i svijesti čovjeka, otprilike kao kad se oblaci razidu pa sunce zasja punom snagom. Takvo iskustvo je nevjerovatno dramatično. Jedan takav trenutak dovoljan je da potpuno oboji čovjekovu egzistenciju i usmjeri je prema onome za što prije uopće nije mario, dok nije znao da to postoji. Ali sada, u znanju, ravnodušnost više ne predstavlja nikakvu opciju.

Problem s takvim iskustvom je da je s jedne strane apsolutno dragocjeno, kao da ste otkrili ljubav i smisao svog života, s druge strane je obično užasno kratkotrajno, a s treće strane nije pod nikakvim stupnjem voljne kontrole i nemoguće ga je ponoviti po želji, dakle jako je nedostupno. Kombinacija beskrajne percipirane poželjnosti i iznimno teške dostupnosti definira, dakle, ogromnu percipiranu vrijednost iskustva Boga. Ukoliko je netko imao duhovno iskustvo, poželjet će nekako shvatiti što je iskusio, smjestiti to u neku vrstu svjetonazora, intelektualno obuhvatiti i integrirati to iskustvo u svoj život na takav način da taj smještaj odražava centralnu poziciju koju to iskustvo zauzima u njegovu osobnom vrijednosnom sustavu. Također, bit će mu neizmjerljivo bitno da mu svjetonazor što točnije odražava iskustvo i da sadrži po mogućnosti sve elemente koje je iskustvo doticalo, dakle da ima najveći stupanj podudarnosti. Svjetonazor je u tom kontekstu neka vrsta ritualiziranog podsjetnika na iskustvo, pokušaj oživljavanja nečega dragocjenog a trenutno nedostupnog, kako to ne bismo zaboravili, kako bismo se uvijek usmjeravali prema tome i kako bismo na svaki način povećali vjerojatnost da ga ponovo sretnemo. Religija je u odnosu na duhovno iskustvo analogna izbljedjelim fotografijama supruga i djevojaka koje vojnici nose sa sobom u rovovima - nesavršeni, blijedi podsjetnik na nešto jako bitno, od čega su trenutno jako daleko. Stvar s religijom je u tome da ona ljudima uopće ne bi trebala da su u tom trenutku s Bogom. Onaj

tko je svaki dan sa svojom ženom teško da će nositi njenu izbljedjelu sliku u džepu; on ima kraj sebe pravu stvar. Ali onaj tko je na drugom kraju svijeta i u situaciji da opasna iskustva koja proživljava prijete prekinuti čak i sjećanje, taj se nalazi u posve drugačijoj poziciji, i onaj tko se izruguje toj njegovoj izbljedjeloj slici mogao bi lako dobiti šaku ili metak u glavu.

Ateisti, dakle, ne razumiju da u smislu religije oni nemaju istu iskustvenu bazu kao vjernici. To što oni nemaju nikakvu potrebu za izbljedjelom slikom neke žene koju će svako malo gledati, pa im je smješno kad je netko drugi ima, ne znači da oni imaju istu iskustvenu bazu kao ta osoba, samo što je ta osoba blesava pa slini nad nekakvim komadom papira, a oni su slobodni od te "psihopatološke opsesije". Radi se naprosto o tome da su oni siromašni za ono što je toj drugoj osobi bitno, centralno životno iskustvo, nešto oko čega se okreće sve ostalo. Onaj tko to iskustvo nije imao, ne može uopće shvatiti o čemu bi se tu radilo. Netko tko nikad nije bio zaljubljen, tko nikad nije imao taj posebni osjećaj sudbinske povezanosti s drugom osobom, uopće ne može shvatiti takav osjećaj kod druge osobe, i ta osoba mu to ni na koji uvjerljivi način ne može prenijeti i objasniti, zato što je takav osjećaj neprenosiv, apsolutno intiman i apsolutno individualan. Osobe koje su ga imale mogu prepoznati sličan osjećaj kod drugih po analogiji, ali osobe koje ga nisu imale uopće ne mogu shvatiti o čemu bi se tu radilo.

Što se tiče religije, za intelektualno razumijevanje fenomena potrebno je razlikovati duhovni sadržaj od posude koja taj sadržaj nosi. Kad stavimo vodu u desetak posuda različite boje i oblika, radi se o prividno različitom sadržaju ali u svim slučajevima je i dalje u pitanju ista voda. Dakako, bitno je da posuda nije prljava i da ne otpušta nikakve tvari u vodu, kako je ne bi zagadila (analogija za kriva učenja koja prljaju duhovno iskustvo i

pretvaraju ga u nešto iskvareno, izopačeno), ali u osnovi bi se ljudi jako iznenadili koliko se malo zapravo razlikuju stvarna duhovna iskustva, a koliko su strašno različiti teološki opisi i ostala ambalaža kojom su omotana ta iskustva. Kad Dawkins nekog vjernika pita zašto vjeruje u Isusa a na u Zeusa, to njemu ima smisla, a vjerojatno i vjerniku, ali je zapravo besmisleno, jer bi čovjek koji je odrastao u kontekstu antičke Grčke transcendentalno iskustvo protumačio kao pojavu nekog od bogova koji su mu poznati iz mitologije kojoj je bio izložen, i u njegovom umu bi iskustvo prošlo kroz najbliži mogući ekvivalent, kako to funkcionira s neuronskim mrežama. Iskustvo bi išlo kroz liniju najmanjeg otpora, kroz sliku i idejni koncept koji najmanje odudara od iskustva. Netko će dakle vidjeti Zeusa, netko Ahura Mazdu, netko Isusa, netko Krišnu, a netko Budu u meditaciji, ovisno o konceptima kojima je bio izložen i kojima će njegov mozak pokušati obuhvatiti i prezentirati iskustvo na najtočniji mogući način. Ono što se ateistima čini suludo i iracionalno, dakle silno mnoštvo bogova, svetaca i teoloških koncepata o kojima ljudi pričaju, zapravo je potpuno očekivana posljedica prosijavanja transcendentalnog iskustva kroz spektar ljudskog iskustva i kroz njihovu biološku bazu.

Veliko mnoštvo različitih duhovnih iskustava, te ogromna menažerija različitih božanstava s kojima ljudi vele da su imali iskustva, znači dakle potpuno suprotno od onoga što vele ateisti, koji takvo mnoštvo iskustava tumače kao negaciju mogućnosti autentičnosti takvih iskustava. U stvarnosti, vjerojatno su sva takva iskustva autentična, u smislu da predstavljaju odraz transcendentalne stvarnosti, iako se mogu bitno razlikovati po dubini i intenzitetu. Kad dakle iz jednadžbe uklonimo osobe koje su po ostalim kriterijima lude, u smislu da goli idu po gradu i razgovaraju sa sušenim bakalarom, i kad nam ostanu osobe koje su po svim uobičajenim kriterijima razumne, za pretpostaviti je da su sva

duhovna iskustva tih osoba, u svoj njihovoj raznolikosti, autentična, i da su nastala kao posljedica prosijavanja transcendentalne stvarnosti kroz ljudsko iskustvo.

Ostaje dakako otvoreno pitanje simbolike, iskrivljavanja iskustva zbog slabe kvalitete "posude" u koju je ta osoba primila iskustvo, a upitno je i tumačenje iskustva, ali očekivao bih da su takva iskustva u lavovskom postotku autentični odraz transcendentalnog u ljudskom.

Sumrak materijalizma

U prethodnim poglavljima sam se pozabavio opasnošću od pretjeranog rastezanja pojma znanosti, te pokazao kako je pojam znanosti ne samo često, nego u pravilu uži od pojma istine, te da u fazama razvoja znanosti u kojima ona tek počinje obrađivati neko područje postoji ne samo realna mogućnost, nego praktički izvjesnost da će iskustveni podaci kojima barata neznanstvena populacija biti kvalitetniji od onih kojima barata znanost.

Iz tog je razloga opasno shvaćati znanost preozbiljno, jer se može desiti da tako uništimo stvarne i korisne proto-znanstvene istine i znanstveno neobuhvaćene stvarne stvari i pojave, poput primjerice meteora, znanja o vezi između hladnoće i prehlade, te veze između batina i dobrog odgoja. Od praktične primjene loše ili nepotpune znanosti prijete ozbiljne opasnosti - primjerice, na temelju znanosti su ljudi koristili ogromne količine pesticida DDT¹, kojim su nanijeli veliku štetu ekosustavu. Isto tako, na temelju znanosti su ljudi proizvodili i trošili "lijekove" koji su uzrokovali teška fetalna oštećenja i zbog kojih se tisuće djece rodilo s teškim deformacijama². Na temelju šarlatanskih "znanstvenih" ideja o odgoju djece proizvedene su generacije neodgojene djece bez ikakvog čvrstog etičkog orijentira i sustava vrijednosti u životu, kojima je ugoda jedini egzistencijalni parametar, zato što su odgojena u svjetonazoru koji neugodu stavlja na prvo mjesto liste kozmičkih zala.

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Ddt>

2 <http://en.wikipedia.org/wiki/Thalidomide>

Sciјentizam, kao svјetonazor koji znanost stavlja na mјesto religije i eksperimentira s uklanjanjem iz opticaja svih "zaostalih" stvari, poput meteora i religije, proizveo je ogromnu količinu globalnih problema, koji su barem jednaki kao svi problemi koje su kroz povijest proizvele sve religije zajedno, ali sciјentiste to nikad nije ograničavalo u njihovoj bahatosti, u kojoj se oduvijek ponašaju kao da su sve shvatili, a nasuprot njima stoji ocean praznovjerja, neznanja i primitivizma kojega treba ukrotiti svјetlom znanja, koje dakako oni donose. Bahatog li svјetonazora! Nema nikakve razlike između sciјentista i talibana u tom smislu.

Sa znanošću je problem taj, što u većini razvojnih faza znanost obuhvaća i uspješno tumači jako nizak postotak stvarnosti, a od početka se ponaša kao da joj je sve jasno a opozicija su joj glupani. Mislim da je to počelo s Galilejem. Taj je smatrao da su komete "lens flare", optički efekt nastao odbljescima sunčeve svјetlosti u zemljinoj atmosferi¹, i Kepleru je govorio da je idiot zato što smatra da plimu i oseku uzrokuje gravitacijski utjecaj Mјeseca², a heliocentrični model s kojim je radio je davao lošija predviđanja od Ptolomejevog geocentričnog. Dakle taj čovjek je bio u krivu u praktički polovici svih pitanja o kojima je išta tvrdio; dapače, potpuno suprotno tvrdnjama "prosvјetitelja" koje Galilea proglašavaju svojevršnim svecem zaštitnikom znanosti, taj čovjek je zapravo kočio razvoj znanosti u svoje doba, i moderna astronomija malo toga duguje Galileu. Linija razvoja vodi zapravo od Brahea preko Keplera do Newtona, dok je Galileo u povijest ušao više zbog toga što se sa svima posvadio i završio u zatvoru nego zbog nekih bitnih doprinosa astronomiji³.

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/The_Assayer

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Galileo_Galilei#Galileo.2C_Kepler_and_theories_of_tides

3 http://www.traditioninaction.org/History/A_003_Galileo.html

Iz primjera Galilea, Lavoisiera i sličnih se dakle lako može vidjeti obrazac ponašanja znanstvenih ideologa: znajući malo, nemaju nikakvih problema tvrditi kako njihovo znanje obuhvaća sveukupnost stvarnosti, a sve koji misle drugačije proglašavaju budalama, varalicama i luđacima. Ukoliko i priznaju da ne znaju sve, znanstvenici uvijek podrazumijevaju da će nova otkrića i razumijevanja predstavljati samo kvantitativnu razradu postojećeg i da će raditi njima u korist i još pojačati njihov "case".

Ono u čemu osporavatelji scijentista griješe jest pokušaj da ih osporavaju u onom području koje je znanost već obradila i u kojem daje vrlo dobre modele stvarnosti. To scijentistima olakšava posao u diskreditiranju valjanih prigovora - samo kao primjere religijske misli navedu američke protestante i muslimanske fanatike, i publika misli da joj je sve poznato. Kad netko tvrdi da su dinosauri živjeli prije 3000 godina i portretira ih sa sedlom na kojem su navodno jahali praljudi, to stvara upravo onu vrstu sablažnjenosti religijom koja navodi vodu na scijentistički mlin, i scijentisti tada pitaju normalne vjernike kako mogu vjerovati u takve gluposti. Činjenica je da normalni vjernici ne vjeruju u takve gluposti, ali je isto tako činjenica da normalni vjernici nisu izvježbani filozofi i govornici, dok scijentistički apologeti jesu. Iz tog razloga ih je moguće dovesti u neugodnu situaciju pred kamerama tamo gdje bi, primjerice, izvježbani katolički apologet poput Roberta Barrona¹ opraao pod s Dawkinsom.

Paradoks veze između ateizma i znanosti je u tome što bi situacija u kojoj se ateizam oslanja na znanost kao na svoj instrument i oružje mogla pokazati kao jako prolazna faza u povijesti znanosti.

Od ateista ćete se do mile volje naslušati priča o tome kako je

---

1 <http://www.wordonfire.org/>

znanost malo po malo razmontirala religijske koncepte i kako su religije prisiljene na uzmak sa svojih stoljetnih dogmatskih pozicija. To je istina, jer znanstvena otkrića doista čine neka religijska uvjerenja posve neuvjerljivima i nemogućima; ukoliko je netko, primjerice, vjerovao da je Zemlja stara 6000 godina i da su kreacijski mitovi doslovno točni, takvo uvjerenje je u svjetlu moderne znanosti nemoguće održati. Ukoliko je netko vjerovao da Bog stanuje na oblaku, to uvjerenje je također postalo neodrživim.

Ono o čemu se manje priča jest da je ideologija vulgarnog materijalizma, prisutna od Demokrita, na jednak način naletjela na tvrdo. Klasični materijalistički ateizam je vrhunac svoje egzistencije doživljavao u 19. stoljeću i dijelu 20-tog. Prema svemu što je do tada otkriveno i što je znanost do tada pokazala, činilo se da će rezultat znanstvenog istraživanja biti apsolutni trijumf materijalizma i potpuni nestanak religije kao "predznanstvenog praznovjerja".

Da vidimo što se dešavalo u to doba¹.

- Robert Stephenson je izmislio lokomotivu i počeo izgradnju željeznice.
- Alessandro Volta je izmislio električnu bateriju.
- Hans Christian Oersted je otkrio vezu elektriciteta i magnetizma.
- Samuel Morse i još nekoliko znanstvenika simultano su izmislili telegrafiju.
- Alexander Graham Bell je izmislio telefon.
- Nikola Tesla i Thomas Edison su izumili manje-više sve što danas imamo vezano uz elektricitet, osim poluvodiča i supravodiča - proizvodnju i prijenos el. energije,

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/19th_century

elektrifikaciju i motorizaciju.

- Tesla i Roentgen su simultano izmislili X-zrake i roentgensku fotografiju.
- Tesla, Marconi i još nekoliko znanstvenika simultano su izmislili radio.
- Ernest Rutherford je postulirao planetarni model atoma, i činilo se da je otkrivena simetrija makro i mikro svijeta, gdje je struktura atoma analogna strukturi sunčevog sustava, samo što električni naboj igra ulogu gravitacije.
- Charles Darwin je formirao teoriju evolucije bioloških vrsta prirodnom selekcijom, čime je uklonio potrebu za vjerovanjem u Božji stvaralački čin i na jednostavni način je objasnio ogromnu većinu svih problema vezanih uz život.
- Louis Pasteur je otkrio mikrobiološke uzročnike bolesti i cijepljenje.
- Sigmund Freud je napravio model analize ljudskih psiholoških momenata.
- Karl Benz je izmislio automobil.
- Niepce je izmislio fotografiju, braća Lumiere film.
- Industrijska revolucija, željeznice i urbanizacija promijenili su sliku svijeta.
- Najutjecajnija filozofija tog doba je dijalektički materijalizam, odnosno pozitivizam, a najutjecajniji filozof je Karl Marx (sad će Hegelijanci vrisnuti, ali tako je).

Imajući u vidu sve nabrojano, razumjet ćete ako sam izostavio desetak epohalnih otkrića, poput npr. periodnog sustava elemenata, bitnih napredaka u astronomiji, ili svega što su izmislili Davy, Faraday i Maxwell.

Devetnaesto stoljeće je obilježeno istitravanjima francuske revolucije i američke deklaracije nezavisnosti, ekstremnim napretkom znanosti i tehnologije, što je sve zajedno izrodilo ideologiju modernizma, i ukoliko pogledate popis otkrića 19. stoljeća, nastalih *nakon* što se zapadna civilizacija u osnovi obračunala s crkvom i uspostavila koncept demokratske sekularne države poput Sjedinjenih Država, postat će jasno zašto su svi percipirani vektori konvergirali prema točki totalne spoznaje svih prirodnih pojava, potpunog ovladavanja svijetom, i potpune demistifikacije svih pojava koje su od antičkih vremena ljude ostavljale bez odgovora, čineći religiju nužnim pribježištem i jedinom racionalnom opcijom. Rezultat takvog razmišljanja je modernizam¹, koji smatra da je došlo vrijeme da se potpuno obračunamo sa svim zaostacima starih, primitivnih sustava mišljenja: treba iskorijeniti religije, između ostalog, ali i niže rase, kako bi se pročistio genetski pool čovječanstva i otvorio put u bolju budućnost. Modernizam je, u tom smislu, zbirna oznaka za filozofije "velikog spremanja", vremena u kojem se treba konačno riješiti zaostataka iz prošlosti kako bi se krenulo dalje, u bolju budućnost. Modernizam kao filozofiju najbolje odražava Nietzscheova izjava "Bog je mrtav", a milijuni mrtvih u različitim koncentracionim logorima i poljima smrti dvadesetog stoljeća, jednako kao i pod giljotinom francuske revolucije prije toga, rezultat su koncepta "čistke", potrebe da se svijet očisti od "starog", koje "koči napredak" i predstavlja "kontrarevolucionarnu" silu. Devetnaesto stoljeće je dakle stoljeće otkrića, a dvadeseto stoljeće je stoljeće velikih pokolja koji su rezultat ideje da je došlo vrijeme da se novo obračuna sa starim. "Obračunajmo se s religijom, i za par godina ćemo imati kolonije na Marsu". To je, u osnovi, poruka modernizma, iako vjerujem da nigdje nije baš tako formulirana. Povik modernizma glasi: "napravimo novi svijet!". Modernizam smatra da je došlo vrijeme da čovjek

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Modernism>

preuzme svoju sudbinu i sudbinu svijeta u svoje ruke, jer je prošlo vrijeme bogova; čovječanstvo je odraslo, postalo je punoljetno i nad njim više nema starih autoriteta.

Iz retrospektive, vidimo da stvari nisu funkcionirale baš onako kako su oni to tada zamislili, ali njima se činilo da su sve shvatili, sve je jasno, sve je shvaćeno, znanost je sve objasnila - od atoma, prirode života i svemira, do ljudskog uma. Ono što znanost nije objasnila, to je stvar dana ili godine - nova i epohalna otkrića se rađaju svakodnevno, i ono što najviše obilježava svjetonazor tog doba jest prividni trijumf determinističkog svemira, u kojem jasne i čvrste zakonitosti opisuju sve pojave, i u kojem nema mjesta za Boga.

Buđenje iz modernističkog sna nije bilo naglo, nije se tu radilo o jednoj stvari i događaju. Ni krvavi ratovi dvadesetog stoljeća nisu bili dovoljni, ali prekretnica možda nije bila u katastrofama i pogreškama, koliko u trijumfima. Mislim da je modernizam svoju kritičnu točku doživio u slijetanju Apolla 12 na Mjesec.

Slijetanje Apolla 11 je bio vrhunac tehnološke civilizacije i kruna ljudskog postignuća. Miliarde ljudi su pažljivo pratili slijetanje modula "Orao", svjesni da je došlo novo doba za čovječanstvo.

I što dalje? Gdje vodi "više istog"? Apollo 11 je bio kruna jedne ere, ali ceremonija krunidbe je jako skupa i gubi smisao kad se radi svaki mjesec. Apolo 12 je doživljen kao nova zrakoplovna linija, preskupa za kapacitet i red vožnje.

Isto tako, ljudi su očekivali linearni nastavak svega onoga na što ih je naviklo 19. stoljeće, ali umjesto toga došlo je do "ispuhivanja balona". Nova otkrića nisu potvrdila modernistička očekivanja, štoviše okrenula su naopačke modernistički koncept deter-

minističkog svemira u kojem je sve moguće izmjeriti, predvidjeti i objasniti, i u kojem nema mjesta za Boga. Ateizam je imao svojih pet minuta, kad se činilo da ga je znanost iz pozicije marginalne filozofije uzdigla na pijedestal službene istine, ali nakon tih pet minuta, došlo je do trijeznjenja.

Jedan od najvećih udaraca materijalizmu došao je iz posve neočekivanog smjera: naime, znanost 20. stoljeća oborila je ono što se u 19. stoljeću činilo trijumfom materijalizma. Znanost je, naime, oborila atomističku teoriju, koja je od Demokrita pa na dalje temelj ateističke misli. Znanost je pokazala da ne postoje elementarne, nedjeljive čestice od kojih je sve sazdano. Atomi su djeljivi na nukleone. Nukleoni su djeljivi na beskrajnu menažeriju čestica, kojih ima toliko da ih se uopće ne može smatrati elementarnima. Pokušalo se cijelu stvar sistematizirati u tzv. standardni model, ali taj standardni model ima takvih problema da veliki broj znanstvenika ozbiljno razmišlja o tome da bi cijelu stvar najbolje bilo baciti i napraviti nešto sasvim drugačije, poput teorije superstruna, za koje pak ne postoji ni trunčica praktičnog dokaza, ali koje pak pružaju najvjerojatniji izlaz iz nevolja u koje je fizika upala zbog nespojivosti kvantne fizike koja objašnjava mikro-svijet, i teorije gravitacije koja objašnjava makro-svijet. Kvantna teorija gravitacije je dugo sveti gral fizike, ali problem sa svetim gralom je što po svoj prilici ne postoji. Na makro-razini fizika također ima ogromnih problema. U svemiru naprosto ima premalo mase da bi se objasnilo njegovo ponašanje. Trenutna teorija koja objašnjava galaksije podrazumijeva tamnu materiju u ogromnim količinama, a za tu tamnu materiju pak nema nikakvih dokaza, cijela stvar je nagađanje. Nitko zapravo nema pojma kako cijela stvar radi, a što više toga se otkrije, tim više pitanja se otvara. Ne samo da je pala naivna fizika 19. stoljeća, nego ni fizika 20. stoljeća nije prošla ništa bolje. Nova otkrića idu više u smjeru množenja upitnika nego u smjeru davanja konačnih odgovora.

Znanstvenici zadnjih 20. godina govore da im fali samo još jedna čestica da bi dokazali standardni model i onda imaju sve. Prvo je to bio top kvark. Sad je to Higgsov bozon. U stvarnosti, cijela stvar je slijepa ulica. Ono što se iz sve te menažerije čestica da zaključiti jest da nije otkriven fundamentalni sloj stvarnosti, nego da fizika trenutno prekapa po jednom od plićih slojeva. Teorija superstruna, koliko god zvučala suludo i nedokazano, zapravo ide više u smjeru davanja konačnih odgovora od standardnog modela, ali ono što se meni čini kao doista revolucionarni model jest Wolframova teorija celularnih automata¹ odnosno svemira kao softvera, u kombinaciji s Teilhard de Chardinovim konceptom omega točke, svojevrsnog atraktora smještenog u budućnosti, kao ciljne točke u koju vodi progresivno usložnjavanje struktura unutar svemira.

Ništa od toga nije dokazano, ali kako trenutno stvari stoje, nijedan model u fizici zapravo nije dokazan u konačnom smislu. Umjesto finog, uređenog, determinističkog svemira 19. stoljeća, imamo zanimljivi problem: možda najperspektivnije teorije koje bi mogle objasniti svemir su s jedne strane 11-dimenzionalni nevidljivi entiteti koje nije moguće eksperimentalno dokazati, i teorija po kojoj je svemir zapravo softver koji se vrti na nepoznatom hardveru, a taj softver funkcionira po principu neke vrste celularnih automata, jednostavnih konstrukcija koje proizvode kompleksne pojave. Kad u to sve skupa dodamo opažanje koje nedvojbeno pokazuje tendenciju prema porastu kompleksnosti sustava prisutnih u svemiru prolaskom vremena i svojevrsnim "hlađenjem", čini se da i klasična fizika i darwinistička teorija evolucije sagledavaju samo lokalne fenomene a ne širu sliku: na atomističkoj i molekularnoj razini, svemir na različite načine proizvodi porast složenosti: od atoma vodika do teških metala, od jednostavnih molekula do nukleinskih kiselina, a život se u tom

---

1 [http://en.wikipedia.org/wiki/A_New_Kind_of_Science_\(book\)](http://en.wikipedia.org/wiki/A_New_Kind_of_Science_(book))

kontekstu čini samo nastavak iste politike drugim sredstvima, da parafraziram Von Clausewitza. Paradoksalno, čini se da je De Chardin pogodio jako blizu sa svojom teorijom rasta kompleksnosti života i svijesti kroz vrijeme, trenutno mi najviše smisla ima teorija po kojoj je stvarni cilj svemira već proizveden i nalazi se u nekoj točki u budućnosti, a ovo što mi percipiramo kao stvarnost samo je kreiranje nužnih preduvjeta, unazad kroz vrijeme, koji su potrebni da bi se u vremenu i prostoru, u relativnom svijetu, kreirala "točka Omega".

Uspjeh medicine u reanimaciji klinički mrtvih pacijenata imao je neočekivanu posljedicu ogromnog broja izvještaja o iskustvima duše koja nadživljava smrt tijela¹, za što materijalisti dakako imaju objašnjenja - njih n-tnaest različitih², i nijedno ne objašnjava ni trećinu opisanog. To, dakako, znači da nemaju nikakvo objašnjenje, jer da je bilo koje od tih n-tnaest plauzibilno, ne bi ih bilo n-tnaest nego jedno. NDE iskustva su neporecivi dokaz da duša nadživljava smrt tijela i da postoji duhovni, ne-fizički svijet o kakvom religije govore tisućljećima, a koji je NDE svjedočanstvima dokazan na način koji bi se bez ikakvih problema održao na bilo kojem sudu.

Ukratko, imam dojam da je trijumf ateizma iz 19. stoljeća prerastao u točku u kojoj ateizam spuštene vilice i zapanjenog pogleda pokušava shvatiti što mu se to zapravo desilo, a silni ateistički apologeti poput Dawkinsa zapravo plasiraju "strawman argument", pokušavajući vratiti raspravu u 19. stoljeće, u doba Darwina, zato što imaju dojam da se njihov fino uređeni deterministički materijalni svijet izgubio u točki u kojoj nijedna od plauzibilnih teorija koje objašnjavaju poznati svemir nije materijalistička.

---

1 <http://www.near-death.com/>

2 <http://www.near-death.com/experiences/experts01.html>

Promjena paradigme

Današnja fizika elementarnih čestica (koja funkcioniše u uskoj sprezi s modernom kozmologijom) nastala je kao logička ekstenzija Demokritove atomističke teorije¹, prema kojoj je sva materija sačinjena od elementarnih čestica koje su same nedjeljive (grčki "a-tomos", nedjeljiv). Ta grana znanosti je, ako išta, postala žrtvom vlastitog uspjeha. Naime, moderni akceleratori su toliko uspješni u cijepanju materije na sve sitnije čestice, da su zapravo za sve praktične svrhe potpuno oborili princip atomizma, odnosno uspjeli su proizvesti praktički bilo kakvu česticu, koju je moguće teorijski zamisliti kao postojeću². Ukoliko sad iz dupeta izvadim hipotetsku česticu spina 1/2, negativnog naboja, životnog vijeka reda veličine 10^{-13} s i mase mirovanja reda veličine 1-2 MeV/c², siguran sam da su takvo nešto ili već otkrili, ili ju imaju na listi teorijski predviđenih čestica³. Bilo koja nakupina energije u stanju raspada ostavit će trag u detekcijskoj komori akceleratora i netko će to nazvati elementarnom česticom. Očekivano, broj takvih "elementarnih" čestica popeo se do takvih vrijednosti da je i samim fizičarima postalo teško pratiti sve to. U očaju, prozvali su tu menažeriju "particle zoo"⁴, zoološki vrt čestica, i s dobrim razlogom.

Jedan od načina uvođenja reda u taj kaos je tzv. standardni model⁵,

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Democritus>

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Elementary_particle

3 Pogledao sam na listu "elementarnih" čestica i takva stvar postoji: zove se [Tauon](#)

4 http://en.wikipedia.org/wiki/Particle_zoo

5 http://en.wikipedia.org/wiki/Standard_Model

koji hrpu tih čestica reducira na aglomeracije manjeg broja fundamentalnijih čestica, ali svejedno, standardni model je "prljava" teorija bez matematičke ljepote. U tim stvarima se slažem s Einsteinom, koji je smatrao da neka teorija ne može biti uistinu fundamentalna ukoliko joj nedostaje jednostavnost i matematička elegancija, kakvu imaju primjerice $f=ma$ ili $e=mc^2$. U tom smislu, standardni model je naprosto gadan i nitko me ne može uvjeriti da tako veliki broj ne-elegantno posloženih čestica koje ni po čemu nisu elementarne budući da je većina nestabilna u slobodnom stanju, predstavlja temeljne građevne blokove svemira. Prije bih rekao da se tu radi o manifestacijama dubljeg sloja materijalne stvarnosti, koji još nije znanstveno prepoznat i shvaćen. U tom smislu, teorija superstruna¹ mi se čak više sviđa unatoč njenoj ludosti. Naime, ta teorija je toliko luđačka da bi mogla biti bitno bliže istini od standardnog modela. Problem s tom teorijom je da nije eksperimentalno provjerljiva, i predstavlja čistu hipotezu u istoj mjeri u kojoj je heliocentrični sustav predstavljao nedokazivu hipotezu u doba Galileja, dok je Ptolomejev geocentrični sustav, iako ružan i fundamentalno netočan, davao bitno bolja predviđanja i bio je bitno bolje usklađen s opažanjem². Standardni model meni izgleda kao Ptolomejev sustav - to je pokušaj da se opažanje nekako nagura u nekakvu teoriju, ali rezultat nema elegancije, "prljav" je i ružan. Fizika, dakle, trenutno može birati između standardnog modela kao ekvivalenta Ptolomejevih epicikloida³, i superstruna kao teorije koja daje dosta nagovještaja da bi u tom generalnom smjeru trebalo tražiti odgovore, ali trenutno niti je dokaziva, niti išta predviđa, i vjerojatno je isto smeće kao heliocentrični sustav prije Newtona.

Ukratko, daleko od toga da je znanost "sve objasnila", ili da joj fali

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Superstrings>

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Geocentric_model#Copernican_system

3 http://en.wikipedia.org/wiki/Geocentric_model

"samo još jedna čestica" da sve objasni. Newtonovoj mehanici je falilo "samo" tumačenje devijacije Merkurovog perihela da bi bila savršena¹, a rezultat je bilo okretanje percepcije svijeta naglavačke: uvođenje teorije opće relativnosti i delegiranje Newtonove skoro-pa-konačne fizike na poziciju aproksimacije koja važi za ne-relativističke inercijske sustave.

U situaciji u kojoj znanost trenutno jest, i u kojoj 11-dimenzionalni neopipljivi i nedokazivi entiteti predstavljaju sasvim realističan pokušaj rješavanja paradoksa pred kojim se nalazi moderna fizika, mogući su odgovori koji će potpuno na glavu postaviti današnje doživljavanje svemira, i, štoviše, doživljavanje znanosti i dimenzija moguće stvarnosti.

Rješenje tih fundamentalnih paradoksa fizike moglo bi biti posve revolucionarno. Onako kako je heliocentrični sustav razbio antropocentrično poimanje svemira, onako kako je Darwinova teorija razbila platonistički idealizam, onako kako je otkriće stvarne starosti svemira razbilo mogućnost doslovnog shvaćanja kreacionističkih mitova, tako bi model o materijalnom svemiru kao pukoj izvedenici nevidljive, dublje i neopipljive stvarnosti (što je u osnovi i teorija superstruna) moglo okrenuti naopačke materijalističko poimanje svijeta.

U mladosti, vagao sam u glavi dva osnovna modela svijeta. Prvi je materijalistički, po kojem su sve duhovne pojave rezultat poznatih i nepoznatih a spoznatljivih materijalnih sila, i drugi po kojem je duhovno zapravo primarna razina stvarnosti, a materijalni svemir je softver, potpuno proizvoljni sloj stvarnosti koji se "izvršava" na dubljem sloju, koji u osnovi prožima sve materijalne pojave onako kako računalo prožima softver, ili, u grubljoj metafori, onako kako

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Tests_of_general_relativity#Perihelion_precision_of_Mercury

kisik prožima zrak. Nakon nekoliko godina razmišljanja o tome i vaganja argumenata za jednu i drugu stranu, u jednom trenutku mi je "kliknulo"- slušao sam jedno od dosadnih predavanja na fakultetu, mislim da je bila u pitanju matematička analiza, i u trenutku odsutnosti sve nedoumice su mi se razriješile i shvatio sam da svemir doista jest softver koji se izvršava u duhovnom svijetu, a sve duhovne pojave koje se percipiraju u materiji nisu artefakti materije, onako kako je brzina artefakt automobila, nego prosijavanja višeg reda veličine stvarnosti kroz stvarnost nižeg reda, kad ona poprimi dovoljan stupanj organizacije i složenosti da takvo prosijavanje postane mogućim.

Nemojte misliti da me je ta promjena paradigme razveselila ili mi ponudila utjehu. Upravo suprotno: rezultat je bio očaj i beznade. Ja sam studirao fiziku zato što sam vjerovao da se razumijevanjem materijalnog svijeta i njegovih zakonitosti može shvatiti stvarnost, da se tako može doći do njenih najdubljih slojeva. Po materijalističkoj paradigmi, imao sam jasan put pred sobom, znao sam što treba raditi i u kojem smjeru treba ići. Uspjeh doduše nije bio vjerojatan, ali to me nije previše zamaralo; uspjeh ni u čemu bitnom nikad nije posebno vjerojatan, ali to ne znači da se ne isplati truditi. Ali u novoj paradigmi, apsolutno nisam znao kamo se okrenuti. Religije i duhovnost nisam proučavao jer sam ih smatrao budalaštinama kojima se bave stare babe po crkvama; nijedan Bog koji drži do sebe ne bi imao posla s takvima, mislio sam, i ukoliko postoji krajnja istina, ona leži u smjeru stvari koje imaju smisla, dakle fizike i ostalih znanosti, a ne u smjeru stvari koje su već na prvi pogled besmislene. Našao sam se, dakle, u situaciji u kojoj sam znao da proučavanje fizike ima jednakog smisla kakvog bi imalo proučavanje "fizikalnih zakonitosti" unutar neke video-igre. Te zakonitosti su proizvoljne i ne vode do odgovora. Odgovori bi ležali u smjeru lociranja eventualnih prosijavanja dublje duhovne stvarnosti kroz svijet, dakle u smjeru

kojim se obično bavi religija, ali to očigledno nema nikakvog smisla kad je religija vrhunac idiotizma koji sam odbacio još u ranom djetinjstvu.

Prva stvar koju sam napravio jest da sam napustio faks i otišao se napiti do besvijesti. To nije pomoglo, i kad sam se otriježnio zaključio sam da ću morati na potpuno drugačiji način filtrirati podatke nego do sada, kako bih otkrio što mi je promaklo u mojem prijašnjem razmišljanju. Nisam imao jasne ideje o tome što bih pokušao, što je očekivani problem kad ne znaš što ne znaš, odnosno kad nemaš nikakvog pojma o tome što bi se moglo nalaziti izvan granica tvojeg znanja, pa sam pristupio problemu na razmjerno kaotičan način: otišao sam u biblioteku, došao do police s filozofijom i religijom, uzimao knjigu po knjigu, pročitao tamo desetak stranica i pokušavao naći nešto što bi bilo zanimljivo, u smislu da nije "već viđeno" ili evidentna budalaština. Za početak sam posve zanemario sve što ima veze s kršćanstvom i zapadnim filozofijama; smatrao sam da se te filozofije daju svesti na antiku, koja je u osnovi blesava i nadiđena, kršćanstvo koje poznam dovoljno da znam da me ne zanima jer je to religija za idiote, islam koji je tu negdje s kršćanstvom samo drugačiji derivat iste stvari, i komunjare, tako da sam se koncentrirao na stvari o kojima sam imao najmanje pojma, misleći da je najvjerojatnije da ću ono što tražim naći među stvarima u koje sam najmanje upućen, do te mjere da se ne bih sjetio što tražiti. Knjige o parapsihologiji sam ignorirao budući da sam ih već nekoliko pročitao i sve su bile na temu "nešto postoji ali pojma nemamo što je i odakle je". Toliko sam i ja uspio shvatiti bez njihove pomoći. Preostale su mi istočnjačke filozofije, prema kojima sam imao izvornu averziju stvorenu promatranjem hare krišni koji plešu po gradu i izgledaju blesavije od bilo čega drugog što sam igdje vidio, ali na temelju udžbenika iz filozofije za gimnaziju znao sam da tu postoji dosta religija osim hinduizma. Zbog toga sam htio pogledati nešto u

smjeru budizma, ali baš i nije bilo knjiga na tu temu, pa mi je pogled privukla mala knjižica s naslovom "Yoga Upanišad" od Šri Upanišad Brahmajogina. Koncept yoge mi nije bio posebno interesantan budući da sam na temelju Plečkovih TV emisija stekao dojam da je najveće postignuće u yogi kad netko meditira dvadeset godina s rezultatom da može u nekoj mjeri utjecati na umove ljudi u prostoriji, u smislu da počnu plesati nekakve indijske plesove i slične gluposti. Zaključio sam da ako je to vrhunsko postignuće, onda je cijelu stvar najbolje izbjegavati kao kolosalni gubitak vremena, ali svejedno sam posudio tu knjižicu, zato što ničega zanimljivijeg nije bilo. Bilo je ili to, ili Hare Krišne, Hegel i Fromm. U toj konkurenciji, bilo je "daj ovo indijsko ali bez plešućih pedera".

Kad sam došao doma i počeo čitati, prva reakcija je bila "koji je pak sad ovo vrug?", u smislu da je cijeli tekst nešto toliko neočekivano, nepoznato i strano da mi je trebalo neko vrijeme da apsorbiram kulturni šok. Za početak, tekstovi su komplicirani i kriптиčni, a osim toga su ispunjeni originalnom sanskritskom terminologijom, zbog minimalističkog prijevoda. Druga reakcija mi je bila potpuna interna revizija svih koncepata vezanih uz hinduizam: tekst koji sam imao u ruci izgledao je kao ono što mi se dopadalo u budizmu, s tim da je izgledalo kao nadskup budizma, nešto što se bavi spoznajom transcendentalnog, pozitivnog duhovnog principa po imenu brahman koji prožima fizičku stvarnost. To je bilo točno ono što sam tražio, i tu mi je sjevnulo da nisam do te knjige došao slučajno, nego sam bio vođen. Da, već prije sam imao osjećaj da "to nešto" nepoznato, svjesno i veliko upravlja mojim životom u nekom smjeru o kojem ja nemam pojma, ali "to nešto" nikako nije mogao biti Bog, jer je Bog idiotski koncept, djetinjasti antropomorfizam, i zbog tog shvaćanja mi ne bi palo na pamet tumačiti iskustvo na bilo kakav način koji bi imao ikakve veze s religijom. Odgovore bih prije tražio u

science fiction tekstovima nego u religijskim spisima, jer mi se SF činio pametnijim. Dakle, ja sam u to vrijeme bio vrlo čudna vrsta ateista koji s jedne strane prakticira autogeni trening i ima određene parapsihološke sposobnosti zbog kojih ne može vjerovati u posve materijalistički svjetonazor, ali ima duboku averziju prema religijskim budalaštinama. Znao sam da postoji "nešto", zato što sam "nešto" osjećao, ali taj osjećaj nije nosio dovoljno informacija da bih sa bilo kojim stupnjem sigurnosti mogao odrediti smjer u kojem bi trebalo tražiti tumačenje; da se ne radi o duhovnom entitetu definiranom unutar materijalnog svemira, nešto poput Davida Bowmana iz "Odiseje 2001" shvatio sam sa visokim stupnjem sigurnosti tek nedavno, kad sam promijenio paradigmu. Dakle mora se raditi o višem redu veličine stvarnosti unutar koje je definiran materijalni svemir, s tim da ta duhovna stvarnost višeg reda mjestimično probija kroz privid materijalnog integriteta. Najočekivanija točka proboja, po mojoj teoriji, bi bila ljudska svijest visoke razine sofisticiranosti, kao najvjerojatnija točka podudarnosti s aspektima dubljeg, duhovnog svijeta, ali malo je reći da mi je teorija tada bila nerazrađena. Imao sam razlikovanje stvari koje mi rezoniraju s tim unutarnjim osjećajem i prisutnošću, i stvari koje u kontekstu te prisutnosti izgledaju kao plitko laprdanje. Knjiga Yoga Upaniṣad je izgledala kao daleko sofisticiranija, zrelija verzija svjetonazora kojeg sam tek počeo formulirati, i praktički sam je progutao. Hrpju kriptičnih termina i formulacija koje se oslanjaju na druge tekstove naravno nisam shvatio, ali osnovni princip je bio jasan. Yoga, kako je shvaćaju autori upaniṣada, predstavlja proces samospoznaje temeljne stvarnosti kroz čovjeka, gdje on u sebi kao osobi vidi točku proboja dublje stvarnosti, identificira je analitičkim procesom (to se u tim krugovima zove diskriminacija ili viveka), i fokusira se na nju dok ne dođe do, jako labavo definiranog, procesa ekspanzije tog točkastog proboja u nekoj vrsti kozmičke svijesti, gdje ta sitna točkica duhovnog svjetla koja prosijava kroz fizičku materiju u

čovjekovoj svijesti- duša ili atman- gubi svoja prividno lokalizirana svojstva i spoznaje se kao aspekt brahmana, temeljne stvarnosti.

To sve skupa je bilo sto puta pametnije od bilo čega što sam očekivao naći. Očekivao sam hrpu primitivnih obrednih gluposti, nešto na temu zazivanja Čunga Lunga božanstva koje će vas prokleti sa sedam godina neжебice ako mu ne žrtvujete kozu, ili oblačenja u indijske haljine i plesanja. Ono što sam našao ne samo da nije bilo blesavo i primitivno, nego je izgledalo kao da je netko prije pet tisuća godina napravio isti iskorak u kreiranju modela stvarnosti kakav sam ja na osnovi poznavanja moderne fizike i osobnog iskustva stvarnosti kreirao nedavno, i onda je idućih par tisuća godina oko toga kreirao psihičku tehnologiju i racionalni sustav.

Ono što je predstavljalo zanimljivi iskorak u mojem razmišljanju jest da u toj točki više nisam mogao nijednu vrstu duhovne prakse a priori eliminirati kao budalaštinu. Ono što je izgledalo blesavo na prvi pogled, dakle molitve antropomorfnim božanstvima, u svjetlu upanišadskog modela stvarnosti izgledalo je kao posve racionalni oblik psihičke tehnologije. Naime, ukoliko želiš identificirati i fokusirati svoj unutarnji aspekt brahmana, najbolji način za to je izolirati i "osvijetliti" neuronske mreže koje drže najbliži ekvivalent, dakle stvari koje najbliže asociraš uz transcendenciju, i emotivno se usmjeriti na to na pozitivan način. Koncept molitve i predanosti Bogu u tom kontekstu izgleda kao sasvim smisljena stvar, a sva kičurija koju religije grade oko toga izgleda kao svojevrzni cargo cult nastao degeneracijom izvornog fenomena, ili, u boljem slučaju, kao neka vrsta pomagala za koncentraciju. Koncept pomagala za koncentraciju mi je bio poznat; ja sam za to koristio glazbu, tako da mi je bilo jasno kako bi to nekom drugom moglo funkcionirati preko religijskih slika i sličnih koncepata.

Ukratko, religije su bitno manje blesava stvar nego se to "racionalnim" ateistima čini. Heterogenost religijske ikonografije ne implicira heterogenost predmeta duhovnog iskustva, nego heterogenost psihičkih struktura formiranih odgojem i civilizacijskim kontekstom u kojem se osoba formirala, tako da su strukture unutar ljudske svijesti pomoću koje čovjek može dotaknuti transcendentalno heterogene i individualne. Kad sam shvatio taj simbolički ključ za tumačenje sfere religijskog iskustva, krenulo mi je. Ne želim se sad upuštati u opisivanje dimenzija mogeg osobnog duhovnog iskustva budući da je većina toga intimna i neprenosiva, ali recimo samo da mogu potvrditi kako teorija vedante nije "teorija" onako kako to američki kreacionisti vele o evoluciji, nego teorija u smislu skupa znanstveno obrađenih, sigurnih i potvrđenih znanja. To nije nikakva hipoteza, to je jednako znanost koliko je moderna fizika znanost, i treba je shvatiti na najozbiljniji mogući način budući da je sve što govori iskustvom potvrđena istina. Temelj stvarnosti je doista brahman a ne materija, i taj brahman postoji unutar ljudskog iskustva kao atman, osobno jastvo, što je tiha i prigušena iskra veće stvarnosti, koje ne samo da je po dimenzijama kozmička, nego je pojam "kozmičkog" daleko uži od toga, jer je u kontekstu brahmana cijeli materijalni svemir nešto kao san, iluzija superponirana na stvarnost, nešto kao jedna od aplikacija koje se vrte na računalu brahmana. Kad ljudi imaju koncept Boga koji stave kao logičku ovojniciu oko osjećaja Prisutnosti koja ih prati kroz život, oni zapravo drže svoje duhovno oko usmjerenim na aspekt vječnosti koji dotiče njihovu prolaznost.

Što ja tu zapravo želim reći? Želim reći da ljudi cijelo vrijeme posjeduju beskrajno vrijedni dragulj, a "znanost" (odnosno ljudi koji vjeruju u 11-dimenzionalne nevidljive entitete čije postojanje se ne može dokazati) ih cijelo vrijeme uvjerava da je taj dragulj zapravo običan bezvrijedni kamen, onako kako su Lavoisier i

njegovi pametnjakovići uvjerali kustose muzeja da ne postoji kamenje koje pada s neba jer na nebu nema kamenja, pa su ovi pobacali dragocjene uzorke meteorita. Znanost je samo glupa i primitivna i još nije prepoznala fundamentalni sloj svega što postoji, isto kao što kroz povijest puno puta nije prepoznavala stvarne i postojeće stvari, i prema svemu što njoj nije jasno se ponašala kao prema nepostojećem, primitivnom i iluzornom.

“Ne” religiji

Pascalova psihoza

Je li moguće da je sve istinito? Jahve, Isus, Alah, Buda, Krišna, hodanje po vodi, uskrsnuće mrtvih, zagovor svetaca, reinkarnacija, raj, pakao, sva čuda, sve teologije i filozofije? Je li moguće da sve to ima temelj u brahmanu, da su sve religijske strukture zapravo samo različite posude u kojima boravi ista istina, da su sve to samo formalno različiti zdenci iz kojih izvire ista voda?

To je valjda prva stvar koja prođe kroz glavu svakome tko promijeni paradigmu na način na koji se to meni desilo. Obraćanje te vrste je buran događaj, pogotovo kad je, kao u mom slučaju, popraćen brzim uzastopnim slijedom jakih mističnih iskustava. Ono što se meni desilo uslijed svega toga je najbliže opisivo kao Pascalova psihoza.

Blaise Pascal¹ je bio vjerojatno najveći mislilac svoga doba i dao je nevjerojatno velik doprinos znanosti za samo jednu osobu, a onda je doživio religijsko obraćenje. U toj točki je okrenuo cijeli svoj život naopačke, sve je revidirao, sve što je prije radio proglasio je grešnom svjetovnom ohološću, počeo se baviti religijskim sitničarenjem i pizdarijama na temu kako bi ugodio Bogu, i tako je potratio ostatak života na gluposti.

Uglavnom, to je točka na kojoj bi trebalo pisati ista stvar kao na javnom WC-u: "ovdje su se i najhrabriji usrali". Točka obraćenja, u kojoj je čovjek prisiljen radikalno promijeniti svjetonazor zato što ga je stvarnost opalila po glavi pa u svjetlu novih saznanja

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Blaise_Pascal

naprosto nije u stanju održati svoja prethodna uvjerenja, i prisiljen je prihvatiti kao istinu stvari koje je prije toga ismijavao kao vrhunske budalaštine, možda je najopasnija točka u cijelom spektru duhovnosti, i tu sam skoro nastradao. Naime, spoznaja da je najbedastiji vjernik bio bliže istini o Bogu, barem u formalnom smislu, djelovala je na mene poražavajuće, i tu sam doveo u pitanje cijelu svoju osobnost prije te točke - manje-više sve sam proglasio grešnim, oholim, bezbožnim, i što već religiozni ljudi smišljaju kako bi se omalovažavali, i tu sam spoznao punu dubinu duhovnog ponora kojeg "duhovni ljudi" toliko uzdižu u visine: skromnosti i poniznosti. Desilo mi se to, da sam na nekoliko mjeseci zaglavio u razdoblju u kojem sam bio duhovan za posrat se; svi sveci bi bili ponosni na mene, osim što sam potpuno izgubio kontakt s onom iskrom brahmana koju sam bez ikakvih problema održavao u svijesti u svojem "grešnom i svjetovnom" stanju, a u svojem "duhovnom i čistom" karma-vegetarijanstvo-reinkarnacija-celibat stanju nisam tome mogao ni blizu, bio sam duhovno prazan kao bilo koji od onih hare krišna idiota koji su me prije sablažnjavali.

Na svu sreću, ja sam ipak malo bolje od njih gledao znakove u sebi i oko sebe i shvatio kamo to sve skupa vodi, i da to nije yoga ni vedanta nego upravo ona isprazna religioznost koja me je nekada toliko sablažnjavala i radi koje sam izbjegavao religiju i držao se znanosti. Nakon par mjeseci religijskog mraka, shvatio sam bitnu lekciju: nije sve na čemu piše "Bog" i "duhovnost" od vrijednosti, i brahman ne prosijava kroz svijet na mjestima koja bi "pobožni" ljudi najviše očekivali, dakle kroz duhovne ljude, svete spise, crkve i slično. Naprotiv, te stvari su uglavnom duhovno sterilne i prazne; na početku su mi se činile bez vrijednosti, a nakon nekog vremena sam napravio puni krug i ustanovio da mi se dobro činilo. Duhovnost koja je prosijavanje brahmana je tamo gdje je briljantnost, inovativni prodor, nova misao, živa radost - jesam li rekao briljantnost? Briljantnost. To je esencija onoga što bi se

moglo nazvati "životnošću", onoga što je suprotno suhoći koju praktički uvijek pokazuju religiozni ljudi, pogotovo oni koji žive u celibatu, i koji često izgledaju krhko od te suhoće, kao da će se slomiti. Pobožnost je velika i moćna sila koja iz čovjeka uklanja svaki dodir sa stvarnim i živim Bogom, i tamo gdje je bio život, stvara budnu smrt.

Ono što se meni u trenutku obraćenja činilo, jest da je spoznaja da postoji Bog kao temeljna stvarnost predstavlja pobjedu religije. Ne. Spoznaja da postoji Bog kao temeljna stvar je *poraz* religije. Religije su jednako prazne od Boga kao najgori ateizam ili sotonizam. To je sve skupa smeće - ne, religije nisu različite posude u kojima boravi Bog, nego različite posude u kojima se luđaci sakrivaju od Boga, koji je temeljna stvarnost, izvor svega onoga što bi se moglo nazvati duhovnim pozitivnim kvalitetama: svjesnost, inteligencija, blaženstvo, ekstatičnost, radost, osjećaj života i stvarnosti. Religije su mentalne tamnice u koje se ljudi sakrivaju da do njih ne bi došla veličina stvarnosti, u kojoj je Bog - živi, stvarni, briljantni Bog, a ne papirnati ljigavac i sroljo kakvome se oni mole.

Kad se to sve skupa stavi na jedno mjesto, izgleda kao nešto jednostavno, ali do toga sam se probijao dosta dugo - neke od tih stvari sam shvatio odmah, a nekih oblika mentalnih okova koje religija nameće svijesti oslobađao sam se godinama, polaganim i postupnim razumijevanjem principa.

Spoznaja Boga nije pobjeda religije nad ateizmom, kako to bahato sebi umišljaju vjernici, sljedbenici suhих praznovjerja koja proizvode zlotvore i pretvaraju ljude u gore grešnike nego su zatekli. Spoznaja Boga je pobjeda stvarnosti nad iluzijom, istine nad lažima, radosti nad patnjom, spoznaje nad duhovnom tamom. Ovisno o tome na kojoj se strani čovjek našao kao osoba, neovisno

o tome je li "vjernik", "agnostik", "ateist" ili kakvu već naljepnicu odabere staviti na svoj svjetonazor, bitno je na kojoj strani je u odnosu na stvarnost, na istinu, blaženstvo, svjesnost, hrabrost, na eksploziju sreće koja nastaje u spoznaji istine. Ovisno na kojoj je strani u odnosu na to, spoznaja Boga bit će njegova pobjeda ili njegov poraz. Vjernici su često bitno gori idioti od ateista, i ukoliko si takvi idioti umišljaju da je Apsolut, ono što je temelj stvarnosti, ono što čini da plešu elektroni i galaksije, nešto što će validirati njihov idiotizam i pustiti ih u nekakav "raj", tada zaluduju sebe besmislicama. Ukoliko je netko vjerovao u ludosti a borio se protiv istine, tada je živi, pravi Bog njegov neprijatelj, koliko god on sebe zvao vjernikom. Vedanta nije pobjeda religije, vedanta je nešto sasvim deseto. Vedanta je kraj religije isto kao što je kraj bilo kojeg drugog oblika neznanja, praznovjerja, ludosti i duhovne tame. Vedanta je prije pobjeda znanosti, one znanosti koja istražuje svijet i u njemu prepoznaje obrasce tamo gdje religijski mrak tisućljećima nije vidio ništa osim potvrde njihovih blesavih dogmi, u kojima su mislili da služe Bogu ako puno puta vele da je Bog velik. Govorili su da je Bog velik, a istovremeno su o njemu mislili i ponašali se kao da je provincijalni tiranin i idiot. Religija je velika uvreda stvarnom, pravom Bogu. U većini slučajeva je veća uvreda Bogu biti vjernik nego ateist. U neke ideje o Bogu može vjerovati samo osoba koja se posve pozdravila s vrlinom i razumom.

Pravi Bog je, naime, temeljna stvarnost, ali Bog većine vjernika je prije temeljna iluzija, kako to veli Dawkins. Većini ljudi, Bog je vreća koju si stave na glavu i idu okolo kao slijepe budale, kako ne bi morali postavljati nikakva pitanja o svijetu, a da svejedno mogu imati instant odgovor kojeg razmute u malo vode i spreman je u svim okolnostima. Bog kakvog propovijedaju religije je oblik duhovne anestezije, i Marx je doista imao pravo kad ga je usporedio s opijatima.

Dolazimo, dakle, do početka ove moje serije tekstova. Ne slažem se s ateističkim apologetima poput Dawkinsa u puno stvari, ali moram bez ograda ustvrditi kako su njihovi protivnici često takvi prokleti idioti, da je Dawkins bič Božji za takve, netko tko ih je konačno došao šutnuti u guzicu da se trgnu iz sna i tuposti u kojoj vegetiraju kao debele krave na jaslama. Zbog toga ne znam što bih počeo s Dawkinsom - bih li s njim polemizirao, ili bih mu platio piće.

Rađanje Logosa

Ustanovili smo dakle da Bog nije stvar među stvarima, niti čarobnjak koji povremeno maše čarobnim štapićem i gura se u razmake između znanstveno shvaćenog i mogućeg¹. Bog nije deda na oblaku, niti općenito bilo koja stvar unutar materijalnog svemira. Istina je daleko radikalnija: materijalni svemir je stvar unutar Boga.

Treba shvatiti da to nije novo shvaćanje, isto kao što ni padanje predmeta nije novo shvaćanje, dok teorija gravitacije jest. Ljudi su od najdrevnijih vremena shvaćali da postoji "nešto", i pokušavali to "nešto" predočiti kroz hrpu religijskih mitova, koji su evoluirali u složenosti i sofisticiranosti kako starije verzije nisu zadovoljavale razvijenije razmišljanje i opažanje. Neki od tih ranih napora uopće nisu niti naivni, niti blesavi, za razliku od općenitog dojma koji o tim stvarima vlada²; dakako, ne smijete očekivati znanstveni pristup u toj najranijoj fazi ljudske misli, budući da su ljudi tada razmišljali na bitno drugačiji način, kroz svojevrsnu sinestetsku poeziju, ali prepoznavanje Jednog u Mnoštvu je vrlo star koncept.

Znanstveni koncepti poput termodinamike, elektriciteta, evolucije, fizike elementarnih čestica i moderne kozmologije potpuno su različiti od svjetonazora tih drevnih ljudi, u čijem shvaćanju su zbivanja na nebu odraz raspoloženja različitih božanskih bića - grmljavina je Indrina borba sa zmajem Vritrom³, vodama vlada

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/God_of_the_gaps

2 http://www.stephen-knapp.com/vedic_culture_hinduism_a_short_introduction.htm

3 <http://en.wikipedia.org/wiki/Vritra>

Varuna, zemlja je božanstvo Prthivi, zrakom vlada Vayu, a vatra je Agni, božanstvo koje posreduje između svijeta bogova i svijeta ljudi, i prenosi bogovima žrtve. Sve to je utemeljeno u Jednom, u brahmanu, iz kojeg izvire svi aspekti pojavnog svijeta, bez jasne podjele na duhovni i materijalni aspekt, jer sve materijalne stvari imaju duhovnu vrijednost, sve duhovno ima svoj aspekt i "tijelo" u materijalnom.

Ukoliko apstrahiramo neznanstvene elemente i prevedemo stvar na modernu terminologiju, srž filozofije vedskih ljudi je "emergence", koncept izranjanja pluralnosti očitovanog svijeta iz potencijala, rađanje Mnoštva iz Jednog, na sličan način na koji moderna znanost opaža nastanak, ekspanziju i evoluciju materijalnog svijeta, gdje se različite svemirske pojave može percipirati kao mehanizme koje svemir koristi kako bi proizveo sve složenije oblike. Zvijezde treće populacije¹ nastaju od vodika nastalog u Velikom Prasku - velike su, nestabilne zbog manjka težih elemenata, i brzo sagorijevaju svoje gorivo i silovito eksplodiraju nakon samo par milijuna godina, razbacujući svoju tvar u međuzvezdani prostor gdje se ona miješa s međuzvezdanim vodikom, koji se pod utjecajem gravitacije polako sažima i stvara zvijezde druge populacije, bogatije metalima koji su nastali ne toliko fuzijom, koliko u silovitoj eksploziji supernova zvijezda treće populacije. Zvijezde druge populacije su dugovječnije, stabilnije - mnoge od njih sjaju i danas, milijarde godina nakon njihovog nastanka, a mnoge su već potrošile svoje gorivo i eksplodirale kao supernove druge populacije, stvarajući u procesu eksplozije elemente teže od željeza (koje je zadnji element koji se može proizvesti fuzijom) i razbacujući cijeli periodni sustav elemenata po međuzvezdanom prostoru, gdje se ti laki i teški elementi miješaju s međuzvezdanim vodikom, iz čega se

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Metallicity>

formiraju ne samo zvijezde prve populacije, nego i protoplanetarni disk¹ unutar kojeg se formiraju planete sunčevog sustava. Zanimljiva karakteristika zvijezda prve populacije je njihova nevjerovatna stabilnost i dugovječnost. Ne samo da ne mijenjaju intenzitet radijacije, nego uz sve to i iznimno dugo traju. Nekad su astronomi, u svojem Kopernikanskom raspoloženju, bili skloni Sunce predstavljati kao beznačajnu, nebitnu zvijezdu na periferiji svake kozmičke bitnosti, ali danas znamo da nije tako. Sunce je nevjerovatna zvijezda, rezultat milijardi godina evolucije fizičke tvari. Sunčev sustav sadrži praktički sve moguće elemente iz periodnog sustava, što je zapanjujuća činjenica, imajući u vidu da je svemir počeo s vodikom i nešto helija, a da je sve teže od toga proizvedeno u zvijezdama - što fuzijom, što u eksplozijama supernove, i da je za proizvodnju svega što u sunčevom sustavu postoji potrebno ni manje ni više nego dvije generacije zvijezda koje su prošle kroz cijeli svoj životni ciklus da bi proizvele elemente poput olova, zlata, urana ili torija. Uslijed tog bogatstva elemenata, moguć je razvoj nevjerovatnog broja kemijskih spojeva, uključujući život. Ono što je najfascinantnije u svemu jest da složenost svemira nikad zapravo ne opada. Čak i u najvećim kozmičkim katastrofama koje su zadesile Zemlju i uzrokovale velika izumiranja, rezultat nakon katastrofa nije pad složenosti i vraćanje sata evolucije unazad, kako bi se to moglo očekivati, nego upravo suprotno, stupanj složenosti nikad ne pada, nego uvijek samo raste, a katastrofe naprosto "počiste" postojeće biološke niše, što otvara put razvoju novih organizama. Cijela stvar je upravo nevjerovatna. Kad gledate svemir onako kako to čine znanstvenici, dakle kad ga nasjeckate na male komade i svaki gledate zasebno, sve to vam može izgledati kao slučaj, ali kad pogledate cjelinu, izgleda da svemir koristi različite mehanizme kako bi proizveo veću složenost struktura, i to nije nikakav slučaj nego obrazac kojeg se može pratiti od Big Banga do čovjeka. Zvijezde su način

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Protoplanetary_disk

na koji svemir proizvodi kemijske elemente, planete su način na koji proizvodi kompleksne molekule, život je način na koji proizvodi daleko kompleksnije višemolekularne strukture, i tko zna, možda su svjesni organski organizmi način na koji svemir pokušava proizvesti inteligentne kompjutore, koji pak mogu biti način na koji će svemir proizvesti bestjelesnu inteligenciju koja će biti prava kruna stvaranja. Obrazac koji se opaža u svemiru je dakle "emergence", izranjanje kompleksnosti iz potencijala i praizvora, a obrazac po kojem se to događa je jaka indicija za hipotezu usmjerenog razvoja, s tim da razvoj nije nužno usmjeren prema ovom ili onom konkretnom obliku, nego naprosto rađa progresivno veću kompleksnost sustava, a čini se da i uništava slijepe ulice, točke u kojima razvoj stagnira.

Sjećam se da sam kao klinac čitao članak o religijama u enciklopediji "Svijet oko nas", koja je izvanredan primjer materijalističke ideologije kakva se agresivno nametala u komunističkim državama. Taj članak je izlagao koncept jako sličan Dawkinsovom: religija je primitivna verzija ljudske misli, koja prirodne pojave predstavlja kao silnu menažeriju bogova i duhova, a u moderno doba je nastala znanost i u sve to uvela red, tako da sada više nema potrebe za bogovima, a znanstveni stav o bogovima se zove ateizam.

To sve skupa ima smisla ako znaš vrlo malo o stvarnom sadržaju religija, i u jako ranoj razvojnoj fazi znanosti. Kako su fizikalne teorije divergirale od grubo materijalističkih teorija 19. stoljeća kakve odražava komunistička ideologija koja se u tim državama nametala kao službena dogma, tako su i stavovi znanstvenika o religiji evoluirali¹. U širim okvirima, znanost je dala odgovore na samo jedan aspekt kojim su se ljudi bavili od davnina, na odgovor

---

1 <http://www.scienceandreligiontoday.com/2010/04/12/how-scientists-really-feel-about-religion/>

o načinu na koji svijet izranja u postojanje. Odgovor o bitnoj naravi svijeta, kao i odgovor o smislu svijeta, ostaje potpuno unutar domene religije i religijski odgovori se mogu pokazati sasvim valjanima. Drevna vedska religija na svoj simbolički način govori o izranjanju mnoštva iz Jednog, a o istoj stvari govori i znanost, s tim da je znanost dala jako puno odgovora o mehanizmima tog procesa, tako da sada možemo slobodno odbaciti aspekt kreacionističkih mitova koji se bavi samim procesom nastanka svijeta kojeg opažamo. S druge strane, aspekt kreacionističkih mitova koji se bavi smislom stvaranja uopće ne mora biti toliko naivan, i ukoliko ogolimo metaforički i pjesnički sloj, stvarna poruka drevnih tekstova može biti valjana čak i u kontekstu svih modernih saznanja. Ono što se po putu izgubilo, jest mogućnost doslovnog shvaćanja tekstova koji nikad nisu doslovno mišljeni, izgubio se sloj religijskog "cargo culta", koji stvara sve moguće vrste religioznih idiota. Znanost dakle nije "ubila Boga", znanost je ubila glupe verzije religijske misli, i prisilila religiju da se vrati temeljnim konceptima.

Neke stvari koje su se nekad činile besmislenima sada to više nisu. Recimo, iz pozicije znanosti 19. stoljeća, vjerovanje u osobnog Boga koji ispunjava molitve i brine o sudbini svakog pojedinca činilo se djetinjastim i besmislenim - u kontekstu golemih kozmičkih prostranstava koja je otkrila znanost, kakvog smisla bi imalo vjerovanje da se Bog bavi pojedinačnim ljudima, koji su tek čestice prašine na bezveznoj planeti koja orbitira oko bezvezne zvijezde u bezveznoj galaksiji? Vjerovanje u takvog Boga činilo se suludim, zbog čega je Marx, kao prominentni filozof tog doba, religiju usporedio s uspavankom i mentalnom anestezijom koju su smislili eksploatatori kako bi uspavali mase kojima je onda lakše manipulirati. To nije nužno netočno, ali je daleko od sveukupnosti istine. Naime, fizika 19. stoljeća nije znala ono što mi danas znamo o subatomske fizici. Fizika 19. stoljeća je vjerovala u čvrste,

nedjeljive atome koji su temelj cijelog Svemira, atome koji se ponašaju po mehanicističkim, determinističkim zakonitostima u kojima nema mjesta za Boga. Danas znamo da je to sve luk i voda, da nema nikakvih nedjeljivih atoma, da su fundamenti fizičke stvarnosti čestice koje su prije matematički koncepti nego čestice, da elektron može proći kroz dva proreza istovremeno i interferirati sam sa sobom¹, da se čestica može podijeliti na dva dijela i koja postoje na dvije odvojene lokacije u prostoru ali se ponašaju kao jedan matematički entitet, pa djelovanjem na jednu mijenjamo drugu, neovisno o nepostojanju fizičke veze². To su stvari od kojih ti pamet stane, tu se i sam Einstein hvatao za glavu i rekao da to ne može postojati, ali eksperimenti su pokazali da može. Zbog toga u kvantnoj fizici važi maksima "začepi i računaj", u smislu: "nije bitno ima li ti to intuitivnog smisla, bitno je je li točno".

Iz pozicije teorije superstruna koja pokušava objediniti kvantnu fiziku i opću relativnost, koncept rezonancije kojom informacija izranja kroz prividni kaos fizičkog svijeta uopće nije ni blesava ni naivna. Također, iz pozicije vedante, koja obuhvaća dublji sloj stvarnosti, brahman nije "samo" velik, u smislu da obuhvaća i nadilazi fizički svemir. Brahman je isto tako "mali", on je manji od najmanjeg, jer sve kvantne pojave izranjaju iz brahmana, na mikro-razini brahman je temeljni uvijet mogućnosti svih pojava, tako da iz toga izranja shvaćanje da brahman predstavlja stvarnost koja je najintimnije prisutna u apsolutno svim razinama iskustva, ali neprepoznata. Ako iz te pozicije pogledamo teoriju o izranjanju smisla, o izranjanju složenosti kroz povijest svemira, onda počinje imati smisla filozofski i religijski koncept Logosa, smisla koji se probija kroz svijet i izranja kroz svijet, smisla koji se rađa. Religijski tekstovi, čitani na taj način, naglo više ne izgledaju kao

---

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Relationship_between_religion_and_science#The_attitudes_of...

2 http://en.wikipedia.org/wiki/Quantum_entanglement

primitivna razglabanja o menažeriji besmislenih bogova smišljenih kako bi se objasnilo prirodne pojave. Pročitajmo samo uvod evanđelja po Ivanu:

"U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog. Ona bijaše u početku u Boga. Sve postade po njoj i bez nje ne postade ništa. Svemu što postade u njoj bijaše život i život bijaše ljudima svjetlo; i svjetlo u tami svijetli i tama ga ne obuže."

Naglo ima smisla? "Logos", "Riječ", "Smisao" na početku je bio samo u Bogu, u brahmanu s one strane imena i oblika. Proces stvaranja jest izranjanja smisla kroz relativni svijet mnoštva, proces izranjanja informacije, Logosa, kroz progresivno veću složenost stvarnosti, kroz složenije atome, molekule, višemolekularne entitete, sve složenije oblike života, svjesni život i razum, početke apstraktne i transcendentalne misli, sve dok u "punini vremena" Logos nije izronio u punini, u obliku Bogočovjeka, "Avatara", svjesne strukture unutar relativnog svijeta koja potpuno odražava transcendentalni Logos iz kojeg je izronio svijet, i koji se u svijetu pojavio u svojoj smisljenoj punini, tako zatvarajući krug: svjetlo u tami svijetli i tama ga ne obuže.

"Sve Stvorenje slavi Gospodina". Vjerojatno ste to puno puta čuli? To nije puka fraza, nije hrpa praznih riječi. Svrha izranjanja smisla u procesu stvaranja jest upravo to: slavljenje Gospodina, izranjanje samosvjesnog Boga u relativnom, emergentnom svijetu, koji je rođen, ne stvoren, iz Gospodina.

Kako bi lijepo bilo da glupavi popovi koji izgovaraju te riječi shvaćaju što to zapravo govore, koje je značenje formulacija koje su im dali sveci i mistici, a koje oni ponavljaju bez razumijevanja kao papige, mlateći praznu slamu. Problem s religijom je u tome što zbog njene neegzaktности i neznanstvenosti postoji ogroman

raskorak između biti i forme. Sveci misle jedno, ali čitajući njihove riječi sljedbenici shvaćaju nešto posve drugo, i religija je zbog toga iznimno podložna degeneraciji informacije, a jedini lijek protiv toga koji ja vidim jest znanost. Znanost je u svojoj izvornoj formi iznimno primitivna, blesava djelatnost, ali ima to dobro svojstvo da je egzaktna. U znanosti znaš što radiš i zašto. Razumiješ malo, ali to što razumiješ, razumiješ potpuno, i drugi mogu na egzaktan način reproducirati isto razumijevanje na temelju jasnog, definiranog procesa. Paradoksalno, jedini način da religija spozna unutarnju, istinsku kvalitetu svijesti i misli svojih svetaca-osnivača jest da znanost postupnim napretkom dođe do te točke punog razumijevanja fundamentalnih principa, kako više ne bi bilo potrebe za religijom, kao kombinacijom isprazne dogmatike i poezije koju bez razumijevanja ponavljaju oni koji ne uspijevaju u duhovnom smislu reproducirati razumijevanje i duhovne dosege izvornih mislilaca. Isto kao što je znanost pregazila astrologiju i alkemiju, tako će pregaziti i religiju, što je proces koji je jamačno bio neugodan astrolozima i alkemičarima i nema razloga za vjerovanje da će se religioznim ljudima išta više dopasti, ali paradoks je u tome da će taj proces biti ostvarenje težnji izvornih tvoraca religije, svetaca i mistika čiji će uvidi konačno dobiti egzaktnu potvrdu, bitno kvalitetniju i čvršću od krhkog instrumenta metafore i poezije kojim su se kroz povijest morali služiti kako bi opisali Boga.

Ekam sat, ...

Kad se govori o religijskom sustavu koji bi slijedio iz koncepta Boga kao temeljne razine stvarnosti iz koje emanira materijalni svemir, svi se zapravo prvo sjete panteizma, kao sustava u kojem je sve Bog, odnosno u kojem je Bog postao svemirom, na neki način.

U stvarnosti, panteizam je sustav koji možemo odmah odbaciti iz razmatranja zbog nepraktičnosti i sukoba s opažanjem. Iz pozicije praktičnosti, ukoliko je sve Bog, tada nema nikakve razlike između tog sustava i sustava u kojem ništa nije Bog, dakle ateizma. Ukoliko je sve Bog tada je i hrastovo stablo Bog, ali s praktične razine, ukoliko se netko moli hrastovom stablu prije ćemo zaključiti da je lud nego da je pobožan. Molitva Bogu ima smisla ukoliko Bog postoji kao vrhovni princip s kojim je moguće uspostaviti nekakav odnos, a u kontekstu panteizma takav koncept ne postoji. Za sve praktične svrhe, panteistički svijet je identičan svijetu bez Boga.

Što se tiče sukoba s opažanjem, panteistički svijet je nespojiv s percepcijom izranjajućeg Logosa, odnosno svijeta koji manifestira progresivno sve kompleksnije sustave. U panteizmu u osnovi nema koncepta izranjanja reda iz kaosa, zato što u panteizmu nema razlike između reda i kaosa. Ukoliko je sve Bog, tada kvantitativne razlike između pojava i sustava ne znače ništa. Naime, ukoliko je sve Bog u jednakoj mjeri, tada nema nikakve bitne razlike između čovjeka i kamena koji sadrži istu količinu tvari: i jedno i drugo je u jednakoj mjeri Bog. To je protivno opažanju, koje govori da postoje kvalitativne i kvantitativne razlike između stvari i pojava.

Opažanje glasi da neke stvari sadrže veći stupanj složenosti i sofisticiranosti, i kao takve predstavljaju veći stupanj izranjanja Logosa od drugih stvari. Ukoliko usporedimo kamen, ribu, guštera, majmuna i čovjeka, očito je da te stvari nisu ravnopravne, nisu jednaki red veličine kompleksnosti, i vidi se obrazac povećanja sofisticiranosti, postupne ekspanzije duhovnog principa u svijet, vidi se prvo razvoj života, a potom razvoj psihe, koja se intuitivno prepoznaje kao viša dimenzija istog vektora na kojem leže razvoj stvari i razvoj života.

Sve pojave u svijetu nisu dakle u jednakoj mjeri manifestacija Boga, unatoč tome što je Bog na specifičan način temelj sveukupne materijalne stvarnosti; naime, unatoč tome što su svi programi na nekom računalu na neki način računalo, postoji bitna razlika između "Hello world!" programa od tri linije i Photoshopa. Sve je to zapravo računalo, ali moć računala je manifestirana u većoj mjeri kroz kompleksnu, sofisticiranu aplikaciju, dok "Hello world!" primjer manifestira tek potencijal, puko postojanje koncepta softvera i nagovještaj istinske moći računala. Slična je razlika između kamena i ljudske svijesti. Kamen je po stupnju izranjanja logosa tek "Hello world", a čovjek (barem u ostvarenju svojeg punog potencijala) je vrlo složena aplikacija, onaj stupanj složenosti na kojem računalo unutar neke simulacije može postati svjesno vlastitog postojanja, lik u video igri koji može spoznati sebe kao računalo, i tako zatvoriti ouroboros, petlju izranjanja Logosa u samospoznaju, točku u kojoj se silazak Boga u svijet i uzlazak čovjeka prema Bogu spajaju u točku u kojoj se gubi svaka razlika između ta dva koncepta.

Panteizam, dakle, ne igra, i nema smisla na njega gubiti previše vremena. Koncept u kojem je sve Bog besmislen je u usporedbi sa iskustvom u kojem su neke stvari više Bog od drugih, i sa sustavom u kojem je cilj postati više Bog - po mogućnosti, u

potpunosti Bog, i izgubiti sve identifikacije s aspektima "primordijalne tame" i kaosa kroz koji se probija Logos.

Ateizam je tu besmislen u jednakoj mjeri kao negiranje fizike: ukoliko se pravimo da ne postoje protoni zato što ih ne možemo osobno iskusiti, rezultat će biti ograničenje uma, ali ukoliko negiramo ono što ionako ne opažamo, rezultat nije bitan na praktičnoj razini. Rezultat bi bio bitan ukoliko bi netko tko osjeća aspekte Boga taj osjećaj negirao ateizmom, ali ukoliko netko takve aspekte ne osjeća i ukoliko je ateizam iskreni odraz njegove percepcije a ne odraz unutarnjeg konflikta i borbe protiv percepcije, tada ateizam nema negativnih svojstava. Kad i ako se pojavi autentična percepcija Božanskog, ateizam će postati neodrživ kao svjetonazor i tada ga treba odbaciti, ali prije te točke to teško da ima smisla. Bolje je biti iskreni ateist nego licemjerni vjernik.

Deizam kao sustav u kojem je Bog imao jedini dodir sa svemirom u točki stvaranja zapravo ne zaslužuje neko ozbiljnije razmatranje; ukoliko je Bog temelj stvarnosti svih drugih stvari i cijeli svemir boravi u njegovom duhu, kamo bi Bog uopće imao otići, koje bi to bilo "mjesto" izvan Apsoluta na koje bi Apsolut mogao otići? Ideja je besmislena, velim, i ne zaslužuje puno pažnje.

Teizam je nešto drugo: koncept po kojem Bog stvara svijet ali ostaje s njim u nekoj vrsti odnosa. Teizam je uvijek mogućnost, ali to bi bila više latentna nego konstantna stvarnost. Dakle, Bog koji "sanja" svemir može, u osnovi, u bilo kojem trenutku "prosijati" dublji aspekt svoje stvarnosti kroz bilo koju točku unutar tog manifestiranog svemira i tako kao stvoritelj doći u dodir sa stvorenim. U teoriji se to ne može isključiti, i tu dakle imamo prostor za molitvu, za ukazanja, za čuda i Božanska utjelovljenja. Hinduizam poznaje koncept avatara, točke proboja Boga u svijet sa

nekom specifičnom svrhom, obično u nekom kriznom razdoblju, u kojem utjelovljeni Bog vodi čovječanstvo kroz krizu u novo doba. Teizam je usporediv sa situacijom u kojoj bi netko sanjao nekakav događaj iz trećeg lica, dakle promatrao neke osobe koje nešto rade, i u određenom trenutku se osvijestio, odnosno probudio u poziciji nekog lika, i iz njega djelovao iz prvog lica. Teizam je dakle situacija u kojoj se sanjač unutar svojeg sna probudi kao jedan od likova i kao takav djeluje. Budući da sanjač unutar svojeg sna ima, zapravo, neograničenu moć promijeniti bilo što, to objašnjava "čuda" unutar materijalnog svijeta. Iz pozicije materijalnih bića, ta čuda su nešto nemoguće, ali iz pozicije sanjača, bilo kakva promjena sna je moguća, uključujući i potpuno buđenje, u kojem ostaje samo sanjač, a svi likovi budu rasplinuti unutar njegovog duha. Čuda koja vrše Božanske inkarnacije u svijetu dakle potpuno su razumljiva i jednostavna za razumijevanje kad shvatite da je svemir softver a ne hardver, san a ne sanjač, i da Bog može, probuđen u vlastitom snu, u svojevrsnom lucidnom sanjanju, jednostavno promijeniti bilo što od "zakonitosti" u snu. Bića koja taj njegov san opažaju kao stvarnost sa čvrstim zakonitostima, dakle koja ga gledaju iz perspektive u kojoj je to jedina stvarnost koju opažaju, ta čuda ne mogu ni shvatiti ni ponoviti, i u tom smislu samo Bog može činiti čuda i mijenjati svojstva svemira. Bilo koje biće koje se probudi u tom snu i zatvori ouroboros kreacije, dakle spozna sebe kao sanjača u snu i ostvari puninu izranjanja Logosa u tamu, samospoznaju brahmana, ili kako god to želite nazvati, u osnovi je identično konceptu Božanske inkarnacije u svijetu, odnosno osobnog Boga kakvog definira teizam. Takvih osobnih Bogova može biti mnoštvo, ali unatoč mnoštvu točaka proboja, jedno je svjetlo s druge strane koje probija kroz više rupa na crnom zaslonu; brahman je jedan u svim Bogovima. Monoteizam je, dakle, tek privid, isto kao i politeizam. Prava istina je zapravo bliže henoteizmu: jedan brahman, jedan Logos, ali mnoštvo Bogova koji predstavljaju odraze različitih aspekata

Jednog. Intuitivno shvaćanje tog koncepta omogućuje hindusima potpuno monoteistički koncept Boga i istovremeno obožavanje više "božanstava", aspekata Jednog, ovisno o trenutnoj situaciji, potrebama i sklonostima; je li to Šiva, Parvati ili dijete Krišna, ovisi o istoj onoj mentalnoj konfiguraciji zbog koje bi se kršćanin molio Ocu, Mariji ili djetetu Isusu, ne smatrajući da u tome ima ikakvih aspekata politeizma. Kako to veli Rgveda, "*Ekam sat, viprah bahudha vadanti*" - On je Jedan, a mudri Ga zazivaju mnoštvom imena.

Etika Daršana

Koja etika slijedi iz svjetonazora u kojem je Bog temeljna stvarnost? Koja etika je etika živoga Boga¹?

Brahman je totalitet pozitivnih duhovnih kvaliteta. Sve što se u svijetu percipira kao dobro, blaženo, moćno, veliko i pravedno, takvo je zato što u tome postoji odsjaj i iskra brahmana. Svako iskustvo koje je veliko, dobro i uzdižuće zapravo je nastalo zbog povećane vodljivosti za brahman, zbog emergencije brahmana u osobnoj svijesti iskusitelja. Duhovno iskustvo je, dakle, bitno drugačija stvar od onoga što si ljudi obično zamišljaju ako nisu doživjeli ništa takvo - obično si zamišljaju nekakav glas s neba ili što već, uglavnom situaciju u kojoj iskusitelj ostaje isti, samo što dobije nekakvu informaciju. Tako zapravo izgleda halucinacija ili umišljanje a ne duhovno iskustvo. Duhovno iskustvo je dijametralno suprotna stvar - u njemu se iskusitelj transformira na onakav način na koji se transformira žarulja kad je netko uključi u struju: u njemu, metaforički rečeno, zabljesne duhovno svjetlo, on je transformiran, s njega se ukloni koprena iluzije i, u nedostatku bolje rječi, ljudskosti. Takva situacija je analogna onoj kad se za promjenjivog vremena oblaci uklone sa sunca i ono zasja punom snagom, ili kad bi vas netko izvadio iz komore za senzorsku deprivaciju i izveo vas na prekrasan, sunčani dan u prirodi, s tom razlikom da vam jarko svjetlo ne smeta očima, nego ste ga u stanju odmah upiti u njegovoj punoj snazi. Dakle duhovno iskustvo je promjena samog iskusitelja, ne iskustvo u klasičnom smislu. To je promjena koja nije obraćenje, nije buđenje, nego, u nedostatku

---

1 sanskrt.: daršana, hindi: daršan; vizija Boga, boravak u Božjoj nazočnosti.

bolje rječi, ostvarenje, u smislu činjenja nečega stvarnijim. Naravno, ako ćemo tehnički, nisu sva duhovna iskustva ista; recimo moje prvo pravo iskustvo je bilo iskustvo aspekta ananda, blaženstva brahmana. To je nešto neopisivo, između ostalog zato što nijedna vrsta fizičke, osjetilne radosti ni na koji način ne liči na ovo. Orgazam ne liči, obična radost ne liči, ništa što su hormoni, droge ili bilo kakva kemija u stanju napraviti u mozgu nema veze s ovim. Najbliža slika bi bila slika atomske eksplozije, ako si možete zamisliti atomsku bombu sreće zbog apsolutnog ispunjenja, vječne stvarnosti vlastite prirode koja je eksplozija, vrisak sreće vječnosti koja se spoznaje kao takva - osjećaj Božje prisutnosti kao takva radost, da je jasno zašto sveci anđele uvijek opisuju kao one koji stoje pred Bogom i slave Ga, pjevaju Mu u slavu. Božja nazočnost je takvo blaženstvo, takva radost, da bi Ga uvijek mogao netremice gledati i uvijek Mu pjevati u slavu, a riječi ni pjesme ne bi bilo, samo blaženstvo koje je On. Nitko ne može shvatiti u kakvom je duhovnom mraku živio dok Njega ne osjeti, jer jedino to svjetlo može ukazati na tamu, kao kontrast. Inače svi koji su u najdubljem mraku misle da su super, nisu se u stanju suočiti s istinom vlastitog stanja jer bi se naprosto raspali u ludilu i užasu, pa ih nesvjesni mehanizmi od toga brane. Tek kad se mrak ljudske pomračene egzistencije ukloni s duše, i kad se ona nađe u Božjoj nazočnosti, taj nevjerojatni osjećaj olakšanja, ekspanzije, radosti, stvarnosti- to je najbliže usporedivo baš s atomskom eksplozijom, ako je pjesnički opišemo kao svjetlost koja je umakla iz ropstva grube tvari, samo u duhovnom a ne u fizičkom smislu. Malo je reći da je to iskustvo neopisivo. Za svaku tričariju ljudi vele da je neopisiva, od orgazma do mirisa cvijeća. Da ste cijeli život bili paralizirani kao Hawking, tako da ne možete ništa drugo do micati očima, i da još uz to imate oštećenje mozga zbog kojeg ne možete misliti ni doživljavati ništa više od mutne tuposti, i u jednom trenutku se sve to makne s vas, otvori vam se misaoni kapacitet najvećeg genija, neograničena pokretljivost, i spoznaja da ste zapravo to, a ne

paralizirani debil, da je paralizirani debil iluzija a vječna slava, jasnoća i dobro da su stvarnost i da toj stvarnosti nema kraja, da je to ono u što idete zauvijek, ta sreća, to blaženstvo, to je nekakva predodžba o tome što je ananda, i o tome kakva je to vrsta iskustva. E, pa to je temelj etike. Uklanjati sa svoje svijesti i sa svijesti drugih bića neznanje, iluziju, duhovnu tamu, kako bi u njihovoj svijesti zasjalo svjetlo brahmana - uklanjati ono što mu je suprotno, rastvarati duhovne zapreke, biti plamen brahmana koji zapali suhu travu ljudske stvarnosti. To je etika, to je činjenje dobra, to je život istine. Etičko pitanje ljudske egzistencije je dakle jasno. Treba živjeti tako da oni koji te osjete, osjete pjesmu Ainura¹ i sjete se obala daleke zemlje prije stvaranja. Kako točno, kako konkretno? To je nebitno. Tvoja pjesma je tvoja vlastita, nitko ti je ne može dati, moraš je sam stvoriti. Iz brahmana uzimaš i stvaraš svoj život na svoj individualni način, neponovljiv, jedinstven, originalan, i daješ nešto potpuno novo, bez ikakvih unaprijed zadanih granica. Nema nikakvih etičkih pravila osim: biti brahman, i tako živjeti u svijetu. Odbiti biti brahman i živjeti brahman, to je jedini grijeh, ako grijeh shvatimo kao protivljenje Božjoj volji, jer je Božja volja rađanje Logosa u svijetu. Božja volja je proboj i življenje brahmana u svijetu. Iz svega čemu nas uči povijest svemira, barem to je očigledno.

---

1 http://tolkiengateway.net/wiki/Music_of_the_Ainur

The Sims V: "The Reality"

"Bog je jednostavan. Sve ostalo je složeno. Ne traži apsolutne vrijednosti u relativnom svijetu prirode"

(nepoznati sadhu Yoganandi)

Boga je jednostavno shvatiti i objasniti, ali složenosti relativnog svijeta su neizmjerne. Kako je to moguće, ako je Bog beskranjan a svijet ograničen? Pa, recimo to ovako: osnovni koncepti teorije evolucije su jednostavni za shvatiti, ali kad uđete u Amazonsku prašumu i pogledate ogromnu raznolikost i složenost oblika života i ekosustava te prašume, stane vam pamet. Koncept računala i softvera može izgledati razmjerno jednostavno, ali kad uključimo koncept virtualnih strojeva, application servera, java messaginga i sličnog, čak i stručnjaci zaključe da je ta razina kompleksnosti neizdrživa. Dakle nešto može krenuti kao jednostavni koncept, ali rekurzivnim grananjima i posebnim pravilima koja je moguće uvesti na svakom pod-sloju stvar vrlo brzo može izmaknuti kontroli, i postati praktički nemoguća za mapiranje, pogotovo ako je pokušavate mapirati iz žablje perspektive, unutar ograničenja koja na vas postavlja sam sustav. Dakle, pokušaj da shvatite logiku operativnog sustava računala u situaciji kad vam se preko cijelog ekrana vrti neka 3d igrice iz koje ne možete izaći, pa, recimo da možete shvatiti da je u pitanju aplikacija a ne stvarnost, možete shvatiti da se odvija na računalu, ali teško da možete shvatiti odvija li se direktno na "željezu" ili unutar nekog od virtualizacijskih ogranaka, npr. virtualnom stroju unutar virtualnog stroja unutar virtualnog stroja koji se vrti na "željezu". Nekadašnja primitivna informatika nije bila toliko pogodan materijal za analogije koliko

današnja "džungla" ultrakompleksnih sustava.

Postoji, dakle, bitno više stvari od materijalnog svijeta i Boga. Različite religije govore o suptilnim duhovnim svjetovima, i imaju pravo, jer takvi svjetovi doista postoje, iako su uglavnom opisani nesuvislo ili naivno. Svojedobno sam iz hinduizma posudio koncept mahat-tattve kako bih opisao ideju "virtualnog stroja" sa specifičnom vrstom "gradivnih parametara", unutar kojeg se kao "aplikacije" kreiraju cijeli svemiri određenog tipa. Materijalna mahat-tattva je dakle nešto što definira temeljne karakteristike koje nešto mora imati da bi bilo materijalni svemir, to je dakle "stroj" na kojem je definiran "materijalni operativni sustav" i unutar kojeg su mogući materijalni svemiri. Ne znam koliko je taj model točan u apsolutnom smislu, ali koristan je za shvaćanje problematike. Materijalni svemir se, dakle, ne "izvršava" direktno na "željezu", nego između njega i brahmana postoji nekoliko slojeva-posrednika, koji su s jedne strane "logički", dakle primjećuje ih se samo po tome što se zaključuje da ih mora biti, a s druge strane su "fizički", dakle u nekim aspektima egzistencije mogu stvaranjem više slojeva apstrakcije baš gadno ometati pokušaj shvaćanja stvarnosti.

Da bi se to sve skupa ispravno shvatilo, potrebno je malo slikovitog objašnjavanja. Recimo da se neka aplikacija ne vrti na "željezu" nego na virtualnom stroju. Koja je funkcionalna razlika? Za početak, neke stvari nisu stvarne nego emulirane; primjerice, grafička kartica nije prava grafička kartica, nego emulacijski sloj koji ne crta po video memoriji nego po bitmapi nekog prozora. Analogno tome, osjetilna percepcija u fizičkom svijetu nije baš percepcija stvarnosti, nego percepcija emuliranog sloja. Osjetila, dakle, ne pokazuju stvarnost nego emulaciju. S druge strane, neke stvari su stvarne, recimo kad aplikacija koristi memoriju, ona koristi pravu memoriju računala, samo rezerviranu za emulator.

Isto tako, kad se aplikacija pokreće, njene instrukcije izvršava pravi procesor pravog računala. Apstrakcijski sloj ne mijenja te stvari, jer da je potpuno apstrahiran od hardvera, onda apsolutno ništa ne bi funkcioniralo. Stvar je u tome da u nekim stvarima postoji sloj indirekcije, zbog kojeg stvari funkcioniraju nešto drugačije od očekivanog. Neki duhovni aspekti čovjeka, dakle, pokazuju direktno na brahman, apsolutnu stvarnost, i to je onaj aspekt po kojem je netko samosvjesno biće a ne automat. Isto tako, subjektivna iskustva spoznaje, radosti, stvarnosti i sl. su brahman, ona su prosijavanje aspekata stvarnosti. Subjektivna iskustva te vrste je nemoguće emulirati, za razliku od osjetilnih inputa. Paradoksalno po materijalističko razmišljanje, sve stvari koje materijalisti drže "objektivnima", pa prema tome stvarnima i pouzdanima, predstavljaju sadržaj simulacije a ne stvarnosti, dok subjektivno, koje materijalisti drže upitnim i nepouzdanim, predstavlja jedini prodor stvarnosti u cijelom tom cirkusu. Jedino subjekt je stvaran u cijeloj toj priči, to je CPU koji izvršava stvarne instrukcije aplikacije a sve ostalo je emulirano - driveri za grafiku, zvuk, portove; sve to pokazuje emulirani a ne stvarni hardver.

Daleko od toga da je sve iluzorno; samo materija je iluzorna. Bića su uglavnom sasvim stvarna, i njihovi međusobni odnosi su stvarni, samo što je medij u kojem interagiraju iluzoran, slično kao u mrežnim igricama poput World of Warcraft, koje su u zadnje vrijeme ludo popularne, što vjerojatno objašnjava i razlog postojanja ovog svijeta: to je vjerojatno počelo kao neka vrsta mrežnog Warcrafta, dijeljene iluzije, a u međuvremenu je postalo ozbiljan problem, na isti način na koji mrežni Warcraft postane ozbiljan problem kad netko radi te iluzije zanemari stvarni život i, recimo, umre od gladi.

Psihologija je jasna - ako pogledate kako izgledaju te moderne mrežne igrice i virtualne stvarnosti, sa sve jačim ufuravanjima u

iluziju radi stvaranja što uvjerljivijeg dijeljenog iskustva, dovoljno je samo protegnuti pravac dovoljno daleko i eto nam potpuno uvjerljive virtualne stvarnosti u kojoj lik formiramo od nule, od rođenja, a kako bismo uspješnije igrali, odnosno identificirali se s emulacijom, vjerojatno će biti izmišljen supresor memorije, tako da svi igrači kreću kao tabula rasa. Iskreno, mene cijela stvar užasava, jer po svemu sudeći duše imaju tu prokletu sklonost da unutar svake iluzije kreiraju još jedan, potpuno uvjerljivi sloj iluzije, i tako ad nauseam. Kao da ovaj svijet već nije virtualna dijeljena realnost, to nekima nije dosta pa će uskoro igrati verziju "simsa" koja će im se uštekati u mozak tako da za vrijeme igre apsolutno ne percipiraju bilo što drugo niti imaju sjećanje na bilo koji "pre-sims" oblik egzistencije.

Koliko je zapravo star materijalni svemir? Ako imamo u vidu da je vrijeme subjektivna kategorija, dakle bez "igrača-subjekata" u igri vrijeme nema nekog smisla, činjenica je da je simulacija cijeli svemir koji bi prethodio pojavi prvih igrača mogla odvtjeti u trenutku, ako podrazumijevamo beskonačno jaki kompjutor na kojem se stvar vrti. Dakle nekakvih 14 milijardi godina "povijesti svemira" je zapravo nešto što se moglo odvtjeti na "klik" kako bi se kreirali plauzibilni početni uvjeti simulacije. Koncept "starog svemira" koji iz pozicije materijalističke znanosti izgleda neupitno zapravo je jako podložan antropskom principu, po kojem nema neke razlike je li drvo u šumi palo ili nije ako nitko nije čuo zvuk. Ako tih 4.6 milijardi godina (koliko je stara Zemlja) ili 14 milijardi godina (koliko je star svemir) nitko nije gledao, one su slobodno mogle biti jedna kompjutorska sekunda, iz pozicije apsolutnog vremena računala, izvan simulacije.

Tu dolazimo do točke gdje se čovjek uhvati za glavu i pita "što mi uopće možemo znati sa sigurnošću?"

Ništa materijalno nije čvrsto i sigurno, bojim se, ali svejedno možemo znati puno toga sa sigurnošću. Vaše veze s drugim ljudima su odraz stvarnosti, one u sebi imaju aspekt vječnosti. Vaš unutarnji odnos s Bogom je stvaran, i u njemu je aspekt vječnosti. Ono što birate činiti, kvalitete svijesti za koje se odlučite, to je odraz vaše stvarnosti, to ste vi, to je aspekt vaše vječnosti i do nadživljava svaku iluziju. Ali stvari poput novca, nekretnina, stvari, manipulativnih igrica s ciljem gomilanja utjecaja i moći, to je sve magla i dim, i jedini aspekt vječnosti u tome je budalasta priroda onoga tko se upetlja u takve ludosti. U tom smislu, "karijera" je ludost i besmislica, a obitelj je nešto bitno i stvarno, to su stvarni duhovni odnosi između zbiljskih bića, i oni nadživljavaju iluziju svijeta, dok naganjanje materijalnih sjena ne vrijedi ništa i predstavlja puku ludost. Zanimljivo, upravo to sve religije govore, da su odnosi među ljudima i odnos ljudi prema Bogu jedina bitna stvar, i da jedino to nadživljava smrt tijela, dok su svi oblici materijalnog posjeda prolazni i iluzorni i samo budale se time bave.

“Ne” tuđim planovima

Složenosti

Oni koji su čitali moje knjige znaju da sam puno pričao o razinama stvarnosti i energetskim tijelima. Te stvari su, dakako, model stvarnosti, kao i sve ostalo što možemo intelektualno obuhvatiti. Na temelju svojeg opažanja i iskustva sastavio sam model s relativnim razinama i sličnim stvarima, ali bitno je razumjeti granice takvih modela. Modeli su korisna stvar isto kao što je nož korisna stvar, ali njime si čovjek može podjednako učinkovito narezati sir i kruh, i odrezati prst. Treba uvijek imati granice ljudskog uma, i prije svega granice mozga koji je napravljen od majmunovine, i koji definira granice točnosti i suptilnosti bilo kakvog modela stvarnosti.

Ja bih sad mogao reći da sam imao iskustvo astralne razine i da je to dokaz njenog postojanja. Nije. Iskustvo astralne razine se u tom smislu bitno razlikuje od iskustva Boga - za početak, jasno je da to nije iskustvo ničega vrhovnog i konačnog, da se radi o obliku egzistencije koji je bitno bolji od egzistencije na fizičkom planu i da su bića koja tamo borave bitno manje ograničena, ali isto tako je jasno da je to jako, jako daleko od Boga, po svim parametrima po kojima se može mjeriti oblik postojanja. Dakle ono što o tome mogu reći je da postoji oblik postojanja koji je moguće iskusiti, i koji nije fizički, zakonitosti na njemu se razlikuju od zakonitosti fizičkog plana, i to je to. Je li to razina stvarnosti ili razina iluzije, je li to samo drugi aspekt iste ludnice kao ovaj svijet, tako da napuštajući veću iluziju bića za manju iluziju pomisle da je stvarnost - to ja na temelju svog iskustva ne mogu reći, jer ta znanja nisu data u spektru tog iskustva. Na temelju opažanja se čini da je bolje živjeti tamo nego ovdje, ali dugoročno bi to moglo biti

veća iluzija, naprosto zato što je ovdje iluzija grublja, sirovija i okrutnija, pokušava te zgaziti u svim aspektima tvojeg postojanja i nametnuti ti totalne ludosti kao stvarnost, i upravo histerija ludila koja odlikuje fizički plan, koji je valjda jedino mjesto koje pokušava otvoreno negirati Božje postojanje i blokirati svijest o Bogu, prelazi onaj prag uvjerenosti zbog kojeg staneš i veliš, “ok, gdje je skrivena kamera?”

Problem s astralnim planom je sličan problemu s kuhanom žabom. Naime, ako žabu ubaciš u kipuću vodu, odmah će iskočiti, ali ako je ubaciš u hladnu vodu, i vodu polako zagrijavaš, žaba će ostati u vodi dok se ne skuha. Fizički svijet je čista koncentracija laži i ludila, i sadrži apsolutno sve potrebno da te izludi i veže za sebe. Ali upravo zbog toga ga je lako sagledati kao smrtonosnu zamku i ozbiljan problem. Na astralu, problemi nisu toliko očiti ali svi problemi koji su toliko fatalni na fizičkom planu zapravo u svojoj latentnoj formi postoje na astralu.

Fizički plan izgleda kao kondenzirana, očvrstnuta forma astrala, i zato se pitam je li to stvarno odvojena razina stvarnosti, ili je u pitanju samo drugo agregatno stanje ove iste iluzije? To ne mogu sa sigurnošću ustvrditi, ali mogu ustvrditi da mi se astral ne dopada bitno više od ovog mjesta i da bih uvijek radije odabrao više, suptilnije razine postojanja koje također imam u iskustvu. Dakle, ono što za astral znam je da mi se dopada više od ovog svijeta, ali bitno manje od nekih drugih stvari. Je li u pitanju razina stvarnosti ili razina iluzije, je li u pitanju samo suptilnija vrsta iste klopke kao fizički plan ili je u pitanju razina postojanja koja predstavlja jedinu mogućnost izraza za bića koja su po stupnju duhovnog razvoja takva da razmišljaju na toj specifičnoj frekvenciji, pa drugdje ne bi bili u stanju napraviti ništa - to ja ne mogu znati, jer to ne spada u raspon mojeg iskustva, i tu mogu jedino interpolirati, pokušati nagađati s neizvjesnim uspjehom.

Bitno je to shvatiti kako biste razumjeli moje razmišljanje. Sve što ja pričam utemeljeno je na mojem iskustvu, ali iskustvo nije moguće ispričati ako ga prije toga ne pretvorite u neku vrstu modela, i onda opisujete funkcioniranje tog modela. Ukoliko se ispostavi da je taj model netočan i da stvari zapravo ne funkcioniraju tako nego drugačije, ne znači da je iskustvo bilo krivo. Ljudi su imali tisuće godina iskustva da se Sunce kreće po nebu na određeni način, i to iskustvo su protumačili različitim modelima po kojima se Sunce kreće oko Zemlje ili kroz nju. Ti modeli su bili krivi, ali to ne znači da ljudi nisu vidjeli pravo Sunce. Naprosto, nisu znali ispravno protumačiti ono što su vidjeli, unatoč tome što su vidjeli sasvim dobro. Vidjeti, naime, nije isto kao razumjeti. To su dva odvojena pojma. Neki svetac je svojedobno napisao da je jedan blagoslov vidjeti, drugi je blagoslov razumjeti što si vidio, a treći blagoslov je biti u stanju opisati drugima što si vidio i razumio. Te stvari su slojevite i bitno je shvatiti ograničenja.

Druga složena problematika su Bogovi - ne želim ih omalovažavati zovući ih anđelima kako to običavaju raditi monoteisti, budući da su to bića koja su po svojoj duhovnoj kvaliteti nesumnjivo Bog, ali logički gledano i yogin koji je uslijed duge meditacije postao samosvjesnim aspektom brahmana je također Bog i to u istom smislu. Bogovi su, dakle, nešto takvo, samo u čistom, duhovnom stanju, bez materijalnih ograničenja. Dakako, ja imam model koji objašnjava kako to funkcionira - da se tu radi o Purušama, emancipiranim duhovnim bićima koja su čiste manifestacije brahmana, ali tko zna koliko je stvarna istina veća od svakog modela koji sam ja u stanju smisliti sa svojim majmuskim mozgom. Ono što znam je iskustvo koje takva bića ostavljaju, duhovno stanje koje im je svojstveno, a što su oni točno, to zahtijeva neku količinu nagađanja, odnosno interpolacije. Nikad nije pametno zaključiti da je nešto *sigurno* tako zato što se jako

čini da je tako. Meni se jako čini da se Sunce kreće po nebu a Zemlja stoji na mjestu, i što sad s tim - to je svejedno krivi model. Dakle puno toga se meni na temelju opažanja može *činiti*, a da je to sve luk i voda, samo intelektualni pokušaj da se široku, ogromnu stvarnost nekako obuhvati umom i da se kreira mapa po kojoj ćemo se snalaziti u stvarnosti, umjesto da bauljamo okolo bez smisla i reda.

Ono što se meni *čini* jest da su Bogovi zapravo cilj. Ukoliko postoji ikakav plan stvaranja, rekao bih da su mu oni cilj, ili barem jedan od ciljeva. Bogovi također postoje na specifičan način u odnosu na astralna i fizička bića - naime, iako relativni, oni su u toj mjeri aspekti brahmana, da bih rekao da u njihovom postojanju nema iluzije i da su stvarni kao brahman, samo relativni. Indijci su imali jako dobar osjećaj za tu vrstu postojanja - ok, Vyasa je imao jako dobar osjećaj za tu vrstu postojanja. Svojedobno su me izluđivali njegovi tekstovi, kad sam na temelju iskustva nirvikalpa samadhija držao samo do Apsoluta, a relativno sam doživljavao kao neku vrstu iluzije koju treba nadići, dok je Vyasa dijelio relativno na bitno više odjeljaka. Da, tu definitivno postoji iluzija i postoje stvari koje treba nadići, ali njemu su neki aspekti relativnog samo "nosači" za aspekte Apsoluta, pa su tako Krišna i Šiva, recimo, potpuno brahman i nimalo iluzija, a svejedno postoji ime i oblik, postoji relativna struktura koja je istovremeno apsolutni Bog. Vidio sam da je to očito moguće ali nisam shvaćao kako. To je izvor velikih paradoksa i čuda, i to nije lako shvatiti. Kad sam govorio o složenostima relativnog svijeta, nisam mislio samo na močvaru iluzije u kojoj postoji mnoštvo piranha, krokodila te otrovnih zmija i pauka, nego i na složenosti Božjeg plana, složenosti Božjih "lila"¹. Stvari mogu biti relativne a da nisu iluzorne, i to je onaj aspekt relativnog svijeta kojeg, u nedostatku

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Lila>

boljeg znanja, smatram vječnim, u jednakoj mjeri u kojoj je Apsolut vječan - ta vrsta relativnog je samo pogled na Apsolut, i dok postoji Apsolut i dok postoji mogućnost njegovog sagledavanja, postoje i Bogovi, vječni i savršeni. Složenosti relativnog svijeta su takve, da je bitno lakše postati Bogom i tako ostvariti jedini bitan cilj, nego pokušati to shvatiti mozgom od majmunovine i doživljavati neizbježne frustracije. Modeli i um idu samo do neke točke. Ipak, i modeli i um su potrebni, jer za sve praktične svrhe alternativa modelima i umu nije apsolutna spoznaja nego kaos, duhovna dezorijentacija i bezumlje. Zbog toga je, paradoksalno, potrebno baviti se i modeliranjem stvari koje su u apsolutnom smislu jako problematične, isto kao što se liječnik mora baviti bolestima i otrovima. Bez dobrog poznavanja opasnosti i zla, naime, vjerojatnije je da ćete u relativnom svijetu zaglaviti i napraviti neku kobnu grešku, nego da ćete dobro proći.

Naime, postoje relativna bića koja imaju planove za vas, koji se bitno razlikuju od Božjih.

Tvornica Bogova

Nato će zmija ženi: "Ne, nećete umrijeti! Nego, zna Bog: onog dana kad budete s njega jeli, otvorit će vam se oči, i vi ćete biti kao bogovi koji razlučuju dobro i zlo."

(Postanak)

Kad se počne pričati o duhovnosti, ljudi imaju težnju pojednostavljivati stvari preko mjere koju bih držao smislenom i korisnom. Ako bih tu pojavu morao nekako opisati, rekao bih da se radi o vjerovanju u singularnost duhovne stvarnosti.

Pojednostavljena verzija te teze bi glasila da s jedne strane postoji fizički svijet, sa mnoštvom kompleksnih pojava koje ga sačinjavaju, a s druge strane postoji Bog.

S jedne strane, može se reći da takva pozicija ima smisla. Doista, s one strane relativnog postoji Apsolut, kojeg za sve praktične svrhe možemo smatrati Bogom, ali relativni svijet se sastoji od bitno više slojeva i pojava od ovog našeg, materijalnog svemira. Relativnu stvarnost sačinjava specifična vrsta vektorskog prostora, gdje dimenzije tog prostora nisu samo prostor i vrijeme, nego i apstraktniji aspekti poput misli i suptilnih aspekata Božje naravi. Pojava rasta u složenosti kakvu opažamo kroz povijest materijalnog svemira može se objasniti "naslanjanjem" entiteta iz viših dimenzija relativne stvarnosti - astralne, kauzalne ili kako god ih želite zvati - na entitete i strukture u ovom našem materijalnom odsječku šire stvarnosti. Pojednostavljeno, to znači da duhovne stvarnosti u bitnoj mjeri utječu na intenzitet i smjer evolucije u

materijalnom.

Religijske mitove o stvaranju treba dakako uzeti ne sa zrnom soli, nego sa cijelom solanom. Ništa od toga nije doslovno istinito, ali u velikom broju slučajeva ta vrsta bajki nastaje u pokušaju da netko prenese duhovni koncept kojeg je shvatio ili koji mu je izronio unutar svijesti u daršanu nekog višeg, duhovnog bića. Budući da takve stvari nije moguće strogo znanstveno opisati i objasniti čak ni kad netko ima znanstveni misaoni aparat, a kamo li u situaciji kad je primatelj takvog uvida osoba bez ikakvog intelektualnog treninga, npr. poljoprivrednik iz brončanog doba, jasno je da su bajke, mitovi i pjesničke slike najbolje čemu se možemo nadati, ali kad pokušamo kroz taj medij dokučiti duhovnu poruku, otvara se more nepouzdanih i vjerojatno pogrešnih tumačenja, u kojem se ipak povremeno dade razlučiti i ponešto korisno. Dakako, problem s takvim tekstovima je u tome da moraš znati odgovore na temelju drugih izvora, kako bi ih mogao ispravno interpretirati, što ih čini za sve praktične svrhe beskorisnima.

Ipak, ako bih u retrospektivi vlastitih iskustava i saznanja interpretirao religijske mitove, onaj aspekt mitova koji mogu potvrditi je upravo onaj kojeg ljudi obično vole ignorirati. Naime, koncept pluralnosti duhovnog svijeta i konflikta različitih duhovnih sila ljudima iz nekog razloga zvuči naivno i neuvjerljivo, vjerojatno zbog implicitnog platonizma, zbog kojeg vjeruju u uređenost i sklad viših svjetova, na kojima nema mjesta za kaos, nered i konflikte kakvi prevladavaju u nesavršenom materijalnom svijetu. To stvara svojevrsnu "religiju utjehe", koja smiruje i stvara dojam da će sve biti u redu, samo ako u duhovnom smislu preživimo ovaj svijet i ovdje ne propadnemo. Ja se slažem da je problem upravo u tome: duhovno preživjeti ovaj svijet, ali aspekte ovog svijeta koji pokušavaju ugroziti naše duhovno preživljavanje kreiraju između ostalog i pojave koje transcendiraju fizičko, ali na

fizičkom ostvaruju specifičnu vrstu pogubnog duhovnog utjecaja. To su dakle sile koje imaju svoj izvor u relativnoj stvarnosti koja nadilazi fizičku stvarnost, ali kreira određene aspekte ljudskog iskustva koje znanstvena misao još nije obradila. Da se razumijemo, to ne znači da baš sve mitove i legende treba shvatiti ozbiljno. Kad pogledamo mitske priče koje su ljudi kroz povijest bili u stanju izgraditi oko pojava koje je znanost u međuvremenu objasnila, potpuno je očekivano da i svjedočanstvo duhovnih stvarnosti sadrži pretjerivanja, iskrivljavanja i čiste ludosti u nekoj mjeri. Najkorisniji aspekt znanosti je razbistravanje misaonog prostora. Ukoliko postoje velike morske životinje poput kitova ili divovskih lignji, znanost će ih klasificirati, izmjeriti, odrediti im svojstva i te životinje time ulaze u domenu poznatog, čime znanost eliminira "morske zmije" i slična mitska čudovišta. Dakle posve je realno da su priče o morskim nemanima imale temelj u stvarnim bićima, ali neznanje spojeno s maštom i pretjerivanjem stvara kaos protiv kojeg je jedini lijek znanost.

Ono što, dakle, mogu potvrditi iz svog iskustva nisu zmije koje govore, nego postojanje duhovnih bića koja ostvaruju svoj utjecaj na fizičkom planu, i koja su ponekad motivirana svojim konceptom ostvarenja duhovnih ciljeva koji se u osnovi mogu klasificirati kao dobri. Primjerice, ako manifestaciju prisutnosti brahmana na svijetu sagledavamo kao dobro, ostaje otvoreno pitanje kako bi takva manifestacija brahmana imala izgledati. Čini se da unutar duhovnog svijeta postoje razlike u mišljenju glede toga. Naime, koliko god brahman bio datost, ostaje pitanje kako bi točno izgledao očitovani brahman u određenim aspektima relativne stvarnosti, npr. u materiji. Je li očitovani brahman stanje u kojem unutar svijesti jednog bića dođe do potpunog proboja, savršene samospoznaje brahmana? Ili je stanje očitovanja brahmana kad više bića zajednički manifestira kvalitete brahmana, odnosno u svojim socijalnim interakcijama nose kvalitete sat-čit-ananda na

takav način da je cijela njihova kolektivna egzistencija manifestacija brahmana? Je li u pitanju nešto treće, npr. "prosvjetljenje" svih bića, od prvog do zadnjeg? Kako izgleda biće koje manifestira brahman, je li to jaki, fokusirani "ego" pojedinca koji je živi Bog, ili je to rasplinuti, dezintegrirani ego grupe pojedinaca koji manifestiraju brahman kao grupa, a ne kao pojedinci?

Odgovori na ta pitanja su jako bitni, jer određuju smjer evolucije, a pogrešan odgovor koji se doima ispravnim može odvesti evoluciju ne samo ljudske vrste, nego cijele biološke baze ili barem njenih velikih segmenata u krivom pravcu, što onda zbog inercije fizičkih pojava nije moguće popraviti drugačije nego nečime poput K-T eventa¹.

Očekujem da većina auditorija na te koncepte reagira u najmanjoj mjeri konfuzijom, ako ne i burnije. Naime, ne bi li sve u duhovnom svijetu trebalo biti hijerarhijski organizirano, uređeno i smisleno, pa da se taj smisao samo prenosi do našeg svijeta? Bojim se da je to pojednostavljeno bez osnove. Ukoliko pogledate kako izgleda povijest svijeta, i to ne samo ljudskih civilizacija nego i šire, dakle biološku evoluciju, ono što opažamo kao porast složenosti i porast reda daleko je od linearnog i jednoznačnog mehanizma. Vrlo su česte pojave zastranjenja, dugotrajnog razvoja u nekom smjeru, koji onda bude zbrisan nečime što je došlo iz drugog smjera. Recimo, reptili su svojedobno vladali svijetom, a onda su praktički zbrisani i primat preuzimaju sisavci. Neandertalac² se svojedobno razvio u Europi i premoćno vladao, a onda se iz Afrike pojavio drugi val naseljavanja, u kojem je nova vrsta, moderni homo sapiens, kolonizirala ostatak svijeta i neandertalac je izumro. Ukratko, evolucija ne funkcioniра baš po

1 http://en.wikipedia.org/wiki/Cretaceous-Tertiary_extinction_event

2 <http://en.wikipedia.org/wiki/Neanderthal>

platonističkim principima; upravo suprotno. Umjesto fino uređenog $a \rightarrow b \rightarrow c$ razvoja, ono što određuje dominantne linije evolucije je konflikt različitih pristupa, i pobjeda uspješnijeg. Rekao bih da je to odraz činjenice da unutar duhovnog svijeta postoje podijeljena mišljenja oko toga kako bi stvari na fizičkom planu uopće trebale izgledati u svojoj konačnoj formi, i, štoviše, oko toga je li fizički plan uopće dobra ideja.

Koncept lokalnog rasta fizičke organizacije u određenom smjeru kao rezultat "naslanjanja" duhovnog utjecaja iz viših dimenzija relativne stvarnosti vrlo je važan teorijski model koji objašnjava puno toga. Između ostalog, objašnjava i neke aspekte mojeg iskustva, i neke "bajke", odnosno religijske mitove.

Kako sam u svojem osobnom duhovnom istraživanju radio sa sve dubljim aspektima relativne stvarnosti, otkrivao sam različite "energetske slojeve", odnosno stvarnosti većeg dimenzionalnog broja - stvarnosti bitno iznad astralnog plana. Kako sam išao progresivno dublje u to, otkrivao sam smisao u različitim religijskim pričama i simbolima, koji se iz te perspektive sagledavaju kao metafore određenih duhovnih razina, dubljih dimenzija relativne stvarnosti. Bitan aspekt toga su "vađre", kojima se dosta bave hinduizam i budizam. To su razine relativnog svijeta iznad astrala, iznad klasičnih koncepata definiranih formama, emocijama i idejama, koje su tako silovite da je taj intenzitet, snagu i dubinu praktički nemoguće pretočiti u misaono sklopovlje. Ipak, osnovni koncepti s tog vektora prožimaju mitologiju koja naizgled izgleda kaotično ili primitivno, ali kad dešifirate simboliku, stvari postanu jasnije. Primjerice, "Šiva plesač"¹ je simbol jedne od tih "dimenzija" odnosno "relativnih tvari višeg reda"; bitno je poznavati ostatak mitologije kako bi se dešifrirao

---

1 http://www.fritjofcapra.net/shiva_statue.jpg

simbol, jer Šiva nije netko tko pleše i zabavlja se; Šiva je statični, meditativni koncept, Bog transcendencije, napuštanja svijeta, nešto kao hinduistički Buda. Ali taj statični, nepokretni Šiva prikazan je u plesu, okružen obručen vatre, silovite dinamike stvaranja i razaranja. To je simbol za najdublju, najsuptilniju razinu Prakrti, "relativne Prirode", u koju ulazi Puruša, "relativno Božansko". Prva točka ulaska Puruše u Prakrti je ta vrsta dvosmjerne staze, strelice koja pokazuje prema gore i strelice koja pokazuje prema dolje. Konflikt Šive plesača sadržan je u istodobnoj meditaciji i nepokretnosti koja zadržava sve aspekte transcendencije, te silovitoj energičnosti duhovnog prodora koji oživljava inače pasivnu Prakrti, unoseći u nju duhovnu energiju koja istovremeno stvara i rastvara pojave i bića, pokrećući proces izranjanja duhovnih principa kroz materiju. Šiva je dakle paradoks: ostajući u svojem transcendentalnom stanju, nepokretan i u savršenoj meditaciji na brahman, on stvara cjelokupnu dinamiku stvaranja u Prirodi.

Drugi simbol za to stanje potječe iz budizma: zlatni kip Bude u meditaciji¹. Taj simbol je prividno različit od simbola Plesača, ali za yogina, koji ima u iskustvu duhovnu razinu koju ti simboli pokušavaju prikazati, radi se o istoj stvari. Naime, statični, meditativni Buda, posve apsorbiran u transcendenciji, istovremeno manifestira pojavnu formu u relativnom, "zlatnu" duhovnu svjetlost (kako sam ja to stanje doista iskustveno doživio, dakle zlatna boja je daleko više od puke metafore), koja je zapravo Šivin "ples", nešto što u sebi sadrži istovremeno potencijal totaliteta dinamike Prirode, i totaliteta transcendencije svega Prirodnog - istovremeno, sve u svijetu manifestacija je tog potencijala, a njega u svijetu ima taman dovoljno da se vidi tko sa svijeta odlazi.

---

1 <http://www.meditationcenter.com/newimages/goldenbuddha.jpg>

Koncept dvosmjerne kreacije je iznimno značajan, i on objašnjava neke od koncepata koji su nejasni zapadnoj, platonističkoj misli, koja kreaciju doživljava kao jednosmjernu cestu, dakle manifestaciju savršenih pra-počela iz svijeta ideja, zbog čega se takav sustav naziva "idealizmom"¹. Prema onome što sam ja uspio shvatiti, stvaranje funkcionira dvosmjerno: ne samo da duhovni pritisci na materiju stvaraju materijalne forme, nego i strukture manifestirane kroz materiju stvaraju duhovne forme. Dakle, recimo da duhovno polje nekog višeg bića svojim pritiskom na materiju kreira ljudsku vrstu. To je onaj aspekt stvaranja koji bi platonistima - ili teozofima - bio prepoznatljiv. Ali, osvještana materija, dakle samosvjesno ljudsko biće, svojim originalnim mislima, emocijama i sličnim oblicima duhovnog postojanja kreira duhovne forme koje prije njega nisu postojale, dajući tako autentični, originalni doprinos duhovnom svijetu. Štoviše, veliki yogin koji u svojem duhovnom razvoju nadilazi sve razine Prakrti i postigne prosvjetljenje, zapravo postaje novi, originalni Puruša, novo vječno duhovno biće, novi Bog. Ne samo, dakle, da Bogovi stvaraju ljude i ostala bića, nego stvar funkcionira u drugom smjeru: materija stvara nove Bogove, i to u sasvim doslovnom smislu: čovjek je zapravo biće koje, probijajući se iz materije koja ga ograničava, i ukoliko ostvari svoj puni potencijal, ostvaruje tako radikalni duhovni proboj da postaje novim, do tada nepostojećim Božanskim bićem koje je za sve praktične svrhe relativni pogled na brahman, bez ikakvih udjela iluzije i nestvarnosti.

Taj koncept je posebno naglašen u hinduizmu i budizmu - u hinduizmu, neka od najvećih Božanskih bića, rišiji poput Vyase ili Narade, nisu oduvijek zauzimali takav status, nego su se razvili od običnih ljudi; štoviše, od ljudi iz niže kaste, kao npr. Narada koji je

---

1 <http://en.wikipedia.org/wiki/Idealism#Plato>

sin sluškinje. U budizmu, bude nisu "inkarnacije nekog božanstva", nego bića novopostignutog statusa, dakle netko tko se uzdigao vlastitim trudom. Daleko od fatalističkih sustava u kojima zapravo prosvjetljenje predstavlja igru bića koja su već u startu Božanska, evolucijski koncept uvodi novu kategoriju: svijet kao instrument proizvodnje novih Bogova.

Pluralnost duhovnog

Je li na kraju Bog stvorio svijet ili ne? Zapravo, odgovor na to pitanje je daleko složeniji od očekivanog, zato što ljudi očekuju semitske monoteističke koncepte Boga i stvaranja, a ja nisam našao nikakvu potvrdu da stvari tako funkcioniraju.

S jedne strane, svijet kao takav je paradoks - istovremeno je istina da postoji samo Bog, a opet, opažamo postojanje svega osim Boga. Postoji samo Jedan, a s druge strane opažamo jedino mnoštvo. U stanju samadhija, opažamo da jedino Bog jest, a kad iz tog stanja izađemo opažamo da jest sve osim Boga. Dakle, ovisno o poziciji promatrača stvarnost se bitno različito opaža. Hinduizam se bavio tim konceptima i njihov zaključak je da je svijet maya. Maya je riječ koja se izvorno, u najstarijim tekstovima, koristila za natprirodnu silu koju koriste Bogovi za izradu svojih oružja i ostalih artefakata - maya je sila koju koriste Bogovi da bi stvarali. U kasnijim tekstovima je maya poprimila značenje iluzije, privida, sile koja stvara dojam da jest nešto što nije i nije nešto što jest. Ja bih se suzdržao od tako radikalnog koncepta. Maya nije toliko iluzija, koliko softver. Softver postoji. On postoji samo u računalu, i samo kao oblik funkcioniranja računala, ali postoji. Njegovo postojanje je od druge vrste nego postojanje računala. Stari indijski filozofi nisu imali koncept softvera, pa su se dovijali svemu i svačemu, od sna do fatamorgane, ali zahvaljujući napretku informatike danas imamo nove koncepte koji su bitno primjereniji za ovu vrstu metafore.

Dakle, kad koncept maye definiramo kao neku vrstu softvera, opet imamo ponovljeno pitanje kako je točno taj softver došao u

sadašnje stanje kompleksnosti.

Iskreno, nemam pojma. Iz ljudske pozicije o tome mogu jedino nagađati, ali rekao bih da se tu radi o pitanju *sagledavanja*. Relativno je, zapravo, način sagledavanja Apsoluta. Ukoliko ga se može sagledavati na neki način, to ili već postoji ili će postojati. Bitno je, dakle, shvatiti da se tu radi o evolutivnom procesu, a ne o unaprijed zadanim datostima.

Indijci tu imaju zanimljivu metaforu. Prvi aspekt relativnog svijeta je Narayana, Bog koji se "probudi" svjestan vlastitog postojanja. Sam taj čin osvještavanja, na taj način, je stvaranje relativnog svijeta u njegovoj najapstraktnijoj formi. Bog tada poželi stvarati, i sam taj psihički moment kretanja prema stvaranju rađa Brahma, "Boga stvoritelja", koji pak iz svojeg duha "rađa" duhovna bića. Njegovi pokušaji stvaranja nisu uvijek uspješni. Ponekad stvori neko biće s namjerom da ono nastavi stvarati druga bića, ali to biće zaključi da mu se to ne da, budući da ima slobodnu volju, i ode meditirati na bezoblični Apsolut. Onda Brahma osjeti gnjev zbog frustracije, i taj gnjev postane duhovno biće koje također zaključi da je relativni svijet sranje, osjeća prema njemu averziju i također ode meditirati na Apsolut i oslobođenje od relativne egzistencije. Dakle Brahma je u velikoj mjeri frustriran zato što većina njegovih kreacija ima uzlazni moment, prema brahmanu, a ne prema nastavljanju stvaranja sve konkretnijih relativnih formi, kako je on to zamislio.

To je bitno drugačiji koncept stvaranja od semitskog, po kojemu Bog stvara hrpu automata i zombija koji svi provode njegovu volju sa monotonim "yes Master", a ako netko primjeni slobodnu volju, Bog popizdi i baci ga u pakao. Takav koncept stvaranja se možda slaže sa čobanskim konceptima velikog vladara koji ne trpi neposluh, ali jako slabo opisuje složenosti i raznolikosti pojavne

stvarnosti. Stvarnost doista izgleda kao da različiti njeni aspekti misle svojom glavom i ostvaruju različite ciljeve, pa se ti dijelovi sudaraju te u konfliktu prevladavaju, evoluiraju ili nestaju.

Pluralnost duhovnog svijeta preslikana na fizičku stvarnost znači da su pojave na fizičkom planu odraz tih konflikata u konceptima ciljeva i načina njihovog ostvarivanja. Svijet, dakle, nije stvorio Bog, nego ga stvaraju Bogovi. Proces stvaranja je u tijeku, i mi smo u njemu. Isto tako, taj proces ne funkcionira kao odraz jedne volje, jedne namjere i jednog cilja. To nije fašistička diktatura. Različita duhovna bića, ovisno o načinu na koji sagledavaju brahman, kreiraju različite duhovne koncepte koji bi imali odražavati te njihove ideje. Ovisno o naravi tih koncepata i ideja, postojat će veći ili manji interes za fizičkim planom, dakle ovisno o tome koliko se njegova temeljna svojstva preklapaju s njima. Osim toga, tu postoje specifična pravila, dakle ukoliko se jedno duhovno biće založi za ostvarenje nečega, ukoliko investira svoju duhovnu energiju, koja je u njemu kao odraz inicijalnog kreativnog impulsa Brahme koji je stvorio to duhovno biće, ono se istovremeno vezuje za ono u što se investira, i "savija" stvarnost fizičkih stvari tako da one postanu njegov duhovni odraz. Različiti dijelovi i aspekti fizičkog svemira zanimljivi su različitim duhovnim bićima iz različitih razloga. Ukoliko duhovno biće nasloni svoje postojanje, volju i namjeru na neki aspekt fizičkog plana, dešava se dvostruka promjena: s jedne strane ograničenja fizičkog plana modificiraju to biće, a s druge se strane na tom aspektu fizičkog plana dešavaju promjene: materija se počne polako slagati u smjeru odražavanja ideja bića koje vrši tu vrstu pritiska.

Takva investicija vlastitog duha kreira prvi koncept vlasništva: biće koje je toliko sebe uložilo u stvaranje nečega zapravo po zakonitostima stvari preuzima vlast nad tim aspektom svijeta. Taj

dio svijeta je njegov, zato što je on investirao sebe u njega. Sukladno tome, ukoliko se druga duhovna bića požele igrati na njegovom "igralištu", moraju igrati po njegovim pravilima i uvažavajući njegov suverenitet. Njegova prava definiraju granice njihove volje i moći na tom "terenu".

Te stvari su, dakle, složene, a sve što sam napisao odražava moje shvaćanje dimenzija problema. Daleko od toga da su u duhovnom svijetu sve stvari fino i elegantno posložene, a da samo u njihovom preslikavanju na fizički plan nastaju problemi. Upravo suprotno: konflikti fizičkog plana u velikoj su mjeri odraz pluralnosti duhovnog svijeta, u kojem različite duhovne sile imaju različito shvaćanje o tome što bi na fizičkom planu bilo odraz nekog duhovnog aspekta. Je li ljubav bolji odraz aspekta ananda, ili možda samotna meditacija? Je li duboko doživljavanje, osjećanje i stvaranje u samoći bolji odraz blaženstva koje je u Bogu, ili je u tom smislu bolji zajednički orgazam ljubavnika? Je li celibat bolji izraz Božje naravi, ili je bolji produhovljeni seks? Je li veliki svetac pravi odraz Boga, ili je bolji odraz neka vrsta Interneta, entiteta koji je istovremeno singularan i pluralan? Je li bolji odraz Boga znanost, kao odraz želje za spoznavanjem i razumijevanjem, za uvođenjem reda u kaos opažanja i misli, ili je bolji odraz Boga goli, bos i gladni Milarepa, koji je sedam godina meditirao u pećini i postigao spoznaju brahmana?

Što se dešava kad vaše ideje o tome što je cilj duhovnog razvoja odudaraju od ideja duhovnog bića koje zbog investicije svoje duhovne sile ima vlast nad onim aspektom svijeta u kojem vi stvarate vlastitu fizičku egzistenciju? Treba li se u tim okolnostima ponašati onako kako bi se ponašali dobri sljedbenici monoteizma, dakle pogledati što to duhovno biće radi i to proglasiti vrhovnim dobrom, aksiomatski, i investirati svoju egzistenciju u smjeru ostvarenja tih koncepata, koliko god nam bili tuđi, i koliko god oni

bili lokalni a ne generalni? Što ako lokalni "Bog" provodi koncepte koji su daleko od opće prihvaćenog među ostalim Bogovima? Što ako se radi o eksperimentu, zastranjenju, grani evolucije koja ide u istom smjeru kao dinosauri? Treba li se strmoglaviti s litice skupa s ostalim lemmingsima samo zato što većina ne može biti u krivu, ili zato što "Bog" ne može biti u krivu? Kako znate da razlika između Boga koji provodi te svoje planove, i vas, nije u duhovnoj veličini i stupnju odraza kvaliteta Brahmana, nego naprosto u tome što se vi inkarnirate na njegovom "teritoriju" pa on slijedom toga ovdje može glumiti Boga a vi ne? Kako znate da vi, zapravo, niste veći od njega? Treba li se uvlačiti u šupak nekome samo zato što u određenim okolnostima i na određenom teritoriju on ima vlast, ili treba zadržati vlastito dostojanstvo, vjernost vlastitim duhovnim idejama i konceptima, i živjeti brahman na svoj način, neovisno o tome što neko drugo biće - prividno moćnije i veće - ima drugačije sagledavanje brahmana?

Ako se nađete u društvu u kojem je uobičajeno raditi stvari koje vi smatrate vrhuncem sablazni, a zabranjeno raditi stvari koje su odraz vaših duhovnih težnji, hoćete li se pokoriti vlasti? Ako se nađete u situaciji da je "normalno" obrezivanje žena, i da se od vas očekuje da to ne samo prihvatite kao normalno nego da "obrežete" vlastitu kćer, hoćete li se konformirati tom sustavu običaja i prihvatiti autoritet tih običaja nad sobom, ili ćete ih sve poslati k vragu i radije dati da vas izopće, progone ili ubiju nego da okaljate svoju dušu njihovim grijesima? Ako se nađete u nacističkoj državi, hoćete li biti dobar i lojalan građanin, "zato što je svaka vlast od Boga"?

Ta pitanja su više nego relevantna na ovom svijetu, budući da ovaj svijet ima Kralja. Kralj ima više imena. On je biće Vječne Vatre, Nositelj Svjetla. Zovu ga Zvijezdom Danicom, koja prethodi Suncu i navješta njegovo svjetlo. On je Lučonoša, netko tko uzima

svjetlo od Boga i prenosi ga svijetu. On je Prometej, koji je ljudima donio vatru. On je Vječiti Mladić, Vječna Mladost. Kralj ovoga svijeta je Sanat Kumara, u Bibliji poznat kao Satan, Lucifer.

Znate li koja je bila moja reakcija kad sam to pokopčao? Prvo sam se sledio. Onda sam tako ostao neko vrijeme. A onda sam pomislio: "ajme, kako ću ja ovdje najebat..."

Kosi hitac

Kako to sve skupa funkcionira u praksi?

Razmišljao sam o tome kako objasniti taj model kroz jednostavnu sliku, i sjetio sam se nečega razmjerno jednostavnoga iz fizike: kosog hica.

Kosi hitac je jedna od onih stvari koje počnu jednostavno a završe komplicirano. Naime, kad učenicima hoćete objasniti kako funkcioniraju sile kao vektori, kosi hitac je omiljeni primjer - s jedne strane imate početnu brzinu i kut izbačaja, a s druge gravitaciju. Stvar je jednostavna: umjesto po pravcu kojeg definira sila izbačaja, tijelo se kreće po paraboli, zato što gravitacijska akceleracija djeluje na tijelo. Postoje tri mogućnosti: ukoliko je zakrivljenost parabole manja od zakrivljenosti linije horizonta, odnosno planete, tijelo napušta gravitacijski zahvat planete. Ukoliko je zakrivljenost jednaka, tijelo ulazi u orbitu, a ukoliko je zakrivljenost veća, tijelo pada na tlo. Kalkulacije se najčešće rade za ovaj treći slučaj, dakle u osnovi topovski hitac.

Problem je u tome što je taj model previše pojednostavljen da bi bio upotrebljiv u praksi. Za početak, problem je otpor zraka; ukoliko se jednadžbe ne rade za planetu bez atmosfere, npr. Mjesec, potrebno je uračunati otpor zraka kao silu koja usporava tijelo. Ta sila nije jednostavna, nego ovisi o geometriji tijela, jer otpor zraka nije isti za sva tijela. Osim toga, otpor zraka je proporcionalan kvadratu brzine, tako da stvar ne funkcionira linearno; otpor je najveći na početku, a pada s padom brzine tijela. Isto tako, treba uračunati brzinu vjetrova, koja nije konstantna, tako

da stvarno precizan izračun utjecaja vjetera zahtijeva vrlo kompleksna mjerenja brzine vjetera u svim točkama kretanja tijela. Isto tako, za stvarno duge hice i velike zahtjeve za preciznošću treba ukalkulirati i okretanje Zemlje oko njene osi. Ono što je krenulo kao jednostavni model vrlo brzo postaje jako komplicirano, ali iz vrlo jednostavnog razloga: na tijelo djeluju različite sile u različitim lokalnim uvjetima. Neke od tih sila mogu se zanemariti u određenim okolnostima, pa onda pojednostavljeni model može dati jako točne rezultate. S druge strane, u drugim lokalnim uvjetima sile koje smo inače mogli zanemariti naglo postaju dominantne. Nije isto radite li kalkulaciju za kosi hitac na Mjesecu ili pod vodom. Pod vodom, otpor sredstva je dominantnija sila od gravitacije, a na Mjesecu te sile uopće nema.

Ako primjenimo ovu našu sliku na duhovnu sferu, možemo reći da u trivijalnom slučaju duhovnost predstavlja jednostavnu stvar, slično kao kosi hitac u vakuumu: postoji brahman, on je temeljna stvarnost svega, dakle i temeljna stvarnost yogina, yogin traži svoju temeljnu stvarnost, pronade atman, zadubi se u tom smjeru, uđe u samadhi, shvati da je on taj brahman, i tada yogin boravi u brahmanu i iz tog stanja djeluje, i njegova djela su postupno sve više od kvalitete brahmana.

Takvu situaciju modelira advaita vedanta, kao da na svijetu ne postoji ništa osim yogina i njegovog atmana. U praksi, to je sve samo ne jednostavno.

Za početak, brahman je samo riječ. Ljudi ne teže "brahmanu", ljudi teže onome što doživljavaju kao najveće dobro. To njihovo doživljavanje nije apsolutno, nego kolorirano svojstvima njihove osobnosti. Zbog toga kao najveće dobro doživljavaju nešto što je zapravo kompleksna krivulja koju crtaju različite sile, slično kao u slučaju kosog hica, s tim da je u nekim slučajevima utjecaj atmana

dominantan kao utjecaj gravitacije na tijelu bez atmosfere, a u drugim slučajevima je otpor sredstva dominantna sila, kao ukoliko kosi hitac pokušate na dnu mora.

Isto tako, brahman se ne percipira iz samo jednog smjera, nego iz više smjerova. Barem prividno, iz pozicije subjekta, situacija se percipira kao kaos u kojem postoji mnoštvo prividno dobrih sila različitog iznosa, te mnoštvo prividno loših sila različitog iznosa. Za početak, problem je odrediti što je od svega toga dobro, a što loše, a još veći problem je odrediti što je od toga svega korisno, a što štetno. Zle sile u određenoj konfiguraciji mogu biti korisne, npr. ukoliko krenete raditi neko zlo, i naletite na još goreg čovjeka od sebe koji vama napravi još veće zlo od onoga što ste vi namjeravali napraviti, rezultat može biti dobro, dakle da spoznate da ste radili krivo, prepoznate fundamentalnu grešku u svojem pristupu, pokajete se i obratite, i od tada radite samo dobro. Nešto zlo se, dakle, može pokazati kao korisno, dok bi nešto prividno dobro, npr. uspjeh ili odsustvo bilo kakve nelagode, u toj situaciji imalo za rezultat ohrabrenje u činjenju zla, zbog čega bi se čovjek mogao posve iskvariti i propasti.

Što se dešava ukoliko postoje lokalne duhovne sile koje imaju ulogu sličnu onoj otpora zraka - pružaju otpor nečijim duhovnim nastojanjima proporcionalan kvadratu brzine? Teorije modelirane za slučaj "Mjeseca", dakle za slučaj odsutnosti tih sila, dat će potpuno krive rezultate ako ih primjenite "pod vodom". U slučaju duhovnosti, te stvari nisu uvijek jednoznačne. Recimo, ukoliko ste u situaciji da neka sila pruža otpor vašim duhovnim nastojanjima, često takva sila nije sveobuhvatna, nego nekoj vrsti nastojanja pruža veći otpor nego drugoj, pa je moguće "izmaknuti ispod radara", a isto tako obično postoje i druge sile koje joj ograničavaju doseg, pa je moguće da se te sile međusobno ponište na koristan način. S druge strane, moguće je da prisustvo više sila

tako zakomplicira situaciju da se većina ljudi u tome nikako ne uspije razabrati, a to je pak cilj onim silama koje ne rade na nikakvom pozitivnom cilju, nego im je naprosto u interesu da nitko drugi ne uspije. Dakle, u realističnom modelu na svijetu imate Boga kao izvor svega dobrog i spasonosnog, imate različita duhovna bića koja imaju različite vizije dobra i pokušavaju ih svima nametnuti kao duhovni etalon, imate zla i degenerirana bića koja kao cilj imaju kontrolu drugih kreiranjem iluzija i laži, te bića koja naprosto vole gledati druge u većoj nevolji od vlastite, tako da svima bez razlike rade sranje. Također, u realističnoj situaciji vaša sloboda nije neograničena, nego na vas vrše utjecaj različite sile u različitoj mjeri, i to ne nužno proporcionalno objektivnoj snazi tih sila, koliko vašoj subjektivnoj percepciji bitnosti tih sila. Primjerice, na većinu ljudi će utjecaj roditelja biti ogroman, i ideje koje su im roditelji usadili imaju veću moć nad njima od drugih ideja. Čak i kad razumom uviđaju pogrešnost tih ideja, ne mogu ih se na lak i brz način osloboditi i često ih te sile kontroliraju do kraja života. Isto tako, utjecaj društva je na većinu ljudi ogroman, zato što je biološki uvjetovan. Ljudi su društvene životinje, i evolucijski im je jako bitno mišljenje drugih ljudskih životinja, jer im o tome ovisi pozicija i status u čoporu, a time i izvor hrane, sigurnosti i kontrole nad okolinom. Ljudi su, kao vrsta, jako ugođeni na praćenje "duhovnog polja" koje stvaraju drugi ljudi, pogotovo oni na poziciji moći, i spontano se s tim poljem ugađaju.

Na kakav način se u sve to mapira utjecaj Kralja?

Već i iz same činjenice da ga zovem Kraljem (Isus ga je zvao Knezom svijeta, što se svodi na istu stvar) može se ispravno zaključiti kako njegov utjecaj smatram iznimno velikim, praktički suverenim. Njegov utjecaj je onoliko sveprisutan koliko je sveprisutan utjecaj magnetskog polja Zemlje ili njene atmosfere. Za sve praktične svrhe, može se reći da za specifični slučaj Zemlje

postoje dvije sveprisutne sile: brahman i Kralj, koje se u nekim slučajevima preklapaju, odnosno određeni profil ljudi utjecaj Kralja doživljava kao sinonim za Boga.

Kralj nije bilo kakvo lijevo smetalo. On sebe doživljava kao spasitelja koji vam je došao dati istinsko svjetlo, kao bićima koja su prije njega bila na putu stagnacije ili nazadovanja, a on je došao to dovesti u red i pokazati Bogu što je pravo suosjećanje, što je istinska milost. De facto, on je mislio napraviti djelo kojim bi se proslavio među Bogovima, možda čak uzdigao na najviše mjesto. U svemu tome, on je niža bića, kojima je kakti došao pomagati, doživljavao kao sredstvo kojim će se on proslaviti i pokazati kao najveći i najmudriji među Purušama. On sve što radi doživljava kao jedinu pravu stvar, nikako se ne da razuvjeriti, misli da će se na kraju unatoč svemu pokazati da je on imao pravo a svi ostali Puruše su imali krivo; on misli da ostali negoduju protiv njega zato što su ljubomorni na njegov genij i zavidni na slavi koju će mu donijeti uspjeh, a ljudi, koliko god on pričao o nekakvom suosjećanju i pomaganju, oni su samo instrument, i ukoliko netko od njih pokuša odstupiti s njegove Zlatne Staze, odnosno sići s njegovih Velikih Kola, zgazit će ga kao crva. Dakako, u interesu univerzalnog suosjećanja i Božanske milosti.

Kralj je, dakle, neka vrsta kozmičkog nesretnog slučaja, kojeg treba podnositi dok nas Bog ne izbavi iz njegovih šapa. On je lud, ali ima vlast nad ovim mjestom zato što je investirao toliko sebe u sve ovo, da ga je moguće iščupati jedino tako što će svijet biti doslovno otkupljen od njegove vlasti.

Vrag

"Svojedobno sam mislio da su Sotonu izmislili ljudi, ali sada znam, i svjedočim kao i oni koji su živjeli prije mene, da je Sotona stvaran. On je univerzalna, svjesna sila čiji je jedini cilj držati sva bića vezanima uz kotač iluzije."

Paramahansa Yogananda ("[The Path](#)", Kriyananda)

Moje doživljavanje vraga je evoluiralo na sličan način kao i Yoganandino. Na početku, rekao bih, svi razumni ljudi smatraju da je vrag nešto što su izmislili popovi kako bi držali ljude u strahu i tako ih kontrolirali. Moraš biti potpuno nerazuman da bi sumnjao u postojanje Boga, ali vrag je drugačiji red veličine problema. Kad te dotakne Bog, to se ne da racionalizirati ni na koji način, samo iskustvo je i svjedočanstvo i dokaz Božjeg postojanja i naravi. Ali kad te dotakne vrag, instinktivno posežeš za racionalizacijama - budući da je rezultat vražjeg djelovanja pojačanje nižih, svjetovnih sila, neznanja, iluzije, vezanosti, psihologizacija, vrlo je lako uzeti jednu od tih stvari i uhvatiti se za nju, smatrajući je objašnjenjem. Vrlo je lako kriviti sebe i svoje slabosti za stvari koje su u stvari vražje djelo, a još je lakše invertirati stvar i smatrati da su ljudi izmislili vraga kako bi izbjegli odgovornost za vlastita svojstva i postupke. Vraga je toliko teško ispravno identificirati zato što vrag djeluje kroz svjetovnost, kroz niske stvari koje su ionako cijelo vrijeme prisutne, i njihovu prevlast je vrlo lako protumačiti kao vlastitu krivicu. S Bogom taj problem ne postoji. Bog je ogromni kontrast u odnosu na "normalnu" svjetovnu pozadinu, Bog je kao bljesak u mraku, ali vrag, on je nešto kao depresija od koje je mrak crniji, i to je vrlo lako pripisati sebi. Vrag je ono od čega ti se sve

čini kao nisko, zlo, prljavo i bez duhovnosti, zato što su tvoja unutarnja svjetla ugašena i nisi u stanju osjetiti dobro, čisto, istinito i plemenito tamo gdje ono postoji, nego sve sagledavaš iz perspektive mraka, zla i prljavštine. Zbog toga je Yogananda toliko ustrajno govorio da treba misliti samo na dobro i ne tražiti negativnosti, zato što je instinktivno osjećao opasnost od padanja u sotoninu zamku. Ta zamka se svodi na to da um poprima kvalitete onoga na čemu boravi, i ukoliko skreneš fokus s vrline na grijeh i baviš se niskostima, poveća ti se "ugodnost" svijesti na zlo i niskosti i vidiš ih pojačano u svemu, sve dok te ne poklopi val i više nisi uopće u stanju osjetiti ništa dobro i lijepo. Oni koji puno seru, pretvore se u govna. S druge strane, oni koji se koncentriraju na dobro i lijepo, zadržavaju vrline i fokus svijesti i u najtežim vremenima, i koliko god im zna biti teško, teško im je izvana, a ne iznutra; ako imaš svjetlo vjere, predanosti, odanosti, poštovanja i hrabrosti iznutra, vanjski mrak te nikad ne može potpuno nadvladati, ali ako ti iznutra popustiš i predaš se traženju niskosti i negativnosti u svemu, izgubljen si.

To dakako ne znači da učitelji ne bi trebali kritizirati zlo, nego da zlo treba kritizirati tako što ti je svijest posve u Bogu, i iz tog svjetla raspršuješ mrak jasnim znanjem koje razotkrivaš riječima.

Negativnost i kritika negativnosti naizgled mogu izgledati slično, ali u stvarnosti je riječ o dijametralno suprotnim pojavama, koje razlikuje usmjerenje svijesti djelatnika. U negativnosti, djelatnik je pomračen i vidi jedino zlo, niskosti, laži i iluziju. U kritici negativnosti, djelatnik gleda vrlinu, čistoću, jasnoću i blaženstvo Božanske stvarnosti i iz tog stanja kao veliki kontrast doživljava niske i zle stvari, i kao takve ih napada i prokazuje. Te dvije pojave se razlikuju po tome što je kritika negativnosti nadahnjujuća, kao čisti zrak istine koji odnosi zagušljivu magluštinu neznanja i zla, a negativnost je kao zagušljivi dim od kojeg se sve čini mračno,

zagušljivo i bez nade. Netko bi morao biti potpuno blesav da ne bude u stanju vidjeti razliku između tih dviju pojava, jer sljepilo za razliku predstavlja simptom pomračenosti duha - gledati samo riječi, zbog kojih se čini da je ista stvar kad zlotvor kritizira sveca i kad svetac kritizira zlotvora, znak je ugašenosti duhovnog svjetla, pomračenosti unutarnjeg kompasa koji pokazuje prema Bogu, i čovjek koji ima taj problem trebao bi shvatiti da je duboko u vlasti sotone, i vjerom i predanošću u tom stanju sumnje, skepse i beznađa pobijediti mrak, kreirati svjetlo tamo gdje ga nije bilo, i tako si kupiti novu nadu i spasiti se od sotoninog zahvata.

Simptom djelovanja vraga, naime, nije kad vidiš vraga. Ne: simptom vražjeg djelovanja je kad ne osjećaš Boga, osjećaš očaj, beznađe, depresiju, sumnju, skepsu, vidiš samo negativnosti čak i u svecima i avatarima, sumnjaš u sve dobre stvari i tražiš racionalizacije zašto je u pitanju neko zlo i niskost a ne nešto dobro - ukratko, simptom vraga je gubitak vjere, nade i predanosti, vraga se vidi po tome što pod njegovim utjecajem ne vjeruješ ni u Boga, ni u vraga, u bilo što, smatraš da nigdje nema smisla i sve tumačiš psihologizacijama i materijalnim, nižim silama. Vrag je svašta, ali uvijek niskost i duhovni mrak. Vrag je mrak samoponižavanja i krivljenja sebe za sve, zbog čega si oduzimaš priliku da se izbaviš iz niskosti. Vrag je bahatost i preseravanje, kojim obmanuta bića prekrivaju unutarnji očaj i beznađe i oduzimaju si mogućnost iskrenog pokajanja i nadilaženja svojeg užasnog stanja. Vrag je depresija materijalizma, u kojoj se ne vide ni smisao, ni nada, ni dobro, nego samo niskosti i besmisao. Vrag može biti sebičnost utemeljena u beznađu i osjećaju besmisla, ali i altruizam utemeljen u osjećaju besmisla u svijetu i u želji da se kroz "dobra djela" napravi nešto dobro, kad već Bog to nije u stanju. Vrag je, dakle, puno toga što je naizgled kontradiktorno: mržnja utemeljena u depresiji, ali i ljubav utemeljena u depresiji. Vrag je puno toga što se na prvi pogled doima kao dobra stvar, dok ne zagrebeš ispod

površine. Ukratko, vrag je ono što veli Yogananda: svjesna, aktivna sila koja duše želi zadržati vezanima u iluziji, i koristi se apsolutno svim mogućim mehanizmima u tu svrhu, a koliko god rezultati izgledali raznoliko i kontradiktorno, svi pokazuju isti obrazac: gašenje nade, vjere, duhovnog zanosa, predanosti Bogu, obožavanja i pouzdanja u viši red i smisao. Kako razlikovati ono što je od Boga od onoga što je od vraga? Ono što je od Boga pali svjetlo, budi dušu, aktivira unutarnju iskru smisla i vjere, a ono što je od vraga uspavljuje, racionalizira sve dobre stvari prikazujući ih kao djelovanje nižih sila, gasi nadu, ismijava vjeru, ismijava predanost, ruga se svetosti, i trune u mraku i depresiji.

Vrag je duhovna tama, ali tragedija s tom duhovnom tamom je što se mehanizmi koji služe duhovnom pomračenju često lažno prikazuju kao "svjetlo razuma", koje raspršuje svjetlo kao "iluziju" i "prijevanu". Zlo je uvijek, koliko sam vidio bez iznimke, upakirano na takav način da se prezentira kao dobro. Vrag nije zvijer s rogovima i kopitima, nego cinični komičar koji ismijava "duhovnjake-varalice". Takav se prezentira kao netko tko prosvjetljuje i raskrinkava šarlatane, ali rezultat te vrste "prosvjetljenja" je crna depresija i mrak, beznade koje sve interpretira na takav način da poništi vjeru u bilo kakvu uzdižuću silu, beznade koje koristi um kao sredstvo svoje racionalizacije, i koje reže svaku nit koja bi mogla voditi prema gore, prema istinskom svjetlu.

Ne treba dakle imati pretjeranu vjeru u razum. Razum je instrument kojim upravlja volja duše, a kad je duša pomračena, razum će tražiti razloge zašto je to nužno, dobro i istinito. Kad je duša u Božjem svjetlu, razum će slaviti Boga i kreirati hvalospjeve, molitve i svete spise. Ukratko, razum pasivno reflektira stanje duše, a u situaciji kad je duša obmanuta zlom, razum će davati samo razloge za zlo i obmanu, a ništa korisno i dobro. Onaj tko je

u mraku, treba posve zanemariti "glas razuma", koji je zapravo glas depresije i beznada, i napraviti iskorak u vjeru, a protiv razuma. Spas od depresije ide ne kroz više istog, nego kroz tvrdi i oštar rez i raskorak s poznatim, kroz predanost i vjeru onome što ti razum veli da treba prezirati i ismijavati. Kad ti razum veli da nema Boga, tek onda treba pasti ničice pred Bogom i moliti za milost i svjetlost. Predanost i vjera, čak i usmjerene prema samome vragu, ukoliko ga smatraš svecem, imaju spasonosnu kvalitetu. To je paradoksalno, ali istinito, i zato se ne treba bojati greške, ne treba se bojati predanosti "lažnom Bogu", jer je predanost takva kvaliteta svijesti da transcendira intelektualne greške i ide Bogu čak i ako je sadržaj uma pogrešan. Sadržaj uma se kasnije ispravi, ako baš zasmeta. Zbog te marginalne bitnosti umnog sadržaja postoji toliko pravih, autentičnih svetaca čak i u religijama koje su kompletno sranje. Svetac će sranje protumačiti tako da njime dođe do Boga, a mračna osoba će i najsvetiju teologiju protumačiti kao sranje i mrakovat će po njoj dok se ne upropasti. Duhovna svjetlost, dakle, nema veze s intelektualnom točnošću, nego s čistoćom predanosti, s dodirima osobne stvarnosti i Božje, univerzalne stvarnosti, koji zasja kao svjetlost optimizma, blažene ekstaze i čistoće duše.

Kad je noć najrnja i bez zvijezda, kad razum i osjetila govore da je sve mrak, kad je pomračenje potpuno, tada spašava jedino vjera, jedino predanost, jedino molitva, jedino ono što razum smatra ludošću, samozavaravanjem i iluzijom. Kad je stvarnost oko tebe iluzorna i mračna, kad je sotona gospodar svijeta na kojem se nalaziš, onda je jedini put u pravu stvarnost ignoriranje svega što se doima stvarnim.

Razlog zašto je meni bilo teško shvatiti koncept vraga je prije svega filozofski, dakle ima temelj u mojem doživljavanju psihičkih procesa, koje naizgled zvuči sasvim smisljeno, ali samo naizgled,

budući da komplicirane iznimke lokalno negiraju pravilo.

Naime, moj psihološki model je bio zasnovan na principu da svo dobro dolazi od Boga, a nedostatak veze s Bogom dovodi do, u nedostatku bolje riječi, demencije. Dakle nedostatak principa stvarnosti- svijesti- blaženstva kao rezultat proizvodi duhovno stanje koje je iluzorno, blesavo i depresivno. Primjer tog modela je moguće vidjeti svuda oko nas, gdje su oni koji se protive Bogu u situaciji da iznimno brzo ostanu bez pameti, unutarnje radosti i veze sa stvarnošću, pa tako bulazne kompletne besmislice koje su lude koliko su gnjusne i zle. Taj model vraga definira kao nemogućnost. Naime, ako vraga definiramo kao zlo a moćno biće, on po tom modelu ne može postojati zato što zlo iznimno brzo dovodi do duhovne degradacije, tako da bi vrag po toj teoriji bio nešto nalik najgoroj vrsti čovjeka - zao, ali blesav, nesretan i depresivan. Ukoliko netko vraga zamišlja kao Darth Vadera, zaključit će da vrag zapravo ne može postojati, jer kad bi netko bio stvarno zao, izgubio bi pamet, vrlinu i moć, a Darth Vader ima svo troje u velikim količinama, iako se na prvi pogled ne čini tako. Dakle, teorija o vragu kao o moćnom zlom božanstvu protivna je teoriji vedante i praktičnom opažanju po kojem su zla bića slaba, luda i glupa zbog nedostatka veze s Bogom.

Moje mišljenje da vrag ne postoji kao biće nego kao pakleno i iluzorno stanje bilo je, dakle, utemeljeno s jedne strane u tome što nikad nisam vidio zlo a duhovno moćno biće, a s druge strane u poznavanju duhovnih mehanizama i teorije vedante.

To moje mišljenje, koje prevladava u mojim knjigama, povremeno se našlo u konfliktu s opažanjem. Naime, nikakav problem nije bilo opažanje bića koja sam metaforički zvao utjelovljenjima vraga: ona su zapravo potvrđivala teoriju da duša bez Boga i čvrsto utemeljena u grijehu gubi na koherenciji i pretvara se u nešto što

više liči na košnicu posvađanih kukaca boje katrana, nego na dušu u užem smislu. Takva osoba se od jednog entiteta, a pod utjecajem mržnje, strahova, pakosti i nedostatka svega Božanskog, pretvara u rasulo malih zala koja se međusobno izjedaju. I opet, takvo opažanje potvrđuje teoriju po kojoj vrag ne može postojati zato što bi činom postajanja vragom izgubio svojstva nužna za definiciju vruga, dakle od zlog a moćnog duhovnog bića postao bi hrpa malih, razjedinjenih zala bez moći. Ipak, od izvorne ideje iz 1999. po kojoj je duhovna propast zapravo nemoguća, opažanjem sam ustanovio da da je raspad duše i te kako moguć, štoviše čest događaj, budući da sam u ograničenom poolu ljudi koje sam sretao vidio popriličan broj takvih primjeraka. Ima ih definitivno više nego ljudi koji u duhovnom smislu obećavaju.

Opazanje koje je pokolebalo moju teoriju o vragu dakle nije bilo opažanje propalih duša, nego nešto drugo. Opazio sam ono što je primjetio Yogananda, da postoji neka vrsta svjesne sile koja ljude želi zadržati u iluziji, i koja spletkari s tom svrhom i ciljem. Trebalo je proći neko vrijeme da potvrdim da se ne radi o iluziji ili koincidenciji, tako da je potrajalo dok nisam postao siguran u to što vidim. Ono što *nisam* vidio zapravo je još zanimljivije - naime, nisam vidio samoga vruga, nego rezultate njegovog djelovanja, otprilike onako kako u šumi vidiš tragove koje su ostavile divlje životinje, ali njih same ne vidiš. Vidiš tragove zeca i srne u snijegu, ali ne vidiš ni zeca ni srnu. Vidiš izmet na stazi, ali ne vidiš životinju koja ga je tamo ostavila. Ako imaš želuca, možeš поближе pogledati izmet i po ostacima hrane vidjeti što je ta životinja jela, pa ako vidiš sjemenke biljaka zaključiš da je životinja bila biljožder, a ako vidiš ostatke kostiju i krzna zaključiš da je bila mesožder. Ako ispod drveta vidiš hrpu izbljuvaka s ostacima krzna miševa, zaključiš da tamo sova ima gnijezdo.

Dakle, ja sam o vragu donosio zaključke na temelju posrednih

opažanja, što je moja razmišljanja činilo dovoljno nesigurnima da o vragu zapravo nisam mogao reći puno toga što bi imalo smisla. Vidio sam što pokušava, ali bez znanja o svrsi iza tih poteza jako je teško zaključiti bilo što, čak i namjeru. Naime, neko zlo se može protumačiti ili kao zlo, ili kao iskušenje koje za cilj ima duhovni rast bića. Opažanje je u skladu s obje hipoteze. Zbog toga je moj zaključak, stvoren na temelju opažanja, bio neovisan o prirodi fenomena koji uzrokuje opažanje. U oba slučaja prijeti opasnost i treba se držati najviših mogućih duhovnih stanja i inicirati se toliko visoko da te nije moguće duhovno upropastiti. Ako je u pitanju iskušenje, treba ga nadvladati izborom za najviša Božanska stanja i odbacivanjem niskosti, a ako je u pitanju zlo biće ili zla sila koja te želi uništiti, onda također treba izbjeći opasnost izborom za najviša Božanska stanja i odbacivanjem niskosti. Neovisno o tome je li ono što sam opažao kao vraga svjesno biće, zla sila ili dobro biće koje želi pročistiti duše ukazujući im na njihove vezanosti, lijek je identičan. Analogna situacija je kad se nađeš na bojištu i svi pucaju po tebi. Neovisno je li u pitanju "prijateljska" ili neprijateljska vatra, lijek je identičan: treba se što prije maknuti jer će te inače ubiti. Zato sam ja učenicima savjetovao upravo to: ovdje je opasno, mičite se odavdje dok ste u prednosti; sad imate učitelja, nauk i tehniku, iskoristite to kako biste se inicirali što više u što kraćem vremenu jer su opasnosti mnogobrojne i vrebaju sa svih strana, ovdje se nije za zajebavati.

Naravno, neovisno o tome imao sam potrebu shvatiti prirodu prijetnje, pogotovo kad je većina učenika pod utjecajem prijetnje izgubila fokus s yoge i raspršila se. Gledao sam što se tu dešava, i vidio kakve sile na njih djeluju, i zaključio da to ne liči na automatizam i pasivne zakonitosti, nego da se radi o inteligentnom i fokusiranom djelovanju, i to takvom da ga nije moguće pripisati klasičnim "demonima", dakle zlim astralnim entitetima, nego da cijela stvar izgleda kao da se sam globalni astral formira u neku

vrstu "antitijela" oko učenika, kao da pritisci oko njih fokusirano postaju gušći i ciljano im napada slabe točke, pojačavajući slabosti, blokirajući i maskirajući jake točke, napuhavajući im ego, navodeći ih da traže mane u svemu što bi za njih bilo spasonosno. Promatrao sam što se dešava i zaključio da uzrok mora biti u samim svojstvima globalnog astrala, da se globalni astral ponaša kao demonski entitet, da se radi o u osnovi istoj pojavi kao u slučaju tulpe koja se "pokvari" kad kreator prestane u nju ulagati pozitivnu duhovnu energiju, ili s astralnim lešom kad astralnu supstanciju napusti duša, pa ostane samo zlo u stanju raspada. Radna hipoteza mi je bila da je globalni astral nastao povezivanjem osobnih astralnih tijela ljudi, i da njegova inercija funkcionira tako da se protivi svemu što narušava koherenciju polja. U osnovi, takvo astralno polje bi težilo normalizirati duhovni spektar svih bića-sudionika na razini najmanjeg zajedničkog nazivnika. Za sve praktične svrhe, ovo tumačenje je istinito i najkorisnije moguće, jer objašnjava najveći postotak svih fenomena bez zadiranja u sferu koja je izvan dosega manje-više svih ljudi, ali ako ćemo težiti apsolutnoj istini, ona je još gore sranje od svega toga, a moram priznati da mi krajnji dosezi cijelog tog zla zapravo nisu poznati. Ono što je posebno gadno u tome je da zapravo taj globalni astral više kreira ljude nego ljudi njega. Većina ljudi su pasivni eho globalnog astrala, a ne svjesna bića koja se povezuju i kreiraju globalni astral kao posljedicu te povezanosti. Ljudi su usnula bića, zombiji koji se klatare okolo u svojevrsnom snu, s neaktivnim centralnim duhovnim mehanizmima, a sve njihove aktivnosti su samo reakcija na osjećaj za ispravni potez koji im dolazi iz globalnog astrala. Dakle reakcije na razini "svida/ne svida" su nesvjesne i zapravo one kreiraju ljude a ne ljudi njih. Ako dakle ljudi nisu kreirali globalni astral nego on kreira njih, postavlja se pitanje odakle je došla ta pogana stvar? Što je stvorilo to biomorfogetensko polje, tu globalnu noosferu?

Najveća fora je da je istina zapravo poznata kroz legende i slutnje koje su emanirale iz kolektivnog nesvjesnog, bilo zato što se vrag nije mogao suzdržati a da ne ispriča svoju verziju priče, bilo zato što je istina negdje probila kroz kolektivno nesvjesno.

Kad se ta priča normalizira, odnosno kad se maknu hvalospjevi i napuhavanja, jezgra zajednička tim legendama je da se jedan od Bogova, ili anđela ako vam je tako draže, jako davno napravio jako pametan i odlučio je Bogu pokazati kako se rade stvari. Ne znam točno o čemu se radilo, ali nešto na temu da Bog nije dovoljno suosjećajan i milostiv, pa će mu on pokazati kako izgleda prava milost, ljubav i suosjećanje, dat će ljudima nešto što im je inače bilo uskraćeno, i rezultat će biti bolja verzija svijeta od one koju je zamislio Bog. On, Prometej, Lucifer, donijet će Svjetlo ljudima, on će biti milostiviji od Boga koji bi se zadovoljio time da duše postignu prosvjetljenje jedna po jedna; on će urediti da nitko ne bude izostavljen, da se svi prosvjetle bolje i brže nego po Božjem planu. Naravno, kako je njegov plan napredovao tako je rezultat bio sve veće sranje, a njegovo tumačenje tog sranja je da je to samo prolazna faza, a na kraju će se pokazati da je on imao pravo i sve će izaći na dobro.

Vrag je, dakle, rezultat eksperimenta s astralnim pritiscima i manipulacijama koje je Kralj na ovom svijetu vršio kroz golema vremenska razdoblja. Za sve praktične svrhe, između Kralja i Vraga nema nikakve funkcionalne razlike.

U nekoj točki Bog odlučuje završiti cijeli taj užas i zaključuje da je bilo dosta tih užasnih sablazni, a vrag vrišti da je neshvaćen i da mu se ne može suditi jer je njegov plan prekinut prije kraja, kad bi se cijeli taj užas magično pretvorio u raj na zemlji, gdje bi hrpa zombija koji pasivno reflektiraju njegovu auru bila proglašena vrhovnom manifestacijom brahmana na materijalnom planu,

budući da su "svi Jedno". Svi koncepti "borbe protiv ega", uniformiranja, socijalnih umrežavanja, sve ide u tom smjeru: u smjeru homogeniziranja polja, u smjeru zatiranja osobne duše i ustupanja mjesta kolektivnom polju, koje djeluje kroz "srce", kroz anahata čakru. Sve emotivne priče o Bogu kojeg treba tražiti u srcu, o "glasu srca" koji govori o ispravnosti, to je sve isti koncept - to su mehanizmi usklađivanja s pozadinskim poljem koje treba zamijeniti osobnu dušu i umjesto hrpe pojedinaca s osobnom evolucijom kreirati veliku košnicu, kolektivnu životinju kroz koju bi se inkarnirao jedino Sotona.

Onda bi svi "Boga" imali u srcu i svi bi bili "jedno", kako je Kralj shvatio cilj evolucije, i onda bi tu situaciju u kojoj su svi "jedno" prikazao kao najvišu manifestaciju brahmana u relativnom svijetu, za razliku od uobičajenog koncepta evolucije po kojem pojedine duše evoluiraju do statusa Puruše, kad dozriju.

Ali ništa od toga nije bitno. Bitno je dići se iznad spektra anahate, iznad astrala, jer vrag nad višim slojevima nema vlast. Nema anahate, nema vruga. Tako je jednostavno. Razumijevanje svih složenosti priče o vragu je zapravo nebitno: bitno je ono što sam ja pričao još davno, dakle da treba nadinicirati anahatu, zato što globalni astral rezonira s anahatom i ometa osobnu inkarnaciju duše i zamjenjuje osobnost kolektivnim arhetipima. To je jedino što je ljudima korisno za znati, a zove li se vrag Lucifer ili Sanat Kumar ili kako već, to je nebitno.

Bitno je sljedeće:

Ako netko za zlo koje mu je napravio vrag veli da je njegova krivica, time amnestira vruga i na sebe prihvaća plaću za zlo koje se na njemu vrši. Ali ako ostane svjestan svoje bezgrešnosti i Božanske naravi, svo zlo vragu dolazi na naplatu, to zlo onda ne

stvara vezanost. Jedna od zamki koje vrag postavlja je ta, da ljudi za zlo koje se nad njima vrši na ovom svijetu smatraju da je zapravo zlo koje oni vrše, i zato sebe smatraju grešnima, a vrag to koristi kako bi se opravdao. Ali kad netko bezgrešan ostane u svijesti o tome da je on bezgrešni, savršeno čisti atman unatoč ogromnim mukama, tada ne prihvaća odgovornost za ono što nije njegovo, i energija zlodjela se vraća u Sotonu gdje biva utrošena. To je praktički nemoguće s obzirom na težinu zala koja ovaj svijet uzrokuje. U tom kontekstu treba gledati riječi sotoninih slugu ovdje, kojima je, čini se, jedini cilj da ja dovedem u pitanje svoju prirodu i velim da sam grešni čovjek. Kad bih rekao tu laž, sva zlodjela koja vrag čini protiv mene bih retro-interpretirao kao "kaznu" za nekakva izmišljena "zlodjela", amnestirao bih vraga od svake krivice. Ali ja to nikada neću reći. Niti sam čovjek, niti sam grešan. Ja sam savršeni, bezgrešni, beskrajni Bog koji je preuzeo tjelesni oblik kako bi na ovom svijetu pokazao što je prava narav duše i što su istinske Božanske kvalitete, i kao takav pravi Bog otprio sva zla koja sotonina srdžba može baciti na mene a da nikada ne pomislim da sam ograničeno biće. Nikad. Nema tih paklenih muka i laži od kojih Božja stvarnost, istina i blaženstvo nisu veći, i koje neće nadjačati, jer vječna je Božja slava, veličina i blaženstvo Moje istinske, jedine stvarne naravi.

Trebate se osloboditi zablude da inkarnacija znači da mi djelujemo u svijetu. Inkarnacija znači da se svijet sa svojim djelima projicira po Meni. Ja sam jedino atman, ništa drugo. Ja sam jedina stvarnost i istina.

Sloboda za novo

Religija je u pravilu grupni sport, ali prosvjetljene osobe su uvijek pojedinci. Masa nema dušu. Masa je samo agregat pojedinačnih bića koja se zapravo zbog kompromisa koje nameće koncept društvenosti odriču svih bitnih stvari koje njih čine posebnima i, u nedostatku bolje riječi, svetima.

Koliko god različiti političari i filozofi pokušavali udruživanju ljudi dati neku posebnu duhovnu bitnost i svetost, činjenica je da je koncept ljudskog društva isključivo materijalni, evolucijski konstrukt. Čopor majmuna se mogao efikasnije obraniti od leoparda nego jedan majmun pojedinac. Uzrok udruživanju je, dakle, u inherentnoj slabosti biološke jedinice iz koje je evoluirao homo sapiens. Zašto tigar ne živi u čoporu? Zato što je kao pojedinac dovoljno jak da može uloviti hranu i obraniti se od svakog napadača. Ljudsko društvo je dakle način kompenzacije slabosti, ništa više od toga.

Dakako, Kralj voli plasirati ideje na temu da udruživanje ljudi u ljubavi stvara duhovne veze među njima koje su odraz unutarnjeg jedinstva brahmana. Svi koncepti ljubavi kao odraza Boga su, u osnovi, njegova teologija. U stvarnosti, to je prijevara. Ljubav je toliko generički pojam da bilo kome može značiti bilo što. Za početak, znak za uzbunu bi trebalo biti to što je ljubav kakvu osjeća većina ljudi zapravo biološka tvorevina, evolucijski mehanizam koji pomaže preživljavanju društvenih životinja, organizira ih u zajednicu, pomaže formiranju stabilne hijerarhije, ukratko, to je primarni biološki mehanizam. Kao takav, ima veliku snagu, otprilike kao seksualni nagon i strah za vlastiti život, a to

mu daje ogromni potencijal za pomračenje uma i usmjeravanje duhovnih sila na nagoni način. Razmislite samo o tome koliko seksualni nagon mijenja vaše ponašanje i prioritete. Praktički sve što ljudi rade je seksualizirano. Svi konstantno rade na tome da u seksualnom smislu izgledaju privlačno, odmjeravaju potencijalne partnere, gledaju kolike su im šanse za prolaz, ukratko, čime god drugim da se bave seks je nešto kao konstantna glazbena pozadina koja je uvijek upaljena i koja određuje cjelokupnu percepciju. Strah je sličan mehanizam, s tim da je u većini slučajeva implicitan, ali konstantno upravlja svim našim procjenama. Razlog zašto pazimo kad prelazimo cestu je implicitni strah, koji poprima oblik opreza. Razlog zašto izbjegavamo mračna samotna mjesta, razlog zašto izbjegavamo konflikte makar nam netko ozbiljno ide na živce - sve te procjene motivirane su strahom, koji je temelj opreza u svim procjenama. On u većini slučajeva nije eksplicitan, ali dovoljno je da se desi nešto neočekivano i on izranja na površinu u eksplicitnoj formi.

Ljubav je u tom smislu treći bitan mehanizam, koji poprima različite forme i implicitna je u svim socijalnim interakcijama. Želja da nas drugi ljudi vole i cijene, želja da si nađemo nekoga koga ćemo voljeti i cijeliti, koliko god mogla poprimiti više, duhovne aspekte, prije svega je biološki imperativ. Dakako, svi biološki imperativi mogu biti produhovljeni, povezani s višim duhovnim stanjima - recimo, seksualnost može nadahnuti nevjerojatne duhovne uspone, isto kao što strah može biti jak motivacijski faktor koji stvara uzlazne duhovne težnje, ali ukoliko je neko stanje ili emocija prije svega biološki imperativ, sve teologije koje taj imperativ stavljaju na pijedestal kao, ni manje ni više, nego Boga samog, treba staviti pod znak pitanja. Biste li bezuvjetno prihvaćali teologiju koja na takav pijedestal stavlja seks? Takvih je bilo mnoštvo kroz povijest, da se razumijemo. Biste li bezuvjetno prihvaćali teologiju koja na pijedestal stavlja

strah? Takvih je kroz povijest bilo još više. Zašto bi teologije ljubavi u tom smislu bile manje biološke, zašto bi trebalo podrazumijevati njihovu transcendentalnost i Božansku utemeljenost?

Dakako, iskustvo daršana višeg duhovnog bića u ljudima stvara emotivnu reakciju koja se interpretira kao ljubav, ali to ne znači puno. Daršan višeg bića stvara reakciju koja se može opisati kao strah od velikog i moćnog nad čime nemamo kontrolu, što je razlog zašto anđeli iz Biblije ljudima prvo vele: "ne boj se!" - zato što se ljudi smrznju od straha kad ih vide u njihovoj veličini. Isto tako, iskustvo velikog energetskeg protoka uslijed duhovnog iskustva ima za posljedicu i seksualno uzbuđenje. To sve skupa ne znači ništa više od gole činjenice da iskustvo višeg bića izaziva u nama veliko duhovno uzbuđenje koje za sobom povlači burne fizičke reakcije. Ono što osjećamo u stanju daršana nije ljubav, nego nešto više, suptilnije od ljubavi; Bog naime nije ljubav, nego nešto daleko više - Bog je sat-ćit-ananda, stvarnost-svijest-blaženstvo. Ljudi koji su iskusili takvo nešto pričaju o tome kao o bezuvjetnoj ljubavi, ali to je glupost, jer ljubav nema veze s bezuvjetnošću, to je po svojoj biološkoj definiciji uvjetovana emocija. Stvar je u tome da se sat-ćit-ananda percipira kao bezuvjetna ljubav je upravo zato što je to stanje koje nema veze s ljubavlju, nego je nešto potpuno drugačije - duhovno svjetlo koje dolazi iz samih temelja stvarnosti, bez nečega što bi ga uzrokovalo, bez ikakvih odnosa s drugim bićima na kojima bi se temeljilo. To svjetlo naprosto jest kao takvo, i svojstva su mu ispunjenje, stvarnost, blaženstvo i svijest. Ono je neuvjetovano zato što je posve transcendentalno, nije uzrokovano ničime iz pojavnog svijeta i to je zračenje svojstava samog brahmana.

Dakako da ljubav može imati suptilnu transcendentalnu komponentu kroz koju onda prosijavaju aspekti sat-ćit-ananda, ali i

rješavanje matematičkih problema može imati suptilnu transcendentalnu komponentu kroz koju prosijavaju aspekti sat-čit-ananda. Fotografiranje cvijeća u šumi može imati transcendentalnu komponentu. Seks može imati transcendentalnu komponentu. Sve može imati transcendentalnu komponentu, zato što je transcendentalni brahman temelj svakog iskustva, i poanta svih pojava u svemiru je njegova težnja ka prosijavanju kroz sve pojave u svijetu dvojnosti. Ljubav se u tom smislu ni po čemu ne razlikuje od straha ili mržnje - i kroz njih može prosijavati transcendentalno svjetlo, a isto kao i u slučaju ljubavi, i te emocije mogu biti odraz teške duhovne tame.

Ljubav je, naime, u većini slučajeva teški duhovni mrak, a ne transcendentalna emocija. Ljubav je u većini slučajeva nadomjestak za transcendenciju, a ne odraz transcendentalnog. Istina je da ljudi osjećaju "ljubav" kad vide neko Božansko biće, ali ta "ljubav" je bitno različita emocija od one koju osjećaju prema vlastitim mladuncima, ili koja ih motivira na socijalne interakcije i kompromise. Ljubav je vrlo često naziv za nametanje vlastite psihičke kontrole drugima, jer ih "volite" i "želite im dobro". Nametanje vlastite vizije dobra drugima, to je nasilje i zlo, ali to nasilje i zlo se zove ljubav, nije to ni mržnja ni strah. Nagledao sam se takve ljubavi dovoljno da znam da je ona prije pravilo nego iznimka. Ljubav je emocija koju su nacisti osjećali prema Hitleru - pogledajte samo film "Trijumf volje". Oni svi zrače ljubavlju. To vam je ljubav, a rezultat te ljubavi je uvijek neko veliko zlo, neki pokolj, tlačenje nekih "drugih", nametanje vlastitih "voljenih ideala", gaženje individualnosti. Ljubav je daleko od afirmativne sile, i zato sveci toliko naglašavaju bezuvjetnu, bitno različitu narav "Božanske ljubavi" - zato što to uopće nije ljubav, nema nikakve veze s tim. Jedini razlog zbog kojeg se to stanje naziva ljubavlju je siromaštvo ljudskog jezika i iskustva, koji poznaju tek nekoliko primarnih bioloških emocija a s drugim stvarima ne znaju

što bi, nego ih pokušavaju na silu nagurati u poznate okvire.

Ljudi, trebate se osloboditi bioloških koncepata u duhovnosti i shvatiti da je Bog nešto što bitno nadilazi sve vaše socijalne koncepte. Nemogućnost separacije bioloških mehanizama od duhovnosti ima za rezultat sve gluposti kojih su vam pune glave. Recimo, koncepti grijeha, kajanja, Božje volje - to su sve projekcije, socijalni mehanizmi koji su nastali kad je primitivno čobansko pleme Boga doživjelo kao neku vrstu velikoga kralja, koji ima svoju volju i postavlja zakone, a tko ne vrši tu volju i ne pokorava se zakonima otrpjet će gnjev gospodara koji ne dopušta da se njegovi zakoni krše. Onda tu nastupa koncept kajanja, gdje se podanik valja u prašini pred gospodarem, naglašava svoju potčinjenost i moli za milost, što u vladaru kao alfa mužjaku stvara osjećaj kontrole i samilosti prema podaniku, pa ga poštedi uz opomenu.

U stvarnosti, svi ti koncepti su duhovno bezvrijedni i štetni. Nema Boga kao vladara koji postavlja zakone. Svi "zakoni" slijede iz same naravi brahmana, predstavljaju odraz njegovih svojstava. Ukoliko želite svoju svijest uskladiti s brahmanom, morate izbjegavati stvari koje su iluzorne, vezujuće, duhovno statične, ograničavajuće i lude, a držati se stvari koje u vama potiču lucidnost, briljantnost, kreativnost, duhovnu dinamičnost, sabranost, blaženu radost i dodir sa stvarnošću. To nisu zakoni zato što nema zakonodavca, ali jesu zakoni u onom smislu u kojem je gravitacija zakon, ili u kojem je održanje energije zakon. Ljudi su krivo shvatili te koncepte i religije odražavaju njihove zablude, i bilo bi vrijeme da se tih zabluda oslobodite.

Umjesto da se bavite pasivnim, nesvjesnim reproduciranjem biološki uvjetovanih mehanizama, dopustite si nešto novo - iskorak u bezuvjetnost duhovnosti. Bilo je već dosta pasivnog reproduci-

ranja istih starih ideja. Priznajte si mogućnost drugačijeg, novog - mogućnost vlastitog samodostatnog svjetla, vlastitog puta, jer isti brahman koji je temelj pojavnog svijeta također je i iskra vaše osobne stvarnosti. Svi prosvijetljeni mudraci i Bogovi već su tamo i stoljećima vas zovu da postanete jedni od njih, a čovječanstvo - sa svim njegovim samovažnostima, religijama i redosljedima ključanja - samo je jedna neznatna trunčica prašine koja će uskoro potonuti u ocean zaborava, zajedno sa ostalim, već prije napuštenim dionicama u velikoj pjesmi stvaranja.